

diyanet

Aylık Dergi | Haziran 2025 | Sayı: 414

İŞGAL ALTINDAKİ FİLİSTİN'DE HAYAT

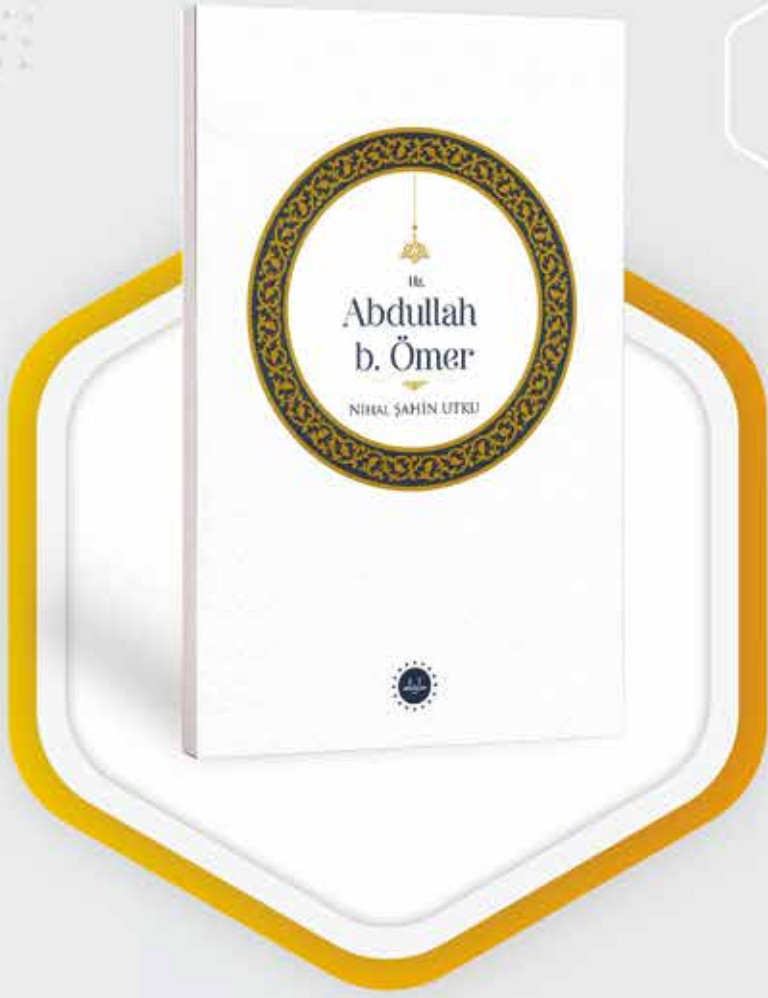
■ Kök Salmış
Bir Zeytin Ağacı
Kutsal Topraklarda Aile

■ Gazzeli Kadınların
Dört Nesillik
Hikâyesi

■ Doç. Dr. Nihal Şahin Utku
ile Filistin Üzerine Söyleşi

■ İlahi Bir Davet
Hac

■ Müslümanlar İçin
Yeni Bir Başlangıç
Hicret

“Babası Hz. Ömer ile birlikte Müslüman olan Abdullah b. Ömer’in Hz. Peygamber’e olan bağlılığı ve samimiyeti, Allah Resulü’nün söz ve davranışlarını titizlikle takip edip dinin özüne vâkıf olması, onu İslam toplumunda saygın bir konuma getirmiştir.”

www.yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Kadim şehir Kudüs, insanlık tarihinin ortak değeri olmakla birlikte bilhassa Müslüman âlemi için çok önemlidir. Gerek Kur'an-ı Kerim gerekse hadis-i şeriflerde kutsiyet atfedilen Kudüs'ü, ilk kıblemiz Mescid-i Aksa'yı barındıran Filistin toprakları nice peygambere yurt olmuş, onların tebliğ azmine ve tevhid mücadelesine şahitlik etmiştir. Filistin topraklarının tarih boyunca vahiy ve tebliğ geleneğine ev sahipliği yapmış olması, bu bölgenin "peygamberler şehri" olarak anılmasına neden olmuştur. İsrâ ve miraç gibi önemli olayların hatıralarını da dün gibi yaşatan Kudüs, bugün dahi Müslümanların zihin ve gönül dünyasında miraç yolculuğunu ve vahyin devamlılığını temsil eder. Bunun için Müslüman yüreklerde her dem diri tutulan "Kudüs bilinci", bugün işgal altındaki Filistinlilerin hüznünü ve elemi paylaştırmayı; siyonist İsrail'in hukuk ve insanlık dışı işgal, abluka, katliam ve saldırı gibi eylemlerine tepkili ve tavırlı olmayı gerektirmektedir. Ne var ki işgal altında varoluş mücadelesi veren Filistin, Kudüs ve Mescid-i Aksa özelinde yaşanan saldırılar, 7 Ekim 2023 tarihinden çok önce başlamıştır.

İslam hâkimiyetinde iken "barış ve selam yurdu" olan topraklar, ne zaman ki Müslümanların elinden çıkmış, o günden itibaren özgürlüğe hasret kalan Filistin topraklarından zulüm ve gözyaşı hiç eksik olmamıştır. Hz. Ömer'den Selahaddin Eyyubi'ye, Emeviler'den Selçuklular'a, Memlükler'den Osmanlı'ya kadar pek çok Türk ve İslam yönetiminde insanlar, hangi dinden olursa olsun adalet ve güvenlik sorunu yaşamadıkları gibi bu kadim toprakların hukuki, ekonomik, mimari, ilmî gelişim ve ilerlemeler kaydettiği su götürmez bir gerçektir. Şehirlerin onarımı ve mimari yapılandırılması, ilmî ve dinî merkezlerin canlandırılması; camiler, medreseler, zaviyeler, hanlar, hamamlar ve kervansaraylar gibi mekânların kadim medeniyete dâhil edilmesi yüzyıllardır İslam medeniyetinin erlerine nasip olmuştur. Haçlıların, siyonist İsrail'in ve Batı'nın payına ise barbarlık, sürgünler, işgal ve katliamlar düşmüştür. Bugün de bu kutsal topraklarda İsrail'in zulmü ve Batı'nın demokrasi yalanları artarak devam etmektedir.

Diyanet Aylık Dergi olarak bu ayki dosya konumuzu, Kudüs bilincimizin ışığında, "İşgal Altındaki Filistin'de Hayat" başlığı altında belirledik. Doç. Dr. Sema Çelelem, "Kök Salmış Bir Zeytin Ağacı: Kutsal Topraklarda Aile"; Prof. Dr. Seda Öz Yıldız, "Gazzeli Kadınların Dört Nesillik Hikâyesi"; Doç. Dr. Can Deveci ise "İngiltere İdaresinde Filistin'deki Temel Gelişmeler" yazılarıyla dosyamıza katkı sundular. Her biri alanında uzman kalemlerden neşet eden dosya yazılarımıza, Prof. Dr. Ahmet Yaman ve Sümeyra Çelik'in Filistin temalı yazıları da eşlik etti. Bu ayki söyleşi konumuz Doç. Dr. Nihal Şahin Utku ise "Kudüs, Müslümanların zihin ve kalbinde vahyin sürekliliğini temsil eden canlı bir hafıza mekânı olarak yaşamaya devam etmektedir." diyerek Kudüs'ün ve Filistin'in Müslümanlar için önemine dikkat çekti.

Sizleri birbirinden kıymetli yazarlarımızla baş başa bırakırken Kurban Bayramı'nın, mazlum İslam toprakları başta olmak üzere tüm Müslümanlara esenlik ve barış getirmesini diliyor, bu vesileyle İslam âleminin hicri yılbaşını da tebrik ediyor, dünya üzerinde yaşanmaya devam eden haksızlıkların ve zulmün bir an evvel sona ermesini Yüce Rabbimizden niyaz ediyorum.

Bereketli okumalar...

Cafer Tayyar DOYMAZ

6 GÜNDEM

KÖK SALMIŞ BİR ZEYTİN AĞACI
KUTSAL TOPRAKLARDA AİLE
Doç. Dr. Sema ÇELEM

10 GÜNDEM

GAZZELİ KADINLARIN
DÖRT NESİLLİK HİKÂYESİ
Prof. Dr. Seda ÖZ YILDIZ

14 GÜNDEM

İNGİLTERE İDARESİNDE FİLİSTİN'DEKİ
TEMEL GELİŞMELER
Doç. Dr. Can DEVECİ

18 SÖYLEŞİ

DOÇ. DR. NİHAL ŞAHİN UTKU:
"MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA
KUDÜS'E YÖNELİK İLGİ GÜÇLÜ BİR
DUYGUSAL KARŞILIK TAŞISA DA
BU HİSSİYAT ÇOĞU ZAMAN KALICI
BİR FARKINDALIK DÜZEYİNE
DÖNÜŞEMEMEKTEDİR."
Rüya TÜRKBEY TEMEL

23 DİN DÜŞÜNCE YORUM

FİLİSTİN
KİMLİK KÜLTÜR DİRENİŞİ
Sümeyra ÇELİK

28 DİN DÜŞÜNCE YORUM

ULUSLARARASI HUKUK VE
İSLAM HUKUKU AÇISINDAN FİLİSTİN'İN
İŞGALİ VE GAZZE KATLIAMI
Prof. Dr. Ahmet YAMAN

32 DİN DÜŞÜNCE YORUM

HAYATIM TEKNOLOJİ
Merve YURTSEVER

36 VAHYİN AYDINLIĞINDA

İLAHİ BİR DAVET
HAC
Dr. Mahmut KAYIŞ

38 HADİSLERİN IŞIĞINDA

NİYETLE BAŞLAYAN
TAKVAYLA YÜKSELEN İBADET
KURBAN
Dr. Halil KILIÇ

40 RAHLE-İ TEDRİS

HELAL-HARAM EĞİTİMİNDE NASIL
BİR YÖNTEM İZLENMELİ?
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

44

KADİM MESCİT
Betül ALTUN ERİNCİK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Mehmet YAZICI

Editör
Dr. Esma GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Mirza DEMİR
Sema DEMİR
Nisanur Mukaddes UYANIK
Rüya TÜRKBEY TEMEL

Sosyal Medya
Asuman BARAN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

46 YARININ DÜNYASI

Z KUŞAĞI, YAPAY ZEKÂ VE SİMÜLASYON
DÜNYASINDA GENÇLERİN MANEVİ YOLCULUĞU
Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

50 KISSADAN HİSSE

KALPLERİN VE ŞEHİRLERİN FETHİ
ÜZERİNE ÜÇ KISSA
Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

52 DİN TARİH TOPLUM

BİR AKADEMİK MİRASIN İZİNDE
FUAT SEZGİN VE İSLAM TETKİKLERİ
ENSTİTÜSÜ
Halime Yiğit

54 DİN TARİH TOPLUM

MÜSLÜMANLAR İÇİN
YENİ BİR BAŞLANGIÇ
HİCRET
Hayriye AYDIN

56 KUR'AN SURELERİ

RUM SURESİ
Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

58 DİJİTAL DÜNYA GERÇEK HAYAT

DİJİTAL ÇAĞDA ZAMAN ALGISI
M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ

60 NEYE NASIL İNANIYORUM?

İMAN ETMEYENLERİN YAPTIĞI
İYİLİKLERİN DURUMU
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

rengâhenk 64

66 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

NEREDEN GELDİK
GİDİŞİMİZ NEREYE?
Vedat Ali TOK

68 İNSAN
KALBİNDEN
BOZULUR
Abdurrahman
AKBAŞ

70 KIRILMA NOKTASI

AYASOFYA'DA İLK CUMA NAMAZI
Alparслан AKÇA

72 SAHABENİN AYAK İZLERİ

HALİD B. VELİD
HUMUS'UN HAMİSİ
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

YENİ NESLİN
YENİ SENDROMLARI...
Betül KARAPINAR

78 HATIRA DEFTERİ

BİR TAKVİM YAPRAĞININ
HATIRLATTIKLARI
Hayreddin DÖNMEZ

80 KİTAPLIK

ÖNCÜ ÂLİMLER
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 23.05.2025

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

FİLİSTİN'DE YAŞAMAK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyaret İşleri Başkanı

Yeryüzünü imar ve ıslah etmekle görevli olan insanoğlunun sorumsuzluğu sebebiyle insanlığın küresel krizlerle kuşatıldığı bir asırda yaşıyoruz. Varlığın yalnızca maddeyle, bilginin sadece aklın verileri ile izah edildiği, âlemin sadece dünyaya indirgenip ahiretin yok sayıldığı bir çağa tanıklık ediyoruz. Teknolojik üstünlüğün haklılık emaresi olarak görüldüğü bu çağda, savaşların, işgallerin, katliamların kıskacında, masum feryatlar arşı titretmektedir. İnsanı varoluş gayesinden uzaklaştıran, adaleti, merhameti ve iyiliği öteleyen bir anlayış, dünyayı felaketlere sürüklemektedir.

Bugün varoluşun anlam ve amacını yitirmiş, ahlak ve değer çizgisini kaybetmiş zalim bir toplum, kendilerinden olmayanların hayat haklarını ihlal etme ve kâinatın nizamını bozma noktasında âdeta kendileriyle yarışmaktadır. Kendilerinin seçilmiş olduğuna inanan, yeryüzünü özel mülkleri olarak gören, kendilerine vadedildiğini zannettikleri bir coğrafyada cennet hayali peşinde koşan siyonistler, Gaz-

ze'yi, Kudüs'ü, Filistin'i ve nice masum beldeleri kan ve gözyaşı diyarına çevirmekte; bir tarihi, medeniyeti ve tabiatı tarumar etmektedir. Hak, hukuk, vicdan, merhamet zemininden uzaklaşmış, insanlıktan nasibini almamış bu zalimler güruhu, bir milleti topyekûn yok etmeyi meziyet addetmektedir. Dünyanın gözleri önünde bir milletin yok edilmeye çalışılması, insanlığın bir "ahlak ve medeniyet" krizi yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık son bir asırdır Filistin'de yaşayanlar, modern dünyanın "anlam ve değerler" eksenindeki vahim savruluşunu simgelemektedir.

Şu bir gerçek ki "Öldürmeyeceksin!" ilahi fermanına muhatap olan İsrailoğulları asırlar boyunca bu büyük günahın hep öncüleri olmuşlardır. Kendilerine hakkı ve hakikati getiren, iyiliği ve hayrı tavsiye eden, merhamet ve adaleti emreden peygamberler başta olmak üzere birçok masum insanın hayatına kastetmişlerdir. Bugün de bu çarpık zihniyet, atalarından miras aldıkları cinayet politikalarını acımasızca devam

ettirmektedir. Vahyi çarpıtarak kendi teolojik, ideolojik, politik ve kültürel aidiyetlerinin tahkim vasıtası gören bu ırkçı anlayış, bir zamanlar peygamberlerine yaptıklarını son iki asırdır sistematik bir şekilde Filistin halkına yapmaktadır. Kadın-erkek, büyük-küçük, genç-yaşlı demeden masum insanları hayattan koparmaktadır. Bundan daha acı olanı ise yaptıkları soykırımdan ve işledikleri günahlardan dolayı en ufak bir pişmanlık ve mahcubiyet duymamalarıdır.

Filistin'de siyonist bir devletin kurulduğu günden beri esasen sadece bir toprak işgal edilmiyor, aynı zamanda insanlığın inanç, kültür ve medeniyet membaı da kurutuluyor. Asırlarca dinleri, dilleri, ırkları farklı olan insanların bir arada yaşama ahlakının en güzel örneklerinin sergilendiği barış, huzur ve emniyet dolu bu topraklar, işgalcilerin ellerinde acı, gözyaşı ve kan diyarına dönüşmüş durumdadır. Zira bugün Filistin, tarihin en büyük vahşetlerinden birine sahne olmaktadır. Filistin'in her bir evinde, mahallesinde, sokaklarında ve şehrinde vicdanları sızlatan trajediler yaşanmaktadır. Acı, işkence, çile ve ölüm, sokak sokak, mahalle mahalle, şehir şehir dolaşarak savunmasız kadınları, günahsız çocukları, gençleri, belki büyük yaşlıları sevdiklerinden, mukaddes vatanlarından koparmaktadır.

İnsani değerlerin hiçe sayıldığı böyle bir dönemde, tari-

fi mümkün olmayan acı, çile ve zulümlerin yaşandığı böyle bir coğrafyada insan olmak zordur. Anne olmak ise daha da zordur. Filistin'de anneler, her daim korku ile umut, acı ile onur, yokluk ile sabır arasında yaşar. Onlar, ölümün kol gezdiği bir ülkede bedenlerini ve ruhlarını zamanın acılarına, zulümlerine, çilelerine, işgallerine kalkan etmek zorundadırlar. Bu yüzden, Filistinli anneler, iman ve sebatla yoğrulmuş bir iffet, izzet ve tükenmek bilmeyen bir ümit abidesidir.

Filistin'de baba olmak ise dünyanın en ağır yükünü omuzlarında taşımak demektir. Bir taraftan imkânsızlıklar içinde rızık peşinde koşmak, diğer taraftan bombaların gölgesi altında çocuklarını hayata ve geleceğe hazırlamak... Bütün yaşadıkları acılara rağmen onları her gün diriltten şey, özgürlüğe olan sevdaları ve bir gün kavuşacakları kutlu zaferdir. Bu sebeple Filistinli her baba çocuklarını zafer şarkılarıyla büyütür. Onların en büyük derdi, arkaalarında yıllarca maruz kaldıkları zulmü ortadan kaldıracak iman, azim ve kararlılık sahibi tertemiz bir nesil bırakabilmektir.

Acı ve soykırımın gölgesinde en zor olanı ise hiç kuşkusuz çocuk olmaktır. Çünkü Filistin'in çocukları oyunla tanışmadan ölümle tanışır. Âdetta baba demeden yetim, anne demeden öksüz kalır. Onların manzaralarında güneşli dağlar ve mavi denizler yoktur. Sadece bombalanmış binalar, yı-

kık evler ve üst üste yığılmış cesetler vardır. Onların bombalar altında yaşadığı her zorluk bir öğretmen, çektiği her acı unutulmaz bir derstir. Onlar, dünyanın en çabuk büyüyen ve ölümle en hızlı tanışan çocuklarıdır. Filistinli çocukların çizdikleri her resimde kırmızı renk vardır. Zulümler karşısında kör, sağır ve dilsiz dünyaya, yaşadıklarını o renkle anlatırlar.

Evet, Filistin'de yaşamak zordur. Ancak akılları dumura uğratan bu vahşet karşısında eli kolu bağlı kalmak da vicdan sahipleri için taşınabilir bir yük değildir. Ne var ki safiyetini kaybetmemiş hiçbir vicdan, yürekleri dağlayan bu acılar dindirilmeden, soykırım durdurulmadan ve özgür Filistin kurulmadan huzur bulamayacaktır. Bilinmelidir ki Kudüs ve Filistin tamamen özgür oluncaya kadar büyük bir azim ve kararlılıkla çalışmak, özellikle Müslümanların omuzlarındaki mukaddes bir görevdir. Bir iman ve ahlak ödevidir. Bu sebeple bütün Müslümanlar, Filistin halkının haklı ve onurlu mücadelesi için bir ve beraber olmak ve her zamankinden daha güçlü bir dayanışma içinde bulunmak mecburiyetindedir. Bu ideal gerçekleştiği gün, Müslümanları örseleyen ve yoran bütün sorunlar kolaylıkla çözüm bulacak; başta Kudüs olmak üzere ümmet coğrafyamızın asırlardır beklediği huzur kendiliğinden gelecek; yeryüzü yeniden barış ve esenliğe kavuşacaktır. ■

KÖK SALMIŞ BİR ZEYTİN AĞACI KUTSAL TOPRAKLARDA AİLE

Doç. Dr. Sema ÇELEM

Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Bu çağın şahidi olarak Filistin ya da Kudüs denince aklınıza ilk gelen nedir? Bir görüntü ya da bir cümle... Aksa'ya baskın yapan işgalci askerler, on iki, on üç yaşında bir çocuğu ters kelepçe götüren ağır silahlı adamlar ya da yol ortasında lastik yakarak ellerinde taş ve sapanlarla direnen gençler mi? Haklısınız. Zihnimizi üzerinde ciddi çalışılmış bir planla şekillendirenler, mukaddes topraklar hakkında bunun ötesinde bir şeyleri hayal etmemize izin vermediler. Yüreğimize yerleştirdikleri korku, hedefe varmaları konusunda onları cesaretlendirdi. Kudüs'e gidip Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmek istediğimizde aklımıza gelen olumsuz görüntüler ayaklarımıza dolandı ve gitmemize engel oldu. Gidemediğimiz için de oradaki gerçek hayatı deneyimlemekte geç kaldık. Oysa o topraklarda nasıl huzurlu ve canlı bir hayat var, yaşamının merkezine Mescid'i koymuş ne güzel insanlar var! Mescid'i bekleyen ve sürekli Kur'an tilavet eden dedeler, halkasına topladığı gençlerle hadis okuyan ya da hafızlarını dinleyen hocalar... Çocuklarını bebeklikten itibaren Mescid'e taşıyan anneler, vakit namazlarında safları doldurmak için koşan babalar...

Genelde Filistin özelde Kudüs halkı her ferdiyle Aksa'ya hizmet eden kocaman bir aile aslında. Bu ailelerin köklü olanlarının tarihi mukaddes toprakların İslam orduları tarafından fethedildiği dönemlere dayanır. Halidîler, Hüseyinîler, Halilîler... Çoğu sahabi soyu olmasının getirdiği sorumluluğu kuşanmış, gereklerini yerine getirme

gayretiyle Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya murabıtlık yapan güzel insanlar...

Filistin, fethedildiği 638 tarihinden itibaren İslam medeniyetinin en gösterişli dönemlerine şahitlik etmiştir. Onun yönetimine talip olan Müslüman idareciler ulaştıkları her yerde ibadethanelerin yanı sıra medreseler inşa etmişler, İslam beldelerinden gelen ulema burada hem öğrenci yetiştirmiş hem de eserler kaleme almışlardır. Filistin'in bereketi sadece topraklarının verimliliğinde değil, buradan geçen nebilerin adımlarında ve ilim merkezi oluşunda aranmalıdır. Kadim toprakların bu yönü yaşayan halka da sirayet etmiş, işgalci İsrail'in tutuklama, öğrencilerin sınır dışı edilmesi ya da okuldan atılması gibi engellemelerine rağmen kadın-erkek Filistinliler yüzde doksan oranında okullara kayıtlı bir şekilde eğitime devam etmektedirler. Filistin halkının eğitim düzeyinin yüksekliği, ilgi alanlarının genişliği bölgeyle ilk defa tanışanların dikkatini çekecek düzeydedir.

Bununla birlikte özellikle Batı Şeria'da "utanç duvarı"nın arkasına itilmenin ağır faturası özellikle eğitime yansımakta, zaten uygun koşullara sahip olmayan birçok okul işgalin sebep olduğu olaylar yüzünden sık sık eğitime ara vermek zorunda kalmaktadır. İşte bu yüzden Filistin'de her ev bir okuldur. Yüzyıllık tecrübe bütün Filistinlilere, dünyanın kendilerine biçtiği mülteci rolünü aşmanın en önemli yolunun eğitim olduğunu benimsetmiştir. Aneler evde işgale direnişin ne

silden nesle aktarıldığı bir müfredatı işleyen ilk öğretmenlerdir. Filistinli kadınlar, sadece evin içindeki rolleriyle değil, aynı zamanda toplumun hafızasını taşıyan, direnişin ruhunu çocuklarına öğreten bir figür olarak karşımıza çıkar. Kadın burada sadece "anne" değil; babaların ya da oğulların hapislerde tutulduğu bir hayatı ailenin diğer fertlerine yaşanılır kılmaya çalışan bir güçtür. Birçok Filistinli gencin hayatında, direnişin ilk tohumu annesinin dizinin dibinde ekilmiştir.

Eşi ya da evlatlarından birkaçı mutlaka hapisanede olan bu anneler, uzakta olanların acılarına rağmen yüzlerinden tebessümü eksik etmeden hayata devam ederler. Aylardır ilk defa hapisteki oğluya telefonda konuşmasına izin verilmiş bir anne sizinle karşılaştığında selam verir, onunla konuşmak istediğinizi belirtmişseniz durumu izah eder ve müsaadenizi alarak birkaç dakika yanınızdan ayrılır. Bütün gücünün gözünden süzülen yaşlarla tükenmiş olduğunu düşündüğünüz an gülümseyerek yanınıza gelir. Hâlinizi hatırlarını sorar, az önceki ruh hâlini size asla yansıtmaz. Çünkü siz misafirsinizdir. Hemen "Çay mı, kahve mi?" diyerek sohbeti başlatır.

Filistin'de yaşayanların cömertliği dillere destandır. Bu ister bir aile ziyaretinde ister Aksa'da denk geldiğiniz bir sofrada olsun, hemen fark edilen bir özelliktir. Kudüs'e mahsus olmayan bu durum, gittiğiniz her şehirde aç kalmayacağınızın garantisidir aslında. Özellikle Kudüs'te evler çok küçüktür. Elli metrekareyi geçmeyen bu

evlerin minik mutfaklarında yerel yemeklerin pişirildiği kocaman tencereler vardır. Kudüs'lü bir hanım ya da bir bey Ak-sa avlusunda gördükleri Müslüman misafirleri mutlaka evlerine davet ederler. Size geleneksel pilavlarını yedirmek isterler. Utanırsınız. Hafızanız bu ailelerin muhtaç ve fakir olduklarına kodlanmıştı. Daveti geri çevirirseniz büyük bir ziyafeti kaçırsınız. Açılır kapanır bir masaya serilmiş örtünün üstünde kocaman bir tepsi lezzet sizi beklemektedir. Yoğurt, salata ve mevsim meyvelerinden oluşan mütevazı ama rengârenk bir sofradır. En lezzetli çilek ve üzümler Gazze ve el-Halil şehirleri başta olmak üzere bu topraklarda yetişir.

Filistin'de aile olmak, sadece birlikte yaşamak değil; aynı zamanda birlikte direnmek, birlikte yas tutmak ve birlikte umut etmektir. Filistinli bir ailenin odasının duvarında Filistin haritası görmek sıradan bir olaydır. Vatanlarına sinsi bir hastalık gibi yavaş yavaş el koymaya çalışan düşman karşısında dünyanın yalnız bıraktığı bu halk, her evde bir vatan barındırır. Kendilerine kutsal topraklar muhafızlığının Allah tarafından verildiğini benimsedikleri için yaşadıkları şartlardan şikâyet ettiklerini görmek mümkün değildir.

Filistin'de çocuklar ön plandadır. Onlara vatani sevdirmek, orada var olmayı kabul ettirmek vazgeçilmez bir hedeftir. Ak-sa'da çocuk şenlikleri, onlar için düzenlenen sportif etkinlikler, miracın merkezinde bu özel gün kutlanırken ağırlıklı olarak çocuklara yönelik prog-

ramların organize edilmesi hep bu yüzdendir. Bayram şekerlerini çocuklar dağıtır. Mescidin bahçesinde emekleyen, koşan, top oynayan çocuklar, Roma kalıntıları içinde evcilik kuran kızlar dünyanın en özgür ve mutlu çocuklarının Filistin'de yaşadığını düşündürür. Batı Şeria'da da durum bundan farklı sayılmaz. Ramallah'ta bayram öncesi çocuklara özel programlara sahne olan geniş meydanlar vardır. Nablus'ta İsrail askerlerinin baskınlarına büyük bir özgüvenle karşı duran çocuk denecek yaştaki delikanlılar yeni nesillere atılan tohumların yeşermeye başladığının göstergesidir. Onlar şehrin girişini böyle korurken şehir merkezinde aileler bayram alışverişleri için koşmaktadır.

Bu topraklarda yaşayan Müslümanlar İslam'ın izzetini taşıyan bir asalete sahiptir. Giyim ve kuşamları Müslüman bir belde olduğunuzu her an hatırlatır. Bir işgalci için güvenlik garantisi olmadığı iddiasıyla girmesinin yasaklandığı kırmızı tabelaların arkasına geçtiğinizde artık kendi şehrinizde gibi rahat olabilirsiniz. Bu şartlarda bile güvenin tesis edilmiş olması mutluluk vericidir. Eski şehirde ya da kırmızı tabelalarla yasaklanan Kudüs'ün diğer yakasında bir evin aniden ağır silahlı askerler tarafından basılması, köpeklerle yapılan aramalar, yürekleri ağızlara getiren sorğu çağrıları aileler için can sıkıcı durumlardır. Özellikle özgürlük mücadelesi veren aktivist ailelerde bazen baba bazen anne aylarca gözaltında kalmaktadır. Bu süreci Ak-sa'ya girmenin ve komşularla görüşmenin yasaklanması takip eder. Baş-

kaları için altından kalkılamaz görünen her durumda Filistinli bireyin sorunu çözme ve hayata devam etme gücü gıpta edilecek düzeydedir.

Filistinli aileleri böylesine güçlü kılan etkenlerden biri, her fırsatı şenliğe dönüştürmeleridir. Mesela hac ibadeti için evden ayrılan bireyler dönüşmeye kadar geride kalan ev halkı ve komşular, hacı evinin dış duvarlarını Kâbe fotoğraflarıyla süsler. Sokağın her yanına tebrik ve dua cümleleri yazılır, çiçek ya da yıldız gibi motifler yapılır. Nikâhlar ya Mescid-i Ak-sa'da ya el-Halil'de dualarla kıyılır. Gelin hanımın geleneksel "tatriz" işiyle süslü elbisesi ve başörtüsünün üzerinde çiçeklerden yapılmış tacı, misafirlere ikram edilen tatlılar; damat beyin arkadaşları tarafından omuzlarda taşınması bir anda ortalığı şenlik havasına çevirir. Yüzler güler, tebrikler yapılır. Evladı hapiste ya da gurbette olan aileler düğünlere gitmekten geri durmazlar. Kadınların kendi aralarında yaptığı eğlenceler yadırganmaz. Cuma namazı için Filistin'in farklı bölgelerinden işgalin kontrol noktalarını aşma pahasına gelen aileler geceler boyu süren yolculuğun acısını zeytin ağaçlarının altında kurdukları sofralarda atarlar. Gönüller o kadar geniştir ki yanından her geçtiğiniz sofradan bir el size bir şeyler ikram eder. Bayramlar, bir sevinç olduğu kadar, bir sabır sınavıdır da. Çünkü Filistin'de hiçbir bayram "tam" değildir; birçok evde eksik bir tabak, boş bir sandalye ve uzakta bir evlat vardır mutlaka. Cezaevinde olan çocuklarını ziyaret etmek isteyen anneler, bayram sabahı bay-

ramlıklarını değil; uzun güvenlik kuyruklarında beklemeye uygun giysilerini giyerler. Ancak bütün bu acıya rağmen bayram sevinci terk edilmez. Cuma gününü de dâhil, bayramlarda ağlanmaz. Bunun, Allah'ın nime-tine nankörlük olduğu görüşünü paylaşan bu insanlar sadece evlerinin değil; bir halkın istikbalinin de teminatıdır.

Filistin'de birkaç nesil aynı evi paylaşır. Bu kadim Kudüs'te ya da bir mülteci kampında olsun, değişmez. Aileler çok çocukludur. Kalabalık aile güçtür. Birbirlerini korumada, arka çık-mada bu gücün etkisi büyüktür. Çocuklar, babalarının elinden tutarak sabah namazına gittikleri Aksa'da sadece dua etmeyi değil, yüzüne bakmadan yanın-dan geçtikleri düşman askeri-ne karşı onurla dik durmayı öğ-renirler. Anneler de teheccüd vaktinden yatsıya kadar her namazda cemaate dâhil olurlar. Böylece mescit sadece aileyi ayakta tutan değil, aynı zaman-da kimliği koruyan bir mihenk taşı görevini yerine getirir.

Filistin'de en büyük zorluk iş-galdır. İşgal, savaştan farklıdır. Savaşta düşman karşıda-dır; işgalde içeridedir. Bu du-rum bazı ailelerin parçalan-masıyla sonuçlanan bir kısım sebepleri beraberinde getirir. Bazen gencecik saf bir dimağ, işgalcinin karanlık teklifleriyle bulanabilir. Mesela, eşinin şiddet uyguladığı kadına “ka-dın haklarını koruma” kisvesi altında destek vaat edilir. Eşini şikâyet etmesi durumunda ise evin beyi bir daha geri döne-meyeceği sürece girer. Aile da-ğılır. İşgal, gençler üzerinde de planlar yapar. Uyuşturucunun

bedava dağıtıldığı ağları vardır. Zaten iş imkânı bulamayan, eğitimini aldığı mesleğini icra edecek ortama sahip olmayan gençler yaşadıkları baskılar al-tında ezilmektedir. Her fırsat-ta onları tahrik edecek aşağı-lamalara maruz bırakmak iş-galin en büyük kozlarındandır. Bu yollarla genç nüfusu azalt-mak halka yönelik zulümlerin başında gelir.

Filistinli bir kadının sabah eşini işe, çocuklarını okula uğurlar-ken helalleşmesi kadar doğal

ne olabilir? Bir turist için alabil-diğine güvenli şehirler, toprağın yerlisi için ayağını yere hep sıkı basması gereken kaygan bir zemindir âdetâ. Bir Filistinliye karşı her türlü suçlamayı yapabilececek, ona şiddet uygulayabilececek kimselerle doludur sokaklar. Üstelik o kimseler hep haklıdır. Çocuklarını okula, eşlerini çarşıya gönderirken silahlı askerlerden destek alan iş-galciler, bir Filistinliden rahatsız olduklarında onca korkaklıklarına rağmen onun cezasını kendileri kesecek özgürlüğe sahiptir.

Filistin'de aile olmak bir eve sahip olmaktır. İşgal güçleri tarafından yıkılma kararı verilen evi korumak için aile fertleri bazen hiç dışarı çıkmamayı, bazen şehri hiç terk etmemeyi göze alırlar. Çünkü Filistin'de aile olmak, evini kaybettiğinde bile yurdunu kaybetmemektir. Her sabahı besmeleyle açıp, her geceyi dua ile kapatmak; işgalin karanlığına rağmen lambaları söndürmemektir.

Filistinli aileleri hâlâ ayakta tutan, sağlam bir imanla Rable-rine sığınmaları, O'ndan başka bir güç tanımayarak, ilahi iradenin takdirine razı bir şekilde dünya sınavlarını kabullenmeleridir. Çocuklarına Kudüs'ü anlatmayı, Mescid-i Aksa'yı sevmeyi, sabrı kuşanmayı öğreten bu insanlar, sahip oldukları faziletlerle İslam ümmetine örnek teşkil edecek bir yapıdadır. Hepimizin ortak sorumluluğundaki bir davayı tek başlarına sahiplenen bu insanlara üzülmek değil, dualarına ortak olarak, sabırlarından ders alarak minnet beslemek de bizim sorumluluğumuzdur. ■

”

Filistin'de her ev bir okuldur. Yüzyıllık tecrübe bütün Filistinlilere, dünyanın kendilerine biçtiği mülteci rolünü aşmanın en önemli yolunun eğitim olduğunu benimsetmiştir. Anneler evde işgale direnişin nesilden nesle aktarıldığı bir müfredatı işleyen ilk öğretmenlerdir.

GAZZELİ KADINLARIN DÖRT NESİLLİK HİKÂYESİ

Prof. Dr. Seda ÖZ YILDIZ

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Kadın olmak zordur hayatta; Yaradan, erkeklerin bile dayanamayacağı fiziksel acılara dayanıklı yaratmıştır kadını. Fiziksel acılara dayanıklılık kadar ruhu da sabırlı olmanın haysiyetiyle kuşatılmıştır kadınların. Nerede savaş varsa orada eşini, babasını, abisini, kardeşini ya da oğlunu cepheye gönderen bir kadın vardır. Nerede bir savaş varsa orada bombalar altında silahsız, korunaksız, tek başına ocaklarını tutturmeye çalışan kadınlar vardır. Nerede bir savaş varsa orada masum bedenleri düşman askerleri tarafından muharebe alanına dönüştürülen kadınlar vardır ve nerede bir savaş varsa cephelelerin gerisinde, yokluklar içinde çocuklarına sahip çıkmaya çalışan kadınlar vardır. Kadın ol-

mak ne kadar zorsa dünyada; Gazzeli kadın olmak daha da zordur.

Nekbe'ler ve Nekselerle örülmüş dört nesillik bir kadın tarihidir Gazzeli kadınların öyküsü.

7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail tarafından Gazze'de başlatılan saldırılarda, günümüze kadar yaklaşık 18.000'i çocuk, 12.000'i kadın olmak üzere 50.000'den fazla Filistinli katledildi, 100.000'den fazla kişi yaralandı. O günden bu yana Gazzeli kadınların dört nesildir süren yaşam ve zulme direniş mücadelesinde karanlık bir sayfa daha açıldı.

Gazzeli kadınları çoğumuz basındaki fotoğraflarından ya da paylaşılan videolarından tanıyoruz. Biri, kefendeki bebeğine sarılmış bakıyor kamera-

ya, acıdan ve ağlamaktan kocaman olmuş gözleriyle. Başka biri, atılan bombanın dumanları arasında arıyor çocuklarını. Bir diğeri, yıkılmış, virane bir bina yığınının ortasında feryat ediyor çaresiz yalnızlığına. İçlerinden biri, elinde boş bir tencere ile dağıtılan yemekten birkaç kaşık alabilmek için ezilmeyi göze almış. Bir diğeri bir parça suyun altına tutmuş yıkamaya çalışıyor çocuklarının çamurlu saçlarını.

Başka fotoğraflarda görüyoruz o kadınları yeniden; başlarında tuttukları yasın rengindeki siyah örtüleri, ellerinde yok edilmek istenen ülkelerinin bayraklarıyla ayağa kalkmışlar çaresizce oturdukları yerden. Birbirleriyle kol kola vermiş sloganları yükseliyor boşlukta; daha kaç kez alacaklarını bilmedikleri nefesleriyle.

Görüyoruz...

İzliyoruz...

Çaresizliklerine çaresizce bakıyoruz ve kendi hayatımızın hengâmesinde unutuveriyoruz.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin verilerine göre 7 Ekim'den bu yana İsrail saldırılarında 10 binden fazla Gazzeli kadın hayatını kaybetti. 19 binden fazla kadın yaralandı. Üç binden fazla kadın eşini saldırılarda kaybetti. Şu an Gazze'de 155 bin hamile ya da emzirme döneminde kadın saldırılar altında yaşamaya çalışıyor. Yüzlerce kadın saldırılar sebebiyle düşük yaparken binlerce kadın ilaçsız, hastanesiz ortamda hatta sokaklarda doğum yapmak zorunda kalıyor. Yaşadığı travmalardan sütü gelmeyen kadınların bebekleri açlıktan kucaklarında ölüyor.

Siz bu satırları okuduğunuz gün de dâhil olmak üzere her gün ortalama 37 anne öldürülüyor Gazze'de.

Ölenler sadece sayıdan ibaret değil ki... Birilerinin çocuğu, birilerinin eşi, birilerinin ebeveyni, birilerinin kardeşi, kardeşlerimiz... Her biri bir insan hayatının anlamı...

Hayatta olanların çoğu, yüz yıllık yurtlarından edildi. Gidenler, mülteci kamplarında insanlık onuruna yakışmayan ortamlarda yaşamak zorunda kaldı. Geride kalanlar ise açlık, yokluk ve acılarıyla ayakta kalmaya devam ediyor. Birço-

**Siz bu satırları
okuduğunuz
gün de dâhil
olmak üzere her
gün ortalama
37 anne
öldürülüyor
Gazze'de.
Ölenler sadece
sayıdan ibaret
değil ki...
Birilerinin
çocuğu,
birilerinin eşi,
birilerinin
ebeveyni,
birilerinin
kardeşi,
kardeşlerimiz...
Her biri bir
insan hayatının
anlamı...**

ğu geride kalan yaşlılarına ve engelli çocuklarına bakmaya çalıştıkları için kaldı. Kalanlar, her gün, her an ölümün soğuk nefesini hissediyorlar üzerlerinde.

Hepimiz gündelik hayatlarımızda birbirimize dua ederken "Allah, evlat acısı göstermesin." deriz ya hani; o kadınlar sadece Gazze'de doğdukları için, Müslüman oldukları için, sadece kendi vatanlarında yaşamak istedikleri için nesiller boyu en büyük acıyı yaşıyorlar.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, Gazze'yi "çocuk olmak için en tehlikeli yer" ilan etti. Dünya Gıda Programı'na göre ise her beş Gazzeliden dördü açlık ve kıtlık koşullarında yaşıyor. Kadınlar ve kız çocuklarının ise bir kısmı kaçırıldı, bir kısmı ise türlü istismarların mağduru oldu.

Onlar, Gazzeli kadınlar!

Gazze'nin bir asırdır dinmeyen zulümle imtihanının kahramanları olan kadınlar...

Onlar, dört nesil öncesinde Filistin topraklarının İngiliz mandasına girdiği 1920 yılında işgale boyun eğmeyerek Filistin kadın direnişinin önderi olan Züleyha eş-Şihabi ve Kamiliya es-Sekakîni'nin soyundan geliyor. Yüz yıl önce İngilizlerle mücadelede şehit olan babaları, eşleri ve çocuklarına rağmen geride kalanlara yardım etmek için Arap Filistinli Kadınlar Birliğini kuran kadınların torunları... Onların dört nesil önceki ataları, 1929'da Araplara yapılan işkencelerin

durdurulması ve Yahudi göçüne karşı direnişte Gazze sokaklarında günlerce gösteri yapanlardı. 1933'te Yafa'da Zahrat al-Ukhawan (Kır Çiçeği Kızları) mücadele grubunu kuran kadınların izinden gidenler var içlerinde. 1936'da Vadi Azzûn çatışmasında şehit olan ulusal kahraman Fatma Gazal'ın kanı hâlâ birilerinin damarlarında akıyor bugün.

Üç nesil öncelerinde direnişçi erkeklere yemek götürürken şehit olmuş Juliet Zekâ, eşi ve çocukları katledildikten sonra bile ayağa kalkmış, acısını bastırıp silah taşıırken vurulan Halwa Zeydan yürümüş o caddelerde. 1948'de Ürdün ve Mısır'a sürgün edilmiş üç nesil öncesi kadınların öyküleri anlatılıyor hâlâ dillerde.

İki nesil öncelerinde 1952 yılında Kudüs'te düzenlenen bir gösteride şehit olan Reca' Ebu Hammâşe'nin kahramanlığı var.

Bir önceki nesli ise 1967'deki Altı Gün Savaşında Gazze'de benzer zulümleri gördü. O nesil, 1968'de el-Halil'e zorla yerleşen İsrailileri protesto ederken yerlerde sürüklendi. 1969'da Mescid-i Aksa yakıldığında da oradaydılar.

Gazze'de şu an yaşayan kadınların çoğu, 1982'de İsrail saldırısından kaçıp Lübnan'a sığındıklarında bile çoğunlukla yaşlı, kadın ve çocukların bulunduğu Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında yapılan vahşi soykırımdan kurtulabildiklerinde daha bebektiler. Biraz

büyüdüklerinde 1987'de intifada başladığında taş attıkları, sapan kullandıkları için üzerlerine kurşunlar sıkıldı, tanklar sürüldü. Bu neslin ilk gençliği, intifada sonrası İsrail kuşatması, boykot ve sokağa çıkma yasakları altında aç, susuz ve ilaçsız geçti aylarca.

Savaşırken, direnirken olduğu gibi 1990'lı yıllardaki Ortadoğu Barışına Destek Konferansı'nda da Hannan Aşravi, Leyla Halid gibi isimlerle duyurdular seslerini.

Yoksulluk ve yoksunluklarını tüm dünyanın görmezden geldiği zamanlarda da çeşitli hayır cemiyetleri yardım kuruluşları kurarak kendi yaralarını kendileri saranlar da bu neslin kadınlarıydı.

Ve şimdi o kadınlar, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail saldırıları altında Gazze'deki zulme direnmeye devam ediyorlar.

Bir kadın düşünün ki büyük büyük annesi direnişte, büyük annesi direnişte, annesi direnişte ve şimdi kendisi, bir sonraki nesil aynı acıları yaşamayın diye yine direnişte...

Zalimin karşısına geçip "Haksızsın!" demenin cihat sayıldığı bir inançla Gazzeli kadınlar dört nesildir zulme karşı ayakta kalıp bu haksızlığı birilerine duyurmak için direniyorlar. Dört kuşaktır ayakta kalmayı başarmış kadınlar, gün gelecek özgür ve tam bağımsız bir Filistin'e kavuşana kadar direnmeye devam edecek. ■

İNGİLTERE İDARESİNDE FİLİSTİN'DEKİ TEMEL GELİŞMELER

Doç. Dr. Can DEVECİ

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

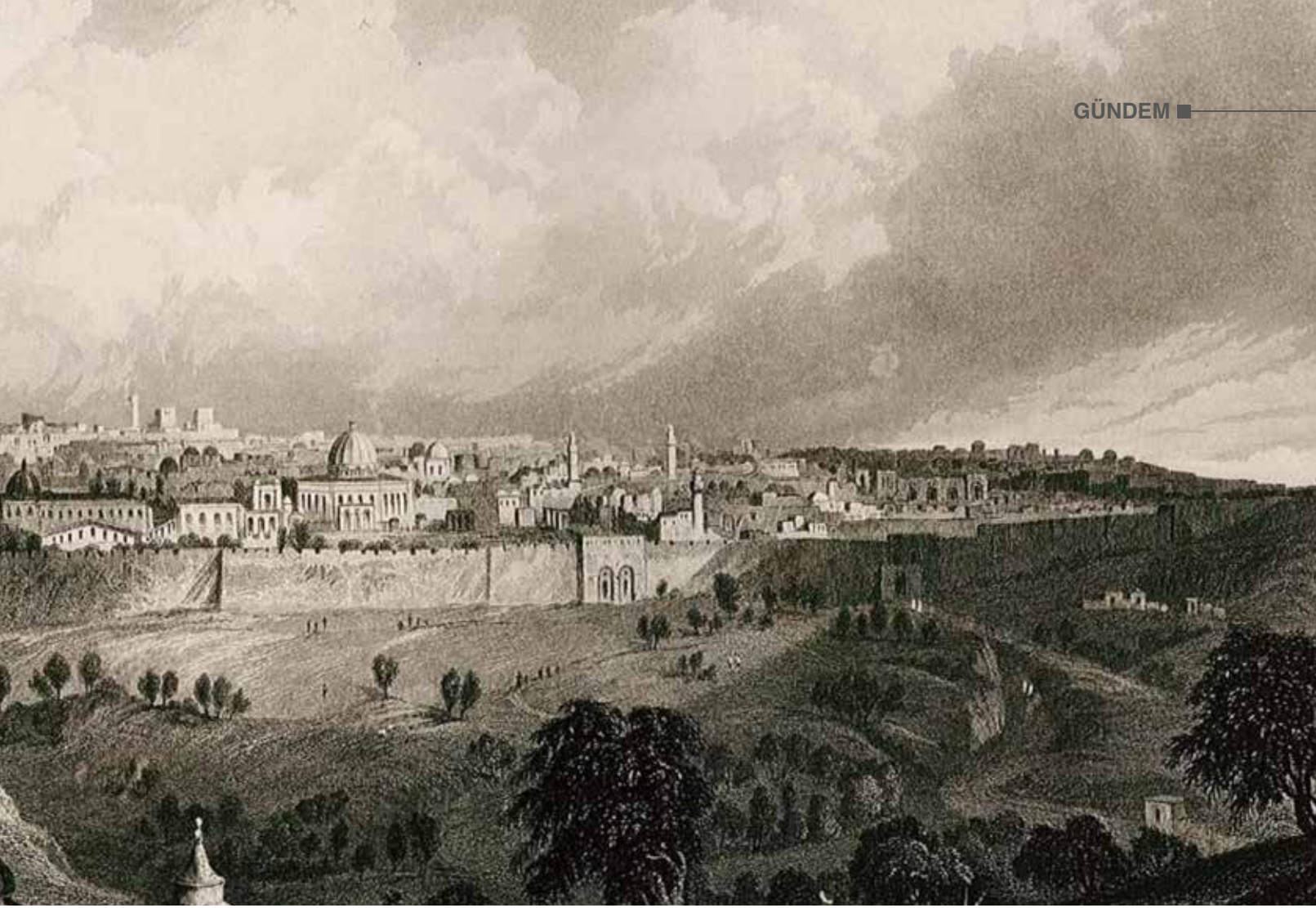

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Haim Weizmann öncülüğünde 1905'ten beri İngiltere'de faaliyet yürüten siyonistlere, Filistin'de elde etmek istedikleri politik hedefleri gerçekleştirme imkânı ortaya çıkmıştır. İngiltere Hükümeti, 1917'de Birinci Dünya Savaşı sırasında yayımladığı, Filistin'deki Yahudiler için ulusal bir yurt kurulmasına desteğini açıkladığı bir bildiri metni olan Balfour Bildirgesi'nde "Jewish national home" (Yahudi ulusal yurdu) tabirini kullanır. Siyonistlere göre İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun kuruluşunu desteklemesi; İngilizlerin Akdeniz, Hindistan, Uzakdoğu hattındaki stratejik

çıkarları için önemli bir mihenk taşı sayılan Süveyş Kanalı ve etrafındaki toprakların korunması açısından önem arz etmekteydi. İngiltere, Filistin'de bir Yahudi devletinin kuruluşunu desteklerse uluslararası lobiye ve mali güce sahip siyonistlerin stratejik çıkarlarını koruyabilirdi. Bu bakış açısı İngiltere bürokrasisinde 1910'dan itibaren raporlara yansımaktaydı. Nitekim Birinci Dünya Savaşı için Hristiyan siyonist David Lloyd George'un başbakanlığında göreve başlayan İngiltere savaş kabinesi, politikalarını bu yönde belirlemiştir.

İngiltere'nin Filistin'e dair attığı adımların başında Dünya Siyonist Örgütü'nü temsilen Lord Rothschild'e 2 Kasım 1917'de

Dışişleri Bakanı Balfour'un ilet-tiği bildirge gelmektedir. İngiltere bu belge ile Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun kurulmasını vadeden politik desteği Filistin'de yaşamayan siyonistlere sunmuştur. Böylelikle siyonistler ilk defa büyük bir güç tarafından dikkate alınmıştır. Aynı zamanda Balfour Bildirgesi 1917'den itibaren Filistin'e dair temel politik hedef hâline gelmiştir. Diğer gelişme ise 11 Aralık 1917'de General Edmund Henry Hynman Allenby tarafından Kudüs'ün işgal edilmesidir. Ardından 1 yıl içerisinde Filistin'in güneyi, Hayfa, Şam ve Beyrut; İngiltere tarafından ele geçirilmiş ve bölgede yüzyıllardır adalete dayalı bir şekilde süren Osmanlı

idaresi sona ermiştir. Sahadaki bu gelişme sonrasında İngiltere komutasında Kudüs merkezli ve günümüzdeki Suriye, Lübnan ve Ürdün topraklarını içeren askerî idare başlamıştır. Askerî idare ile oluşturulan yapı Paris Barış Konferansı'nda manda sisteminin Arap topraklarında uygulanması kararı alınması ve 25 Nisan 1920 San Remo Konferansı'nda Fransa ile İngiltere'nin manda idarelerinin hangi bölgeleri kapsayacağına dair anlaşmasıyla değişmiştir. Böylece Fransa, Suriye ve Lübnan'da; İngiltere ise Irak, Ürdün ve Filistin'de manda idaresi kurmuştur. Filistin'de 1 Temmuz 1920 itibarıyla İngiltere sivil idaresi başlamıştır. Siyonist düşünceye sahip, Weizmann'ın dostu

ve Dünya Siyonist Örgütü içerisinde birçok rapor hazırlayan Herbert Samuel ilk sivil yüksek komiser olarak görevlendirilmiştir. 1948'e kadar Samuel dâhil Filistin'de 7 yüksek komiser atanmış ve Filistin'i İngiltere Kralı/Kraliçesi Hükümeti adına yönetmişlerdir.

Atanan yüksek komiserler Milletler Cemiyeti'nin 24 Temmuz 1922'de yayınladığı, Filistin mandaterliğinin hukuki çerçevesini belirleyen ve İngiltere tarafından da taahhüt edilen maddeleri gerçekleştirmeye çabalamıştır. Buna göre Filistin'i yöneten İngiltere'ye "vesayet" anlamına gelen "mandater" sıfatı verilmiştir. İngiltere'nin temel görevi, Filistin'de yaşayan halkların kendi kendilerini yönetebilecek seviye-

ye getirilmesidir. Bu süreç tamamlanırken İngiltere Filistin'den çekilecektir. Ancak bu süreçte İngiltere, Filistin'de siyonistleri önceleyen kurumsallaşmayı tek taraflı uygulamıştır. Bu noktada Hristiyan ve Müslüman Arap nüfusun Filistin'de çoğunlukta olduğunu belirtmeliyiz. Yani siyonistlerin çoğu 1922 itibarıyla Filistin'de yaşamamaktadır. İngiltere, Filistin'de olmayan bir nüfusa yurt inşa etmeyi öncelemekteydi.

Nitekim Milletler Cemiyeti evrakındaki 2, 4, 6, 7 ve 11. maddeler Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun kurulması için gerekli kurumların ihdas edilmesini içermekteydi. Maddeler incelendiğinde Balfour Bildirgesi içeriğinin temel hedef

sayıldığı görülmektedir. Böylece Filistin'e atanan yüksek komiserlerin aldığı kararlar çerçevesinde Filistin'in demografik, dil, toprak, politik kurum-sallaşma, ekonomik ve kamu hizmetlerine dayalı eğitim, ulaşım, sağlık alanlarını içeren yapısı siyonistler lehine yasal bir zemine dayandırılarak değiştirilmiştir. Aynı zamanda yüksek komiserler uzun yıllardır Filistin'de yaşayan Müslüman Arapların bu alanlardaki gelişim taleplerini göz ardı etmiştir. Filistin'de siyonistler lehine adımlar atılırken yüksek komiserlere danışmanlık hizmeti vermesi için Yahudi Ajansı kurulmuştur. Yüksek komiserler bu ajansla iş birliği yaparak Filistin topraklarının tamamında Yahudi yerleşimlerini organize edecekti. İngiltere, Milletler Cemiyeti evrakının 6. maddesine dayanarak Yahudi Ajansı'nın kuruluşunu onaylamasına rağmen Arapları temsilen herhangi bir kurumu resmî bir temsilci olarak tanımamıştır. İngiltere'nin, Araplar adına herhangi bir teklifte bulunmaması siyonistlere verdiği desteği göstermesi açısından önemlidir. Ajans, Filistin'de Dünya Siyonist Örgütü'nün temel kurumu şeklinde faaliyet yürütmüştür. Ajansın yüksek komiserlerin izniyle aktif bir şekilde rol aldığı temel konu Filistin'de Yahudi nüfusunun göçler aracılığıyla artırılmasıdır.

Herbert Samuel'in görev süresinde, 1 Eylül 1920'de kurulan Filistin Göç Bölümü 1948'e kadar göçe dair yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Bu düzenlemeler ile Osmanlı Devleti döneminde illegal olan göç-

ler İngiliz yönetimiyle legalleşmiştir. Ayrıca göç bölümü Yahudi Ajansını göçler konusunda tek yetkili kılmıştır. Buna göre ajans Filistin'e gelmek isteyenleri meslek, yaş, cinsiyet, sermaye gibi tanımlamalarla sınıflandırmıştır. Filistin'in ihtiyacı olan nitelikler belirlenmiş ve buna göre yüksek komiserlere iletilmiştir. Belirlenen nitelikler etrafında göçler düzenlenmiştir. Ayrıca Yahudi Ajansı'nın talebi ile göç edenlerin millî kimliklerini güçlendirmesine katkı sunan İbranice, resmî dil ilan edilmiştir. Bu uygulama, farklı ülkelerden gelen Yahudilerin ortak bir dil konuşarak uluslaşma süreci için alınan bir karardır. Böylece Filistin'in resmî dilleri İngilizce, Arapça ve İbranice olmuştur. Bunlara ek olarak yüksek komiserlerin Filistin'de kurduğu devlet yönetim bölümlerinin bir benzeri Yahudi Ajansı tarafından açılmıştır. Böylece bir tarafta İngiltere'nin Araplar ve nüfusun geri kalanı için geliştirdiği devlet birimleri yer alırken, diğer tarafta sadece siyonistlere hizmet eden kurumlar ortaya çıkmıştır.

Filistin'e Yahudi göçleri genellikle Yafa Limanı üzerinden gerçekleştirilmekteydi. Gelenlerin kayıt işlemleri ise Kudüs'teki göç merkezinde tamamlanmaktaydı. Filistin'e göç eden Yahudiler neredeyse dünyanın her yerinden gelmiştir. Dünya Siyonist Örgütü'nün birçok ülkede şubesi bulunması göçlerin farklı yerlerden düzenlenmesine sebep olmuştur. İlk sıralarda Polonya, Rusya, Ukrayna, Romanya, Doğu Avrupa ülkeleri ve Avrupa yer almaktaydı. Filistin'e gelenle-

rin yerleşmeleri ve yaşamaları için gerekli tüm maddi destek, Dünya Siyonist Örgütü ve Avrupa ülkelerinde mukim zengin Yahudi aileler tarafından sağlanmıştır. Diğer bir önemli husus ise hem Milletler Cemiyeti evrakı hem de İngiltere idaresinin yasal düzenlemeleri, göç eden her Yahudi'nin daha önce hiç yaşamadığı topraklarda vatandaşlık ve yerleşme hakkı elde etmesini sağlamıştır. Filistin'de geçmişleri olmamasına rağmen doğrudan vatandaşlık hakkına erişmeleri verilen desteği göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca göç edenler genellikle Kudüs, Yafa, Hayfa ve yeni kurulan Tel Aviv şehirlerine yerleştirilmiştir. Bunlar arasında Kudüs, dinî açıdan yerleşimlerin yoğun yaşandığı şehir olarak ön plandadır. Fakat geri kalan şehirler liman barındıran kıyı şeritlerine ve tarımsal açıdan ve su açısından verimli arazilere sahiptir.

1922 ve 1931 nüfus sayımları ile 1946 yılına ait veriler incelendiğinde göçler aracılığıyla Filistin'de Yahudi nüfusunun günden güne arttığı tespit edilmektedir. Yüksek komiserlerin gözetiminde Filistin'de gerçekleşen ilk nüfus sayımı 1922'de başlamış ve Ekim 1923'te J. B. Barron tarafından raporlanmıştır. Buna göre Filistin genelinde toplam nüfus 757.182 kişi olarak kayda geçirilmiştir. Bunların 589.177'si Müslüman; 83.794'ü Yahudi; 71.464'ü Hristiyan; 7.617'si ise diğer din ve inançlara sahip nüfus şeklindedir. Milletler Cemiyeti tarafından daha bilimsel kabul edilen 1931 nüfus sayımında ise genel nüfus 1.033.314 şek-

lindedir. Bunların 759.700'ü Müslüman; 174.606'sı Yahudi ve 88.907'si ise Hristiyan şeklinde kayda alınmıştır. Justin Mccarthy'nin Filistin nüfusuna dair eserinde aktardığına göre 1946'da ise genel nüfusun 1.942.349'a eriştiği görülmektedir. Bu nüfusun 1.175.196'sı Müslüman, 602.586'sı Yahudi ve 148.910'u Hristiyan şeklinde kayda alınmıştır. Geri kalan nüfus ise "diğer" grubuna dâhil edilmiştir. Bu sayımlar farklı ülke vatandaşı pasaportuna sahip Yahudileri ve kırsal alanda sayıma katılmayan kişileri içermemektedir. Doğum-ölüm rakamları da değerlendirildiğinde Yahudi nüfusunun 1922-1946 yılları arasında kapsayan kısa süre içerisinde hızla arttığı tespit edilmektedir. Bu durumun temel nedeni sistematik bir şekilde düzenlenen Yahudi göçleridir.

Filistinli Müslüman ve Hristiyan Araplar yaşadıkları toprakların sessiz bir şekilde siyonist Yahudilere devrine sessiz kalmamıştır. Nitekim 1920, 1921, 1929, 1936-1939 yıllarında gerçekleşen ve 1948'e kadar devam eden haklı tepkilerinde topraklarının İngiltere tarafından işgal edilmesini, Dünya Siyonist Örgütü tarafından Filistin'de demografik yapının dönüştürülmesini protesto etmişlerdir. Ayrıca İngiltere'den Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun inşa edilmesini içeren Balfour Bildirgesinin iptal edilmesini, göçlerin durdurulmasını, Filistin'e gelen Yahudilere toprak devirlerinin iptal edilmesini talep etmişlerdir. Fakat bunların hiçbirisi kabul görmemiştir. Aksine birçok Filistin-

Yüksek komiserlerin kısa sayılabilecek bir dönem için bölgeyi yönetmesi Filistin tarihinin kritik safhalarından birisidir. Bu süreç, Filistin'in demografik ve siyasi yapısını Yahudiler lehine döndürmüş ve bölgede yaşayan Müslüman ve Hristiyan toplulukların tarihî haklarının gasp edilmesiyle sonuçlanmıştır.

li Arap lider yurt dışına sürülmüş ve tutuklanmıştır. Bu haklı talepleri savunurken Araplar ve siyonistler arasında çatışma kaçınılmaz hâle gelmiştir. Yüksek komiserler 1940'lı yıllarda iki toplum arasındaki çatışmalara tanıklık etmişler ve bunu durdurmakta zorlanmışlardır. Çatışmaları bahane ederek 14 Mayıs 1947'de Filistin'den ayrılma kararı almışlardır.

Yüksek komiserlerin kısa sayılabilecek bir dönem için bölgeyi yönetmesi Filistin tarihinin kritik safhalarından birisidir. Bu süre içerisinde Filistin'de ortak bir dil konuşan Yahudi nüfusu ulus devlet inşa etme cüretini bulmuştur. Bu süreç, Filistin'in demografik ve siyasi yapısını Yahudiler lehine döndürmüş ve bölgede yaşayan Müslüman ve Hristiyan toplulukların tarihî haklarının gasp edilmesiyle sonuçlanmıştır. İngiltere'nin Filistin'e düzenlenen Yahudi göçlerine verdiği destek ile ortaya çıkan demografik yapı, günümüzde tartışılan birçok sorunun temel kaynağıdır. Çünkü bu destek ile 1922-1948 yılları arasında geçen sürede Dünya Siyonist Örgütü, Yahudi Ajansı politik söylemden Filistin'de kurumsallaşan, devletleşen bir yapıya evrilmiştir. Eşit bakış açısının Filistinli Araplara (Hristiyan ve Müslüman) yansıtılması onların devlet kurumlarını inşa etme sürecini sekteye uğratmıştır. Filistinli Arapların, İngiliz manda idaresinde kurumsallaşmasına izin verilmemiştir. Bu nedenle Filistinli Araplar 1948'e gelindiğinde askerî ve siyasal bütünlükten, uluslararası destekten yoksun bir hâlde bırakılmıştır. ■

Söyleşi
Rüya TÜRKBEY TEMEL

Doç. Dr. Nihal ŞAHİN UTKU:

“Müslüman toplumlarda Kudüs’e yönelik ilgi güçlü bir duygusal karşılık taşısa da bu hissiyat çoğu zaman kalıcı bir farkındalık düzeyine dönüşmemektedir.”

Kudüs, “Peygamberler Şehri” olarak da anılmaktadır. Bu tanımlamanın tarihsel ve dinî temelleri nelerdir? Kudüs’ün peygamberler tarihindeki yeri nasıl anlaşılmalıdır?

Kudüs, tevhid geleneğinin en köklü ve merkezî duraklarından biridir. Hz. İbrahim’den itibaren pek çok peygamberin bu topraklarda yaşamış ve tebliğde bulunmuş olması, şehri vahiy tarihinde müstesna bir yere yerleştirmiştir. Hz. Davud’un burada bir mabet inşa etmesi, oğlu Hz. Süleyman’ın bu mabedi ihya etmesi ki bu mabetten geriye hiçbir şey kalmamıştır; Hz. Zekeriyya, Hz. Yahya, Hz. Meryem ve Hz. İsa gibi peygamberlerin şehirle kurdukları yakın ilişki, Kudüs’ün dinî hafızadaki yerini pekiştirmiştir. Bu yüzden Kudüs’e “peygamberler şehri” denmesi, çok sayıda peygambere ev sahipliği yapmasının ötesinde, vahiy geleneğiyle kurduğu güçlü bağdan ileri gelir.

Kudüs, İslam hâkimiyetiyle birlikte şehircilikten hukuka, mimariden toplumsal düzene kadar İslam medeniyetinin temel ilkelerini yansıtan bir merkez hâline gelmiştir. Hz. Ömer'in 638'de şehre barışçıl biçimde girişi ve gayrimüslim halka verdiği ahitname, adalet ve dinî hoşgörü anlayışının güçlü bir örneği olmuş ve Kudüs'ün bir barış şehri olarak algılanmasını sağlamıştır.

Müslümanlar açısından bu tarihî arka plan, Kudüs'ün ilk kıble oluşu ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) İsrâ ve Miraç mucizesine sahne olmasıyla daha da derinlik kazanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de "etrafı mübarek kılınan" bölge olarak anılan bu şehir, İsrâ suresinde doğrudan Mescid-i Aksa'ya atıfla zikredilir. Miraç yolculuğu, Kudüs'ü İslam'ın manevi coğrafyasında yalnızca tarihî bir hatıra olmaktan çıkarak nübüvvet zincirinin tamamlayıcı halkası olmasıyla kalıcı bir konuma yerleştirmiştir. Bugün de Kudüs, Müslümanların zihin ve kalbinde vahyin sürekliliğini temsil eden canlı bir hafıza mekânı olarak yaşamaya devam etmektedir.

Filistin coğrafyası üzerine yapılan konuşmalarda genellikle Kudüs, Gazze ve Batı Şeria gibi isimler öne çıkmakta; ancak bu coğrafyanın genel yapısına dair bilgimiz sınırlı kalmaktadır. Filistin'in coğrafi özelliklerini ve tarihsel olarak öne çıkan şehirlerini ana hatlarıyla anlatır mısınız?

Filistin, Akdeniz ile Ürdün Nehri arasında yer alan; kuzeyde Lübnan, doğuda Ürdün, güneyde Sina Yarımadası ve Mısır ile çevrilidir. Bu stratejik konumu,

bölgeyi tarih boyunca yalnızca siyasi değil, aynı zamanda dinî, iktisadi ve kültürel anlamda da önemli kılmıştır.

Filistin'in öne çıkan şehirleri arasında Kudüs, Gazze, Nablus, el-Halil, Ramallah, Yafa, Akka, Safed, Taberiye ve Beytüllahm yer alır. Bu şehirler, bölgesel ticaret yolları üzerinde bulunmaları, verimli arazileri ve dinî çeşitlilikleriyle farklı medeniyetlerin dikkatini çekmiş; tarihî ve kültürel katmanlar biriktirmiştir.

Gazze, sahabe kabirleri ve İslam âlimlerine ev sahipliğiyle öne çıkar; Hz. Meryem'in burada bir süre kaldığına inanılır. Nablus, tarihte Samirî topluluğun merkezi olmuş; ticaret ve zanaat kültürüyle tanınmıştır. el-Halil, Hz. İbrahim'e atfedilen makam sebebiyle hem Müslümanlar hem Yahudiler tarafından kutsal kabul edilmiştir. Beytüllahm ise, Hz. İsa'nın doğum yeri olarak Hristiyan dünyası için taşıdığı önemin yanı sıra Hz. Meryem kıssasıyla Müslüman hafızasında da özel bir yer edinmiştir.

Bu şehirlerin her biri, Filistin'in tarihî kimliğini şekillendiren temel taşlardır. Bugün Kudüs etrafında yoğunlaşan ilgiyi an-

lamlandırmak için bu kadim yerleşimlerin taşıdığı çok katmanlı anlam haritasını da göz önünde bulundurmak gerekir.

Raşid Halifeler, Emeviler, Abbasiler, Memlükler, Osmanlı Devleti ve birçok Türk İslam devleti döneminde Kudüs sadece dinî değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel bir merkez olarak da önem kazanmıştır. Bu dönemlerde Kudüs-i Şerif'e gösterilen ilgiyi ve yapılan hizmetleri nasıl değerlendirebiliriz?

Kudüs, İslam hâkimiyetiyle birlikte şehircilikten hukuka, mimariden toplumsal düzene kadar İslam medeniyetinin temel ilkelerini yansıtan bir merkez hâline gelmiştir. Hz. Ömer'in 638'de şehre barışçıl biçimde girişi ve gayrimüslim halka verdiği ahitname, adalet ve dinî hoşgörü anlayışının güçlü bir örneği olmuş ve Kudüs'ün bir barış şehri olarak algılanmasını sağlamıştır.

Emeviler döneminde şehir, bilhassa Abdülmelik b. Mervan ve oğlu Velid b. Abdülmelik'in inşa ettirdiği Kubbetü's-Sahra ve diğer yapılar ile siyasi ve sembolik

anlamda öne çıkmıştır. Abbasi-ler döneminde hilafet merkezi- nin Bağdat'a kaymış olmasına rağmen Kudüs'teki ilmî ve dinî canlılık korunmuş; şehirdeki yapıların bakım ve onarımıyla hac yollarının güvenliği konula- rında düzenli destek ve himaye sürdürülmüştür.

Haçlı işgalinden sonra Sela- haddin Eyyubi'nin 1187'de Ku- düs'ü yeniden fethi, sadece bir toprak kazanımı değil, aynı za- manda İslam dünyasının moral ve birlik arayışına verilmiş güç- lü bir cevap olmuştur. Selahad- din Eyyubi'nin sosyal düzenle- meleri ve Harem bölgesini ih- ya etme çabaları, adalet mer- kezli yönetim anlayışıyla birlik- te sonraki Müslüman liderlere ilham vermiştir.

Memlükler döneminde dinî ya- pılar onarılmış, medreseler, za- viyeler ve kütüphaneler inşa edilmiş; vakıf sistemi şehir ha- yatının sürdürülebilirliğini te- minat altına almıştır. Bugün Harem-i Şerif çevresinde görü- len pek çok yapı, Memlük dö- neminin izlerini taşır.

Selçuklularla başlayan ilgiyi Osmanlılar daha da derinleş- tirmiştir. Kudüs, Osmanlı idare- sinde doğrudan merkeze bağ- lı özel statülü bir sancak ola- rak yönetilmiş; camilerden tek- kelere, çeşmelerden kervansa- raylara kadar pek çok inşa ve imar faaliyetine sahne olmuş- tur. Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği surlar, şehrin bu- günkü silüetinin ana hatlarını belirlemiştir. Kudüs'e yönelen vakıf destekleri, İstanbul, Ha- lep ve Kahire gibi merkezler- le şehir arasında güçlü bir bağ kurmuştur.

Tarih boyunca sergilenen bu sahiplenme, şehrin İslam dün- yasında salt kutsallıkla değil; sorumlulukla, emekle ve ku- rumlarla desteklenen bir değer alanı olarak görüldüğünü gös- terir. Bu çizgiyi anlamak, geç- mişin tecrübelerini tarihsel bir kavrayışla yeniden değerlen- dirmeyi gerekli kılar.

Osmanlı döneminde farklı din mensuplarının huzur ve sükûnet içerisinde yaşamını sürdürdüğü Kudüs'te bugün huzuru bozan unsurlar neler- dir?

Kudüs bugün, sistematik hak ihlallerinin ve derinleşen siya- si çatışmaların odağında yer almaktadır. Oysa tarih boyun- ca, özellikle Osmanlı dönemin- de, Kudüs farklı din mensupla- rının barış içinde yaşadığı şe- hirlerden biri olmuştur. Bu or- tam, Osmanlı'nın hukuk temel- li yönetim anlayışı, vakıf siste- mi, zimmi statüsünü düzenle- yen uygulamaları ve topluluk- lar arası ilişkileri gözetten den- geli yapıları sayesinde müm- kün hâle gelmiştir. Her inanç grubunun ibadet, mülkiyet ve temsil gibi temel haklarının te- minat altına alındığı bu düzen, toplumsal istikrarı da berabe- rinde getirmiştir.

Günümüzde ise Kudüs, tarih- sel çoğulculuğundan uzaklaş- tırılarak siyasi, demografik ve mekânsal açıdan tek yönlü bir egemenlik anlayışı doğrultu- sunda yeniden kurgulanmak- ta, şehrin İslami kimliği ise sis- tematik biçimde tasfiye edil- mektedir. İsrail'in işgaliyle Ku- düs'ün Müslümanlara ait tarihî yapıları da hedef alınmakta, va- kıf mülklerine el konulmakta,

kamusal alanları İslam mirasını dışlayan ideolojik bir yaklaşımla dönüştürülmektedir. Bu sü- reç, yalnızca siyasi değil; Tev- rat'taki "ilahî vaat" anlayışına dayanan siyonist bir tahayyü- lün yön verdiği, teolojik meşru- iyet iddialarına yaslanan bir iş- gal biçimi olarak da tezahür et- mektedir. Sosyal dengeler, ada- let ve hakkaniyet ilkeleri yeri- ne, güç odaklı müdahalelerle bozulmakta; farklı toplulukla- rın bir arada yaşama imkânı gi- derek ortadan kaldırılmaktadır. Bu durum, sadece bölgesel bir kriz değil; aynı zamanda İslam ümmeti açısından tarihsel ha- fızaya, hukuk düzenine ve Ku- düs'ün taşıdığı manevî değere yönelmiş çok boyutlu bir tehdit olarak görülmelidir.

Bugün karşı karşıya kaldığımız sorunları sağlıklı şekilde de- ğerlendirebilmek için Kudüs'te geçmişte tesis edilen barış ve birlikte yaşam tecrübesinin hangi esaslara dayandığını ha- tırlamak büyük önem taşır. Os- manlı döneminde ortaya ko- nan hukuk temelli çoğulculuk, İslam'ın farklı inanç gruplarına karşı nasıl bir adalet ve ema- net anlayışıyla yaklaştığını açık biçimde gösterir. Bu tecrübe, yalnızca nostaljik bir hatıra de- ğil, bugün yaşanan krizleri kav- ramak ve uygun çözümler üret- mek için yeniden düşünülmesi gereken bir miras olarak de- ğerlendirilmelidir.

Dolayısıyla Kudüs'e yönelik yaklaşımımız, yalnızca dinî has- sasiyetler ya da evrensel de- ğerler temelinde değil, İslam'ın tarih boyunca ortaya koyduğu adalet, emanet, hakkaniyet ve birlikte yaşama ilkeleriyle şe- killenmelidir.

Kudüs, İslam medeniyetinde sadece tarihsel bir mekân değil, aynı zamanda bir vicdan imtihanıdır. Bu bağlamda, Müslüman toplumların Kudüs'e yönelik bilinç, sorumluluk ve dayanışma düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz? Maddi ve manevi boykot gibi araçlar yeterince etkili kullanılabiliyor mu?

Gerçekten de Kudüs, bugün İslam dünyası için yalnızca bir kutsal şehir değil; vicdanı, sorumluluğu ve ortak değerleri sınavan bir meydan okuma alanı hâline gelmiştir. Müslüman toplumlarda Kudüs'e yönelik ilgi güçlü bir duygusal karşılık taşısa da bu hissiyat çoğu zaman kalıcı bir farkındalık düzeyine dönüşmemektedir. Tepkisel ve dönemsel reflekslerle ortaya çıkan hassasiyetler, uzun vadedi ve derinlikli bir Kudüs bilincinin inşasında yetersiz kalmaktadır.

Bu noktada boykot gibi araçlar, sadece ekonomik bir tepki biçiminden ziyade bilinçli bir duvarın, ahlaki sorumluluğun ve medeniyet aidiyetinin bir yansıması olarak görülmelidir. Ancak bu tür tepkilerin etkili olabilmesi, neye karşı çıktığımız kadar, neyi inşa etmeyi amaçladığımıza da bağlıdır. Tepki vermekle yetinmemeli; yerine ne koyacağımızı da tartışmalıyız. Çünkü dünyayı şekillendiren güç dengeleri bugün büyük ölçüde ekonomik hâkimiyet üzerine kurulmakta; gıda, teknoloji, medya ve finans gibi alanlar belirli şirketler ve küresel odaklar tarafından yönlendirilmektedir. Bu yapıya karşı alternatifler üretmek, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda

”

Bugün Kudüs, sistematik hak ihlallerinin ve derinleşen siyasi çatışmaların odağında yer almaktadır. Oysa tarih boyunca, özellikle Osmanlı döneminde, Kudüs farklı din mensuplarının barış içinde yaşadığı şehirlerden biri olmuştur.

siyasal, sosyal ve kültürel özgürlüklerin de kapısını aralayacaktır.

Son dönemde Gazze üzerinden yükselen küresel vicdan hareketi, Filistin meselesini yalnızca bölgesel bir sorun olarak değil, evrensel adalet arayışının bir parçası olarak gören yeni bir duyarlılığın zemini oluşturmuştur. Bu farkındalık, Kudüs'ün tarihsel ve sembolik merkezietini daha geniş kitleler için görünür kılmakta, mücadeleyi Gazze'den Kudüs'e uzanan bir bütünlük içinde anlamlandırmaktadır. Devletler çoğu zaman pasif ya da tepkisiz kalsa da kamuoyunun yükselen sesi, bu sessizliği bozan etkili ses hâline gelmiştir. Bugün Kudüs'e ya da Gazze'ye sahip çıkmak, bir inanç dayanışmasından öte hak, adalet ve insanlık onuru ekseninde şekillenen evrensel bir vicdan çağrısıdır.

İsrail'in son ateşkes sonrasında dahi sürdürdüğü katliamlar, Kudüs'ün ve genel olarak Filistin'in mevcut durumunu daha da çetrefilli hâle getirmiştir. Mevcut tabloyu nasıl okumalıyız? Kudüs özelinde neler gözlemliyorsunuz?

Kudüs'te ve Filistin'in genelinde yürütülen işgal, yıkım faaliyetleri, arkeolojik kazılar, yerleşim planlamaları ve kamusal müdahaleler; bu kadim şehrin İslami ve tarihî kimliğini silmeye yönelik uzun vadeli bir stratejinin parçalarıdır. Bu işgal, sadece binalarla veya sokaklarla sınırlı kalmamış, Müslümanların hafızasına, mirasına ve şehirle kurduğu manevi ilişkiye de yönelmiştir.

Ancak burada söz konusu olan yalnızca bir kültürel dönüşüm değil; aynı zamanda Kudüs ve çevresini “Tanrı’nın vaadi” olarak gören bir tahayyülün, diğer halkları alt sınıflar olarak konumlandıran ideolojik güdünün de devrede olduğu çok katmanlı bir dayatma biçimidir. Şehirdeki dönüşüm, hem kutsal olanı tahrif ederek yeniden tanımlamaya hem de çoğulcu tarihsel dokuyu tekil bir üstünlük anlayışına indirgemeye yeltenmedir. Kudüs’te yürütülen süreçler, geçmişini yeniden yazmak ve geleceği tek taraflı biçimde kurgulamak üzere kademeli olarak işletilen bir tahakküm biçimidir.

Bu tablo karşısında uluslararası toplumun ve özellikle de İslam dünyasının sessizliği, yalnızca siyasî bir zafiyet değil, aynı zamanda tarihsel ve manevi bir sorumluluğun ihmali anlamına gelir. Kudüs Müslümanlar için sadece ilk kible veya sembolik bir mekân olmaktan ziyade vahyin, risaletin ve ümmet bilincinin derin izlerini taşıyan bir emanet beldedir. Buraya yönelen her müdahale, mekân üzerinden kimliğe, hafıza üzerinden inanca, tarih üzerinden hakikate yönelik bir tahriftir, işgaldir.

Bu yüzden Kudüs’ü yalnızca bugünün krizleriyle değil, yarının imkânlarıyla birlikte düşünmeliyiz. Bu şehir, İslam dünyasının sadece geçmişine değil, ortak geleceğine dair kuracağı hayalin de yönünü belirleyecektir. Mesele bir tepki üretmenin ötesinde, kalıcı ve tutarlı bir irade ortaya koyabilmektir.

Soykırıma, tüm saldırılara ve yıkıma rağmen Filistin halkının hayatı devam ettirme iradesi dikkat çekici. Gazze-lilerin dik duruşu ve direnişi, dışarıdan bakanlar için hangi ahlaki ve insani dersleri barındırmaktadır?

Gazze, zulmün en acımasız yüzüyle dayatıldığı ama aynı zamanda iman, sabır ve insanlık onurunun en sahici biçimde görüldüğü mekândır. Burada olup bitenler, sadece bir işgal ya da yıkım olmayıp inancın nasıl bir direniş kaynağına dönüşebileceğini gösteren benzersiz bir örnektir. Gazzeliler, yokluk içinde bir varoluş dili kuruyor; bombalar altında ve yıkıntılar arasında secdeye kapanıyor; su kuyruğunda bile tebessüm ederek bu çağın en vakur ve sarsıcı şahitliğini ortaya koyuyor.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan “Kudüs Biyografisi” başlıklı projenin koordinatörlüğünü yapıyorsunuz. Alanında önemli bir boşluğu dolduran bu çalışma, Kudüs’ü hangi boyutlarıyla ele alıyor? Okuyucu bu eserden nasıl bir perspektif ve birikim edinecek?

Bu projede, Kudüs’ü yalnızca kutsal bir mekân olarak değil; farklı medeniyet katmanlarının, dinî mirasın, toplumsal sürekliliğin ve ilim geleneğinin birleştiği çok yönlü bir tecrübe alanı olarak ele aldık. Tarihinden mimarisine, dinler tarihinden toplumsal yapısına; vakıf medeniyetinden sufi geleneğine, sanat, edebiyat, hukuk ve ilim mirasından iktisadi potansiyeline kadar pek çok açı-

dan disiplinler arası bir yaklaşımla inceledik.

Özetle, bu çalışma klasik bir şehir monografisinden ziyade, Kudüs’ün geçmişten bugüne taşıdığı İslami birikimi, hafızayı ve düşünce derinliğini görünür kılmaya çalışan fikrî bir teşebbüstür. Okuyucular bu eser aracılığıyla yalnızca bir şehri değil, İslam medeniyet tasavvurunun derin kök salmış anlam coğrafyasını da keşfetme imkânı bulacaklardır. ■

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Nihal ŞAHİN UTKU, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Abbâsî Devleti’nin Kuruluş Safhasında Abbasoğlu – Alioğlu İlişkileri” adlı yüksek lisans, ardından “Kızıldeniz’de Denizcilik, Ticaret ve Yerleşim (VII. – XI. Yüzyıllar)” konulu doktora çalışmasını tamamladı.

Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi bölümünde öğretim üyesi olan Doç. Dr. Nihal ŞAHİN UTKU, karşılaştırmalı Antik ve Orta Çağ iktisadi ve toplumsal tarihi; ilk dönem İslam tarihi ve medeniyeti, hususens de İslam denizciliği alanlarında akademik çalışmalar yapmaktadır. İlgi alanları ve araştırma konuları içinde Kudüs tarihi de özel bir yer tutmaktadır.

FİLİSTİN KİMLİK KÜLTÜR DİRENİŞ

|| Sümeyra ÇELİK

Peygamberler yurdu, zeytin ve limonun ülkesi, Hanzala'nın vatanı... Her nesilde daha da güçlenen direniş ruhunun merkezi... Anlatılara, şiirlere, ezgilere, dualara, kılıçlara konu olan, bir topraktan fazlasından bahsediyoruz Filistin deyince. İlk kiblemiz Mescid-i Aksa'nın mahalli olmasının yanında nice peygamberlerin risalet çağrısına ev sahipliği yapan bir yerden bahsediyoruz. Mukaddes, değerli, şerefli, kıymetli ve özel birçok hatıranın yaşandığı yerlerin yâdını diri tutmaktan bahsediyoruz. Filistin'den söz açınca; dinden, tarihten, kutsaldan, emanetten, şehadetten, dünden, bugünden ve yarından bahsediyoruz.

7 Ekim 2023'ten sonra Gazze'de yaşanan katliamlar, dünyaya Filistinli kimliğini tanıttı. Bu direniş; kimliklerini, kendilik bilincini kaybetmiş vicdan sahibi insanlara âdeta rehberlik etti. Gazze, dünyaya acılar, katliamlar, zulümler ve soykırımın arasından insanın hürriyeti adına, dünyada artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını gösterdi. Gazze'den yayılan direniş; hayata, ölüme, vicdana, hürriyete çağrı yaptı ve metâ, gücü, geçici olanı ve zalimi aşikâr hâle getirdi. Kimseye hiçbir bahane bırakmayan Gazze, insanlığı kurtaracak yegâne şeyin, değerlerin yaşam hakkını ölümüne savunmak olduğunu gösterdi. Dolayısıyla bu direnişin mimarı olan Filistinlilerin hayata ve olaylara bakış açısı ve kimliklerinin beslenme kaynaklarına eğilmek gündeme geldi. Bu yazının konusu; Filistin, Kudüs ve Gazze'de yaşananları anlamaya dair kimlik üzerinden bir pencere açmaktır. Mukaddesatını canıyla koruyan bu insanların değerlerden beslenen kimlik oluşumuna kısa bir göz gezdirmek amaçlanıyor.

Filistin'de sosyal yapı ve kimlik dediğimizde bazı tarihlerle odaklanmamız gerekir. 48 vatandaşları diye tanımlanan İsrail yurttaşı Filistinliler, Batı Şeria ve Gazze'de yaşayan Filistinliler ve diasporada yaşayan Filistinliler diye de bir dağılımdan bahsetmeliyiz. Bu üç kısım farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip, ancak üst kimlik olarak Filistinli olanlardır. Daha net bir ifadeyle hem Fi-

listin'de hem de diasporada yaşayan Filistinlilerde yekpare bir Filistinli kimliğinden, değerlerinden, kültürel ve sosyal birliktelikten bahsetmek pek mümkün değildir. Üç grubun da ayrı, başka ve değişik dinamikleri vardır. Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta işgal politikalarının bir sonucu olarak bütüncül bir toplumsal kimliğin oluşmıyor olmasıdır. İşgal altındaki Filistin topraklarının a, b ve c bölgelerine ayrılması söz konusudur ve her bölgede İsrail'in askerî, idari ve siyasi anlamda keyfi uygulamaları ve farklı işgal politikaları vardır. Ekonomik, siyasi, kültürel alanda farklılaşan bu işgal politikaları farklı kimlik ve direniş şekilleri meydana getirmiştir.

Günümüzde var olan Filistinli kimliği daha çok, 1948'de İsrail'in kurulmasının ardından binlerce Filistinliye uyguladığı baskı, zulüm, tahkir ve zorlama ile evlerinden çıkartarak sürgün ettiği "büyük felaket günü" olarak anılan Nekbe'den sonra şekillenmiş ve vatan, kutsal, değerler gibi toplumu bir arada, aynı gayeye doğru hareket ettiren Filistinli kimliği oluşmuştur. Hürriyet, vatan sevgisi, direniş, şehadet gibi insan hayatını temelden etkileyen olguların yaygınlaşmasını, kabul görmesini dahası savunulmasını sağlamıştır. Söz gelimi Nekbe (Büyük Felaket) gününde yaşananları bütün mahiyetiyle fark edemeyen ve sürgün edilen Filistinliler, daha sonra yaşanan zulümlere karşı mukavemet oluşturmakta güç

bulmuş ve geri dönme ülküsü geliştirmişlerdir. Bugün neredeyse her Filistinlinin elinde bulunan anahtarların sembolize ettiği geri dönüş ideali, bir hayal olarak değil inanılan bir hedef, adım adım ilerlenen bir stratejiye Nekbe ile dönüşmüştür. Böylece dünyanın her yerindeki Filistinliler için anahtarlar, vatan sevgisiyle bütünlüşmüştür. Nekbe ile kolektif hafızasını kaybeden Filistinliler için bir ev özlemi ve hasreti ile vatan toprağına dönecekleri günü beklemek, her nesilde direnişin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Nekbe'nin böylesine bir vatansever Filistinli kimliği oluşturacağının tahmin edilemezliği ise aşikârdır.

Semboller kimlik oluşumunun önemli etkenleridir ve direnişi şekillendirme gücüne sahiptirler. Kefiye, karpuz, anahtar, Hanzala gibi birçok sembol ile büyüyen bu haklı dava, neşet ettiği coğrafyanın sınırlarını aşarak fizik dünyasına hapsedilen bilgi çağı insanına dahi metafizik bir alan açmıştır. Bu bahsi geçmeden, söz konusu sembollerin bir var olma mücadelesi olduğunu söylemek gerekir. Bayramlarda, düğünlerde, kutlamalarda ve özel günlerde etnik desen ve dokuma formundan oluşan tatrız işlemeli elbiseler, kültürü ve medeniyeti yaşatma gayesiyle direnişe katılır. Her şehrin deseninin ayrılığı, evli ve bekâr olma hâline göre değişiklik arz eden bu yöresel motif, âdeta kültürel ribat tutar. Kadınlar tatrız desenli elbiseleri erkekler kefiyeleri ile Filistinli kim-

liğini görünür kılar. Kıyafetlerin bile ribat tuttuğu bir yerde “kak”tan bahsetmeden olmaz. Bayram günlerinin özel tatlısı olan kak (hurmali kurabiye) bir gelenek olarak her evde pişirilir. Geleneksel tatları yaşatma, koruma altına alma ve bayramlarda olanca acılara rağmen coşkulu kutlamaların vazgeçilmez tatlısı; var olma biçiminin yani direnişin bir parçası olarak görülür.

1967’de altı gün süren savaşta İsrail’in işgal ettiği toprakları üç kat genişletmesi, toplumsal kimliği besleyen bir unsur olarak silahlı direnişin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Vatan savunmasının halkın eliyle silahlı mücadeleye dönüşmesi bölgede Filistinli kimliğini perçinlemiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde Filistinliler üzerine uygulanan asimilasyon, şiddet, sosyal, ekonomik ve kültürel baskılar sonucu işgal gerçeği daha da katlanılamaz hâl almış ve 1987’de birinci intifada başlamıştır. 1993’e kadar süren intifadada hafızalara kazınan sapanlarla tankları taşıyan çocuklar, Filistinli kimliğine aksiyonel bir tavır olarak eklenir. İntifadalar eylem bazında vatan savunması ve işgale karşı her türlü alanda harekete geçmeyi salık veren bir tavır içerir. Böylece sokaklara taşan savunma hattı, işgalin daha derinden hissedilmesini ve dünya kamuoyunda daha görünür hâle gelmesini sağlar. Uluslararası arenada Filistinli kimliği ülkesini taşlarla savunan haklı bir mücadele statüsü kazanır. İnsanlık vicdanına

”

Gazze, dünyaya acılar, katliamlar, zulümler ve soykırımın arasından insanın hürriyeti adına, dünyada artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını gösterdi. Gazze’den yayılan direniş; hayata, ölüme, vicdana, hürriyete çağrı yaptı ve metel, gücü, geçici olanı ve zalimi aşikâr hâle getirdi.

seslerini duyurabilmiş olmanın motivasyonu, devam eden süreçte Filistinli kimliğini koruma refleksi doğurur.

Dönemin başbakan adayının baskın yaparak Mescid-i Aksa’ya girmesi; 2000 yılında Aksa İntifadası diye bilinen ikinci intifadayı başlatmış, beş yıl süren intifada halka, askerî ve siyasi yöneticilere uygulanan baskılar; toplumsal birlikteliği Mescid-i Aksa’ya yöneltmiştir. Her türlü dünya görüşüne sahip Filistinliler için Mescid-i Aksa’nın mukaddesatının korunması ortak kimlik noktasında ikinci intifada ile buluşur. Direniş, motivasyonunu Mescid-i Aksa’dan alır. Duygusal, ulusal, dinî ve siyasi direnişlerin motivasyon kaynağı Mescid-i Aksa’nın manevi konumudur. Kudüs’ü ziyaret edenlerin Filistinlilerden sıklıkla duyacağı “Allah bizi Mescid-i Aksa’yı koruyan safların en önüne yerleştirdi. Bundan ancak şeref duyabiliriz.” cümlesidir. Böyle güçlü bir aidiyetle bağlı oldukları toprakları şehadetle taçlandırıp savunmaları, direnişin kırılmayacağını açık göstergesi olarak okunabilir.

Filistin’e yönelik Yahudi göçünün sosyal alanda öteki olgusunu ortaya çıkarması Filistinli kimliğinin inşasını hızlandıran bir etmendir. Vatani işgal eden ve yerel halkı sürgün eden, katliamlar yapan bir düşman somut olarak ortadadır. Bu somutluk öteki algısını pekiştirmiş ve ötekine karşı toplumu şekillendiren olguların gücünü hatırlatmıştır.

”

Filistin’den söz açınca; dinden, tarihten, kutsaldan, emanetten, şehadetten, dünden, bugünden ve yarından bahsediyoruz.

İkinci intifada sonrasında yapılmına başlanan ve yaklaşık 800 km olması hedeflenen Ayrım Duvarı’nın (Utanç Duvarı’nın) Filistin’i labirent gibi bölmeye, ortak merkezli toplumsal kimlik oluşmasını engelleyen unsurlardandır. İnsan çabasıyla aşılması imkânsız olan bu duvar; mahalleleri, tarlaları, sokakları, okulları, aileleri ve şehirleri birbirinden ayırır yapıdadır. Dolayısıyla kişiler arası temasın gerçekleşmesini güçleştirdiğinden sosyal hayatı düzenleyen etmenlerin aynışması zorlaşır. Özellikle eğitim hayatını sekteye uğratan Ayrım Duvarı, öğrencileri okul hayatından koparır ve devamsızlık sorununa kapı açar. 1995’e kadar eğitim alanında kısmen söz sahibi olan Filistin

idaresinin Batı Şeria ve Gazze’de işgalin eğitim politikası karşısında etkili bir tutunma gerçekleştirememesi de kimlik inşasını yaralar. Resmî dilin İbranice, ikincil olarak İngilizce, sonrasında Rusça ve ancak sonuncusunun Arapça olduğu bir yerde dilin yol açtığı kimlik erozyonu ise bambaşka bir konudur. Zorunlu eğitimin süresinin ve okul türlerinin Kudüs’te farklı, Batı Şeria’da farklı olması ve UNRWA’ya (Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı) bağlı mülteci okulları da problemin diğer bir yönüdür.

İşgal topraklarında her yetkinliğe aynı iş imkânı sunulmaz. İsrail’e ait üniversitelerden mezun olanlar ilk olarak

işe alınma ayrıcalığına sahiptir. İkinci sırayı İsrail üniversiteleri mezunu Filistinliler alırken son sıraya Filistin üniversitelerinden mezun olanlar kalır. Dolayısıyla öncelikle İsrail üniversiteleri tercih edilir. Aynı zamanda daha uygun harçlara sahip olan bu üniversiteler Filistinli kimliğini deforme etmenin bir başka operasyonel boyutu olarak karşımıza çıkar. Mezkûr durum, Gazze’de %98 olan okuyan oranının Kudüs’te olmayışı sonucunu doğurur.

İsrail’in uluslararası arena da Filistinli varlığının yok sayılması adına yürüttüğü çalışmaların da olumsuz anlamda kimlik oluşumunu etkilediğini hatırlatmak gerekir. Tarih sel mirasın yok sayılması, kültürel faaliyetlerin kısıtlanması

veya engellenmesi, yerleşimci politikaları, toprakların işgali, örgütlenme ve ifade özgürlüklerinin baskılara maruz kalmasını Filistinli kimliğinin oluşmasındaki diğer olumsuz etmenler arasında sayabiliriz.

Filistinlilerin seyahat özgürlüğünden mahrum kalmaları veya çalışma haklarının keyfiliğine dair çarpıcı bir örnek olarak şunu gösterelim: Söz gelimi, İsrail yurttaşı olmayan bir Müslüman hekim; Yahudi hastanesinde çalıştığı hâlde İsrail Sağlık Bakanlığı personeli sayılmadığı gibi özlük haklarından da faydalanamaz. Askerî baskı, korku ve işgalin kimlik üzerinde etkisini anlatan diğer bir örnek ise şöyledir: Kudüs'te yaşayan ve kimlik kartı olan bir Müslüman, Mescid-i Aksa'ya girişte İsrail askerlerine bu kimliği ibraz etme zorunluluğuna maruz kalır. Kimliği kapıda alınan Filistinliye giriş fişi gibi bir kâğıt verilir. Çıkışta bu kâğıdı teslim edip kimliğini alması gerekecektir. Ancak kimliğin iadesi çoğunlukla gülünç bahanelerle sekteye uğrar. Kudüs'te yaşayan bir Müslümanın kimlik kartının olmaması duvarın ardına yani Kudüs'ün dışına çıkarılma (atılma) tehlikesi barındırır. Kudüs'ü Müslümansızlaştırma politikasına hizmet eden bu proje sistematik ve keyfî olarak uygulanır.

Filistin kimliği bahsinde trajik durumlardan biri de kendi topraklarında mülteci konumuna düşürülmüş olmalarıdır. Bu da Filistinli aidiyetini ve kimliğini olumlu ve olumsuz manada

”

Nekbe ile kolektif hafızasını kaybeden Filistinliler için bir ev özlemi ve hasreti ile vatan toprağına dönecekleri günü beklemek, her nesilde direnişin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Nekbe'nin böylesine bir vatansever Filistinli kimliği oluşturacağının tahmin edilemezliği ise aşikârdır.

etkiler. Batı Şeria ve Gazze'de yüz binlerce Filistinli on yıllardır mülteci olarak yaşar. Diğer taraftan kamp yaşamının zorlukları ve atmosferi, liderlik ruhuna sahip bireylerin var olmasını sağlamıştır. Filistin davasının askerî, siyasi, dinî ve kültürel hayatta öncü isimlerinin çoğu bu kamplarda yetişmiştir. Mülteci kampları; baskı altına alınan kimliği korumaya, değerleri yaşatmaya dair savunma mekanizmaları geliştirmek adına elverişli ortamlar içerir. Bu bahse örnek olarak direnişin büyük sembollerinden Hanzala'nın çizeri Naci el- Ali'yi gösterebiliriz. Mülteci kampında duvarlara çizdiği karikatürleri Gassan Kenefani'nin tesadüfen fark etmesi ve elinden tutmasıyla 40 bin çizgi çalışmasıyla Filistin davasının kültürel dünyadaki sesi olmuştur. Edebiyat sahasında direnişin güçlü kalemlerinden Kenefani de Filistinli kimliğini yaşatan tasvirler ve güçlü eleştirel bakış açısıyla bu meydana anılır.

Bu yazının hacmi Filistin davasına dâhil olan kimlik, kültür ve direnişe dair her şeyi anlatmaya muktedir değildir. Ancak Filistin davasında her yerin ribat mahalli, her şeyin murabıt olduğunu hatırlatmak ister. Var olma mücadelesinin arka sayfalarını, derkenarlarını gösterir. Satırlar, taşlar, dualar ve ezgilerden oluşan ve köklere işaret eden direniş ruhu, ait olduğu topraklarda Filistinli kimliğini yaşatmak için onurlu mücadelesine devam ediyor. ■

ULUSLARARASI HUKUK VE İSLAM HUKUKU AÇISINDAN **FİLİSTİN'İN İŞGALİ VE GAZZE KATLİAMI**

Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Din İşleri Yüksek Kurulu Eski Üyesi

İsrail'in Filistin topraklarındaki işgal ve katliam suçunun tarihi, bilinenin aksine çok daha eskilere uzanmaktadır. Hatta 14 Mayıs 1948'de David-Ben Gurion öncülüğünde Tel Aviv'de toplanan Yahudi Millî Konseyi'nin İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilanının çok daha öncesine, 1850'lere gitmektedir.

İlk Yahudi yerleşimi olan Mişkenot Şananım 1856-1860 yılları arasında Kudüs surlarının dışında kurulmuş, ardından siyonizmin en güçlü destekçilerinden biri olan Baron Abraham Edmond Benjamin James de Rothschild'in (ö. 1934) desteğiyle başka Yahudi yerleşimleri de oluşturulmuştu. Zamanla Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerinin açtığı alanı değerlendiren siyonistlerin gayretleriyle dünyanın her yerinden binlerce Yahudi, Filistin topraklarına getirilmiş, buna karşılık 1940'lar da sayıları bir milyona yaklaşan Filistinli de göçe zorlanmıştı. 29 Kasım 1947 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilen bir tasarıyla Filistin toprakları, Müslüman Araplar ile Yahudiler arasında paylaştırıldı. Daha sonra siyonistler bu topraklarda terör eylemlerini artırarak canice katliamlar yapmaya başladı. 9 Nisan 1948'de Irgun ve Lehi örgütlerine mensup siyonist teröristler, Kudüs yakınındaki Deyr Yasin köyünü basarak 100'den fazla sivil; 22-23 Mayıs 1948'de İsrail ordusuna mensup Alexandroni Tugayı da Hayfa'nın Tantura köyünü basarak 200'den fazla sivil katletti. Sonraki süreçlerde Filistin'deki Müslümanlara yönelik cinayet, katliam ve işgal faaliyetleri artarak devam etti. (Ha-

san Karaköse, "Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (AEÜSBED), 2018, c. 4/2, s. 150-165; Lutfullah Karaman, "Filistin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islaman-siklopedisi.org.tr/filistin> (24.02.2024).)

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) 1 Şubat 2022'de "İsrail'in Apartheid Rejimi: Filistinlilere Yönelik Irksal Ayrımcılık ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar" başlıklı bir rapor yayımlamış ve burada, İsrail'in Filistinlilere yönelik işledikleri suçları "apartheid" yani sistemselsel ve ırkçı ayrımcılık ve buna bağlı soykırım olarak tanımlamıştır. (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/isgal-altindaki-filistin-topraklarinda-israilin-apartheid-rejimi>, (24.02.2024)) 7 Ekim 2023 tarihi işte bu katliam ve işgallerin bir sonucuydu.

Siyonist güçlerin Filistin halkına gerçekleştirdiği saldırı ve katliamlar, istila ve işgal politikaları, nereden bakılırsa bakılsın uluslararası hukuka temelden aykırıdır. Filistin'in işgal edilerek orada bir yapay devlet kurulması başlı başına bir hukuksuzluktur. Toprakların gerçek sahipleri olan Filistin halkının kendilerini ve kimliklerini koruma hakkı sonuna kadar bulunmakla birlikte, İsrail yapılanmasına ilişkin fiilî durumun artık Birleşmiş Milletler kararlarıyla da neredeyse bütün ülkeler tarafından tanınmış olması bizi bu noktadan sonraki duruma odaklanmaya zorlamaktadır. Buradan hareketle bir değerlendirme yaptığımızda şu gerçek ortaya çıkmaktadır: 1948'den günümüze kadar İsrail'in Filistin'de uyguladığı insanlık dışı faaliyetler, günümüz uluslararası hukuk (dev-

letler genel hukuku) kurallarına köklü bir aykırılık teşkil etmektedir. Bu hukuk dışı uygulamaların, haddizatında hangi kuralları yok saydığını şöyle sıralamak mümkündür: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen Milletler Cemiyeti Misak'ı hakemlere gidilmedikçe ve cemiyetin kendisinin onayından geçmedikçe bir ülkeye saldırıda bulunmayı yasaklamış; Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, 24 Eylül 1927 tarihinde aldığı kararlarda, uluslararası uyumsuzlukların çözülmesi için savaşa başvurulamayacağını, "saldırı savaşının uluslararası bir suç olduğunu" açıkça beyan etmiştir. Daha sonra imzalanan Cenevre Protokolünde saldırganın tanımı yapılmış, buna göre hakemliğe başvurmadan kaçınan veya hakemlik kararını kabul etmesine rağmen, bunu uygulamayan devletin saldırgan olarak nitelendirilmesi benimsenmişti. Buna göre İsrail'in eylemleri uluslararası bir suç olmaktadır.

27 Ağustos 1928 tarihinde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on beş devletin katılmasıyla imzalanan Briand-Kellog Paktı (Paris Misakı), meşru savunma durumunda veya uluslararası bir zorlama tedbiri olarak söz konusu olabilecek savaşlar dışındaki savaşları gayri meşru kabul etmiştir. Bu durumda, zaten işgalci olan İsrail'in, topraklarını genişletme, Yahudilere iskân alanı açma ve asıl sahiplerini yok etme veya sürme amaçlı faaliyetlerinin hukuksuz olduğu tescil edilmiş olmaktadır. 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın pek çok maddesi, uluslararası ilişkilerde

başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı herhangi bir şekilde tehditte bulunmayı ve kuvvet kullanılmasını yasaklamıştır. İsrail'in eylemleri bu yasakların açık bir ihlalidir. Ne yazık ki Birleşmiş Milletler Teşkilatı da özellikle Güvenlik Konseyi eliyle bu ihlalleri durdurmak bir yana koruyucu bir rol üstlenmiştir.

Bütün devletlerin egemen eşitliğini esas alan Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 51. maddesine göre Birleşmiş Milletler üyesi devletlerden birisi silahlı bir saldırıya uğradığında, meşru savunma hakkına sahiptir. Toprakları özellikle 1948 yılından itibaren sistematik olarak işgal edilen Filistinlilerin ve 138 ülke tarafından tanınan ve Birleşmiş Milletler'de gözlemci devlet statüsünde olan Filistin Devleti'nin bu madde gereğince meşru savunma hakkı bulunmaktadır.

Ayrıca İsrail, hukuk ve insanlık dışı davranışlarıyla sadece 7 Ekim 2023 ve sonrasında değil, 1947'den itibaren şu uluslararası anlaşmaları da sürekli ihlal etmektedir:

- 1864 yılında Cenevre'de imzalanan *Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi*,
- 1868 yılında imzalanan savaş yöntem ve araçlarını düzenleyen *Saint-Petersburg Sözleşmeleri*,
- 1899 tarihli kara savaşının kurallarını düzenleyen *Lahey Sözleşmeleri*,
- 1906 tarihli savaşta ve yaralıların durumlarının iyileştirilmesine dair *Cenevre Sözleşmesi*,

- 1907 tarihli savaş hukukuna dair *Lahey Sözleşmeleri*,
- 1929 tarihli savaş alanında bulunan orduların yaralıları ve hastalarının durumlarının düzeltilmesi hakkındaki *Cenevre Nihai Senedi ve Sözleşmeleri*,
- 1935 tarihli tarihî, kültürel, sanatsal varlıkların ve bilimsel yapıtların korunmasına dair *Washington Sözleşmesi*,
- 1954 tarihli silahlı çatışmalarda kültür varlıklarının korunması hakkında *Lahey Sözleşmesi* ve Protokolü,
- 1976 tarihli çevreyi değiştirme/bozma tekniklerinin askerî veya düşmanca amaçlarla kullanılmasının yasaklanmasına dair *Birleşmiş Milletler Sözleşmesi* (ENMOD),
- 1980 tarihli beklenmeyen etkileri ve zararları olduğu düşünülen bazı konvansiyonel silahların kullanılmasının yasaklanmasına dair *Cenevre Sözleşmesi*.

Yukarıda başlıcaları sayılan bu uluslararası antlaşmaların hiçbirine uymayan İsrail, bu gerçeğin bir ispatı olarak 29 Aralık 2023 tarihinde Birleşmiş Milletler'in en üst yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı'nda (ICJ) yargılanmaya başlanmıştır. Dava, kendi tarihinde benzer zulümlere maruz kalan Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından, İsrail'in 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle açılmıştır. Davayı incelemeye başlayan Uluslararası Adalet Divanı, 26 Ocak'ta, Gazze'deki Filistinlilere yönelik soykırım çağrısı yapanları önlemek, engellemek ve ce-

zalandırmak için gereken tüm adımların atılmasına karar vermiş, İsrail'in Filistinlilerin karşılaştığı olumsuz yaşam koşullarını ortadan kaldırmak için ihtiyaç duyulan temel hizmetlere ve insani yardımın sağlanmasını mümkün kılan acil ve etkili önlemler ile Gazze'deki Filistinlilere karşı Soykırım Sözleşmesi'nin ihlalini gösteren delillerin yok edilmesini önlemek ve korunmasını sağlamak için etkili tedbirler almasını ve kararın yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay içinde, alınan tüm tedbirler hakkında Mahkeme'ye bir rapor sunmasını istemiştir. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararası-adalet-divaninin-kararı-israil-i-hem-sevindirdi-hem-kızdırdı/3120287> (24.02.2024))

Her ne kadar nihai karar olmasa da bu hâliyle söz konusu karar, İsrail'in bir soykırım suçu işlediğini ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 22 Kasım 1967 tarihinde kabul ettiği 242 sayılı karar ise İsrail'in şu anda işgalci bir devlet olduğunu ispatlamaktadır. Zira Büyük Britanya'nın teklifiyle alınan ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin altıncı bölümüne dayanan kararda "Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barışın sağlanması" çağrısı yapılmış; bunun sağlanması için de "İsrail'in son savaşta (1967 yılındaki 6 Gün Savaşı) işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi" ve "bölgedeki tüm devletlerin güvenli ve tanınmış sınırlar dâhilinde var olma hakkına saygı duyulması"nın şart olduğu belirtilmiştir.

(Zühal Çalık Topuz ve Mohammad Arafat, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi Erken Görünüm*, s. 5 (<https://>

sbfdergi.ankara.edu.tr/dergi/erken_gorunum/1949---Zuhal-Calik-Topuz---Mohammad-Arafat.pdf) (24.02.2024.)

Günümüz pozitif devletler hukuku kurallarına göre durum buyken acaba İslam hukuku açısından nedir?

İslam hukukçularının büyük çoğunluğuna göre savaşın temel gerekçesi düşmanca tutum ve din özgürlüğünün tanınmamasıdır. Bir başka ifadeyle karşı tarafın İslam'a ve Müslümanlara yönelik fiilî düşmanlığı ile İslam'ı tanıtmaya ve yaşama özgürlüğünün kısıtlanması, savaşı doğuran temel sebeptir. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde ve özellikle savaşa izin veren ilk ayette savaş sebebinin, düşmanın Müslümanlara saldırısı ve onları yurtlarından çıkarmaları olduğunun açıkça belirtilmesi yanında (Hac, 22/39-40.), "Size savaş açanlarla Allah uğrunda siz de savaşın, fakat aşırılığa sapmayın"; "Fitne (baskı ve zulüm) kalmayınca ve yalnızca Allah'a kulluk edilinceye kadar onlarla savaşın; ancak vazgeçerlerse zulüm işleyenlerin dışındakilere düşmanlık yoktur." (Bakara 2/190, 193.); "Müşrikler sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın." (Tevbe, 9/36.); "Allah, din konusunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere nezaketle ve adaletle davranmanızı yasaklamaz. Allah yalnızca din konusunda sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için yardım eden kimselere dostlukla yaklaşmanızı yasaklar; kim onlarla dost olursa gerçek zalimler işte onlardır." (Mümtehhine, 60/8-9.) mealindeki ayetler bu sonucu vermektedir.

Buna göre sadece savunma amaçlı olan (Bakara, 2/190, 194; Hac, 22/39; Şura, 42/41.), bir antlaşmayla sonuçlanmadan kesintiye uğrayan bir savaşın devamı niteliğinde bulunan, barış antlaşmasının düşman tarafından bozulması neticesinde başlayan (Tevbe, 9/12-13.), haksızlığa uğrayan Müslümanlara yardım amacı taşıyan (Nisa, 4/75; Enfal, 8/72.), uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülükler dolyısıyla iştirak edilen (Şâfiî, *el-Ümm*, Beyrut 1973, IV, 187.), İslam'ın tanıtılmasına, din ve vicdan özgürlüğünün sağlanmasına yönelik olan (Tevbe, 9/41; Hac, 22/78.) savaşlar meşru görülmüş, diğerleri yeryüzünde bozgunculuk çıkarma teşebbüsü şeklinde değerlendirilmiş ve kınanmıştır (Bakara, 2/205; Muhammed, 47/22; Buhari, Cihad, 15; Müslim, İmare, 149; Ebu Davud, Cihad, 25.) Belirtilen meşruyet temeline sahip savaşların da hedefe ulaşıncaya bitirilmesi ve zorunlu sınırı aşmaması esastır. (Ahmet Yaman, "Savaş", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/savas#1.1>.)

İşte bu çerçevede değerlendirildiğinde Filistin'in işgale uğradığı, Filistin'de yaşayan Müslümanlara en temel insan hakları bir yana hayat hakkı tanınmadığı, değerlerine sürekli hakaret edildiği, inançları sebebiyle devamlı zulme maruz kaldığı; çocuk, kadın ve hasta denmeden katliama uğradığı göz önüne alındığında onların kendilerini savunma haklarının doğduğu ve bunun savaştan başka yolu da kalmayınca savaşın meşru olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir bölgedeki ya da ülkedeki Müslümanların böyle zalim bir düşmanla savaşması hâlinde diğer Müslümanlar da

sorumluluk altına girerler. Zira küfür tek millet olduğu gibi Müslümanlar da tek ümmettir. Onlarcası içinde özellikle şu ayet-i kerime bu hakikati önümüze koymaktadır:

"Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Ey Rabbimiz! Bizleri, halı zalim olan şu memlekette çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver." diye yalvarıp duran zayıf ve zavallı erkekler, kadınlar ve çocukların uğrunda savaşa çıkmıyorsunuz?" (Nisa, 4/75.)

Bir kere daha ifade edelim ki bu ayetten anlaşıldığına göre bu şekilde acze düşmüş, toprakları işgale uğramış ve en doğal hakları ellerinden alınmış Müslümanları kurtarmak için fiilen teşebbüste bulunmak bir vecibedir. Bu fiilî teşebbüs, eğer askerî ve ekonomik durum ile uluslararası konjonktür elverirse savaş boyutunda bile olabilecektir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) buyurduğu üzere, "Müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine karşı sevgi ve merhamet göstermeye tek bir bedenden gibidir. O beden bir organı acı çektiği zaman, beden diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateş çekerler." (Müslim, Birr, 66.); "Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu (zalimlere de) teslim etmez. Kim din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın (kusurunu) örterse Allah da kıyamet günü onu örter." (Müslim, Birr, 58; Tirmizi, Hudud, 3.)■

HAYATIM TEKNOLOJİ

|| Merve YURTSEVER

Zaman akıyor ve kavramlar zamana ayak uyduruyor. Oysa kavramdan öte gerçekler var hayatta. Aile bunların en başında geliyor. Var olan düzeninin bozulmaması ve korunması, üzerinde önemle durulması gereken hassas çizgilerden biridir. Fakat yaşam içinde, fark edemediğimiz bir seyirde, davranışlar hatta inançlar değişime uğruyor. Öyle bir hâl alıyor ki kimi zaman hızla kimi zaman ağır ağır hissedemediğimiz bir şekilde... Tehlike büyük ve ne yazık ki bu tehlikeyi iş işten geçtikten sonra fark edebiliyor hâle geliyoruz. Çünkü insanız. Çünkü biz de sistemin kurbanıyız.

Peki, neye kurban oluyor aile sistemi? Tabii ki çağımızın vazgeçilmezi dijitalleşmeye... Hayatımız teknolojiye bağımlı hâle gelmişken ondan kop-

madan ancak tedbirli yaklaşarak aile birliğini korumanın önemine dikkat etmek zorundayız. Aile toplumdur, bu yüzden önemlidir ve özellikle bu yüzden de gelişen zamanda, değişen seyri irdelenmelidir. Zira bildiğimiz aile özüne aykırı yeni bir aile kavramı oluşmaktadır ve ne yazık ki bu bizim kültürümüzün yansıması olmaktan çok uzaktır. Günümüzde ayıplar artık ayıp olmaktan çıkmış, her şey doğal ve olağanlaşmıştır. Göz gördüğüne alışır. Milyonlarca beğeni alan, sapkın video içeriklerinin içinde akan bireylere artık her şey normal gelmektedir. Buna bugün “dur” demezsek yarınlar bildiğimizin çok dışında olacaktır. Fark etmeliyiz ki teknolojinin özünde internet, faydalı olduğu kadar ciddi bir tehlikedir ve bunun önüne geçebilecek en etkili yol da öncelikli olarak aile

iç denetimiyle mümkün olacaktır. Ahlakın, dinin, kültürün yıkımının ilk adımı ailededir. Aile, hem ilk kaledir hem son kale. Mesela bayramlarda tatil köylerine giden çekirdek aileler, iç acıtan gerçeğimiz olmuştur. Günümüz ailelerine baktığımızda, dedelere akıllı telefon olarak “çevrim içi” bayram trafiğine katmak yeterli gelmektedir. Çocuklar için bayramlar, ceplerinin daha çok harçlıkla dolduğundan ibaret kalmamalı, kültürümüz tekrar canlanmalıdır. Aile birliği teknolojiye kurban edilemeyecek kadar değerlidir.

Kapitalist sistemin vazgeçilmezi olan teknoloji, üretime ilişkin bilgi birikimi, bunun denetlenmesi, işlenmesi, iletilmesi gibi amaçlarla oluşturulan araç gereçlerin ve yöntemlerin tümünü kapsayan uygulama bilgisi olarak tanımlanır. Kapitalist sistemde rekabet en

belirgin unsurdur. Sosyal medya platformlarında diğerlerinden daha çok beğeni almak da bu rekabetin bir parçasıdır. Teknoloji, bahsettiğimiz rekabette hem kolaylaştırıcı hem de artırıcı bir rol oynar. Günümüzde hayatımızın her alanını kaplamış durumdadır. Bunu elbette kötü bir durum olarak addetmiyor, dengede tutulması gerektiğini savunuyoruz. Zira bir tıkla insan hafızasının tutamayacağı milyonlarca veriyi aynı anda önümüze sunan bir sistemi hayatına almayı kim reddedebilir ki... Hız ve haz çağında yaşadığımız gerçeğiyle düşünürsek şüphesiz süregelen sistemi inkâr etmek akıllıca bir şey değil. Gel gör ki buna tamamıyla teslim olmak da akıl kârı değil ya da olmamalı. İnsan kolayca çabuk meyleder. Bu yüzden eğrisini, doğrusunu bir arada sunmak beynimizin haz mekanizmasının hoşuna gitmese de mantığımız ağır basacaktır diye düşünüyorum.

Teknolojinin getirisi dijitalleşen yaşam alanları insanın en çok cezbedildiği nokta olabilir. Dijital serüvenimizin başkahramanı da internettir. İnternet aracılığıyla tüm toplumsal yapımız değişmiş durumda. Değer yargılarımız kaybolmuş, hissiz, bencil, duygusal körlük yaşayan, akım peşinde koşmaktan ne hâle düştüğünü fark edemeyen, algıları kapanmış bir hâle dönüşmüş olduğumuz gerçeğiyle yüzleşmeliyiz. Özüne dönüş ancak fark edişin ardından gerçek-

Hayatımız teknolojiye bağımlı hâle gelmişken ondan kopmadan ancak tedbirli yaklaşarak aile birliğini korumanın önemine dikkat etmek zorundayız. Aile toplumdur, bu yüzden önemlidir ve özellikle bu yüzden de gelişen zamanda, değişen seyri irdelenmelidir.

leşebilir. Beğenilme arzusuyla kuşanmış, ötesi için çabalamayı anlamsızlaştırmış duruma geldiğimizin idrakine varmalı ve harekete geçmeliyiz. Tek tıkla oturduğu yerden alışveriş yapmak bir çeşit tembellik sayılabilir. Her veriyi kendinde tutan bir sistem içinde ezber yapmanın gereksizliğiyle hafızaları paslanan insanlar yığını birikmektedir. Evet, maalesef bunlar üzücü gerçekler fakat internetin hayatımızdan çıkması mümkün değildir, lakin sınır koyulması elzemdir. En başta yaş sınırlaması olmaması, çocuklarımız için tehlike sinyalleri verirken aile birliğine de ciddi zararlar vermektedir. İnternet araç olmaktan çıkıp yaşam amacına dönüşmüş durumdadır. Teknolojinin, insan hayatında vazgeçilmeyecek bir yer almasının adına “nomofobi” denilmektedir. Görüldüğü gibi girdiğimiz sanal çağda bu artık hastalık boyutunda hastanelerde tedavi altına alınan bir durum oldu. Tıpkı uyuşturucu madde, sigara, alkol bağımlılığı gibi teknoloji bağımlıları için de tedavi yöntemleri geliştirildi.

Bir araştırmaya göre günümüz gençliği, her güne 10 saat 45 dakikalık medya içeriği sığdırıyor. Üstelik bu sürenin, gençlerin ebeveynleriyle geçirdikleri zamanın üç katından daha fazla olduğunu da belirtiyor. İçler acısı değil mi? Birkaç yıl önce nomofobik kişilerle yapılan bir çalışmada, yoğun soru yağmuruna tutulan

deneklerin fonksiyonel beyin MR'ları çekilmiş. Beyin MR'ları, soruları yanıtlayan deneklerin cevabı bildiğini gösterse de yine internet arama motoruna başvurdıkları gözlemlenmiş. Buradan, insanın internet bağımlılığı öyle bir noktaya gelmiş ki kendine olan güvenini dahi yitirmiş sonucunu çıkarabiliriz. Özgürlük söylemlerinin havada uçtuğu çağımızda, insanoğlu kendi ürettiği teknolojinin kölesi olmuş durumda değil mi, sorusu ister istemez akıllara oturur oldu. Sorular, sorunlardan doğsa da değişim, eylemlerle gerçekleşir. O hâlde ne yapılabilir, noktasına odaklanmak gerek.

İnternetin de tıbbi açıdan bir bağımlılık olarak kabul görüldüğünü belirtmiştik. Yapılan bir araştırmada, teknoloji bağımlılığında, kişinin internet-siz kalmayı denemesi çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanıp devamında ise öncekinden daha fazla bağımlı olduğu görülmüştür. Mobil cihazlardan ayrı kalındığında sinir, stres ve saldırgan tavırlar gün yüzüne çıkmaktadır. Meseleye edinilen veriler bağlamında baktığımızda, özellikle gençlerimiz açısından, bu aşamaya gelmeden kontrol altında tutabilmenin yollarına bakmak, onları bilinçlendirerek öğretmek zorunda olduğumuz açıkça ortadadır. Kişilerin telefonu iletişim aracı olarak değil, sosyal medyaya erişim için kullanıldıkları aynı araştırmada belirlenmiştir. Şüphesiz bu gösteriyor ki beğenilme ve takdir edil-

me arzusu insanları bağımlılığa sürükleyen ana meseledir. Sosyal medya mecraları bir nevi mutlu olmak için kullanılmaktadır. O hâlde kişilerin yeterince takdir edilmediği sonucuna ulaşabiliriz. Birbirimizi, bilhassa çocuklarımızı takdir etmenin, mutluluk yolunda önemli bir adım olduğu ortada. Çocuklara güzel ahlaktan daha hayırlı bir miras bırakılmayacağını tembih eden Peygamber Efendimizi daha çok hatırlamalıyız. Nasihatlerinin üzerinde düşünerek bu nasihatleri hayata geçirmeliyiz. Ev düzenini mükemmelleştirmekense insan yetiştirmenin mükemmelliğini ön planda tutmanın daha değerli olduğunu, sözden öte idrak etmeliyiz. Böylece yeterli doyuma ulaşan birey sosyal medyanın sahte mutluluğuna sığınmak zorunda kalmayacaktır.

Öte yandan bu bağımlılığın sihirli bir değnekle hayatımıza konmadığı gerçeğine de değinmek gerek. Çocukluk çağına kadar indiğimizde, işlerini yetiştiremeyeceği için eleştirileceği kaygısıyla çocuklarının eline telefon veren anneler mi suçludur, onlara anlayışlı davranmayan babalar ya da aile büyükleri mi? Esasen suçlu aramak da başlı başına bir sorundur. Çünkü yaşamın akışında her şey birbiriyle bağlantılı ilerlemektedir. Uyuşturucu bağımlısı olduğunu bildiğimiz, evinde her türlü kötü alışkanlığın yaşandığı bir komşumuz olduğunu var sayarsak işlerimizi yetiştirebilmek adına ço-

cuğumuzu hangimiz o komşuya emanet edebilir ki? Çocuklarımızın eline oyalansınlar diye verdiğimiz teknolojik cihazların da o komşudan hiçbir farkı yoktur. Üstelik çok daha sinsidir. Etkilerini fark ettiğimizde iş işten geçmiş olacaktır. Tabii ki o noktada da mücadele edilecektir fakat şüphesiz ki çok daha zahmetli ve yıpratıcı olacaktır. Çocuklarımızın en yakın arkadaşlarının kötü alışkanlıklara sahip kişilerden oluşmasını istemediğimiz gibi internetin de en yakın dostları olmasının önüne geçmeliyiz.

Doğan Cüceloğlu, *Geliştiren Anne-Baba* isimli kitabında, insanın kendisi için güçlü tanığa ihtiyaç duyduğundan bahsederek; "Kimin gözünde önemli, kabul edilebilir, değerli, güvenilir, sevmeye layık ve saygıya değer olmak istiyorsunuz? İşte sizin güçlü tanığınız o kişidir." der. Çocukların, anne, baba ve öğretmenden sıyrılarak sosyal medyayı hayatlarının güçlü tanığı hâline getirmelerinin önüne geçmeliyiz. İnsan, azda düzelir, azda bozular. Yani alışkanlıklar yavaş yavaş değişir. Az da olsa istikrarla yapmak gerekir. Bir şeyi hayatımıza geçirmek ya da hayatımızdan çıkarmak istiyorsak azar azar, istikrarla devam etmeliyiz. Aile bütünlüğünü korumak, teknolojinin kurbanı olmaktan kurtarmak için azar azar ve yılmadan alışkanlıklarımızın yerini güzelliklerle doldurabilmek belki de ilk ve en önemli adımdır. ■

İLÂHÎ BİR DAVET HAC

Dr. Mahmut KAYIŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ
رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ. لِيَشْهَدُوا
مَنَافِعَ لَهُمْ...

“İnsanlar arasında hacı ilan et ki gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler ki kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar...”

(Hac, 22/27-28.)

Hız. İbrahim (a.s.); eşi Hız. Hacer ile oğlu Hız. İsmail'i, ekin bitmeyen bir vadiye, Kâbe'nin yanına yerleştirdikten sonra insanların gönüllerini oraya meylettirmesi ve orada yaşayanları ürünlerden rızıklandırması için Allah'a dua etmişti. (İbrahim, 14/37.) Baba ve oğul, Allah'ın emri gereği temelleri üzerine Beytullah'ın duvarlarını yükseltmiş ve “Ey Rabbi-miz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakıyla iştensin, hakıyla bilensin.” şeklinde dua etmişlerdi. (Bakara, 2/127.) Çünkü Kâbe, “Yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mabet, bütün insanlık için bir bereket kaynağı, bir hidayet rehberi ve bir yönelme merkezidir.” (Âl-i İmran, 3/96.) Kâbe'nin duvarlarının yükseltilmesinin ardından Yüce Allah, İbrahim'e (a.s.), insanlara hacı ilan etmesini emretmiş, o da insanları hac yapmaya çağır-mıştır. O günden beri insanlar bu çağrıya icabet edip dünyanın her bir tarafından hem yaya hem de binekli olarak hac ibadetini ifa etmeye gelmişlerdir.

Hız. İbrahim'in bu çağrısını bize haber veren Kur'an-ı Kerim, “Yolculuğuna gücü yetenin Kâbe'yi haccetmesinin, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkı” (Âl-i İmran, 3/97.) olduğunu da bildirmektedir. Resulullah (s.a.s.) ise hac ibadetini İslam'ın, üzerine bina edildiği beş esastan birisi olarak saymıştır. (Buhari, İman, 2.) Bundan dolayı sağlık, servet ve yol emniyeti yönünden haccetme imkânına sahip, akıl sağlığı yerinde ve buluş çağına erişmiş Müslümanların haccetmeleri farzdır. (Mergînânî, el-Hidâye, 1/132.)

İlahi ferman gereği hac yolculuğuna çıkanlar, kendileri için bir-

takım dinî ve dünyevi menfaatlere şahit olup bunları elde ederler. (Hac, 22/28.) Bu ibadeti yerine getirmekle o güne kadar işlemiş oldukları günahlardan ve manevi kirlerden temizlenip manen saflaşırlar. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.s.), "Kim Allah için hacceder de (Allah'ın rızasına uymayan) kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, annesinden doğduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner." (Buhari, Hac, 4.) müjdesi dikkat çekicidir. Bir başka tebşirlerinde ise "Hac ve umre yapanlar Allah'ın misafirleridir. O'ndan bir şey isterlerse onlara cevap verir. Af isterlerse onları affeder." (İbn Mace, Menasik, 5.) buyurmuştur. Dolayısıyla hac yolculuğu, günahlardan kurtulmak için rahmet kapısına doğru yola çıkmak anlamına gelir.

Hac ibadetinin bütün evrelerinde devamlı olarak dua ve niyaz hâlinde olmak, bu yolculuğun Müslüman'a kattığı güzel kazançlardan birisidir. Çünkü ihrama giren mümin ayaktaiken, otururken, yürürken, binek üzerinde giderken, bir yere çıkarken, bir yerden inerken ve namazlarını kıldıktan sonra kısacası her fırsatta telbiye ve tekbir getirir, tehlil ve salavatı şerife okur. Kur'an ve sünnette kendisine öğretilen dualarla Allah'tan yardım ister. Bu niyazlar; ruhunun arınmasını, kalbinin temizlenmesini ve gönlünün manevi zevk ve huzurla dolmasını sağlar.

Müslümanlardaki İslam kardeşliği bilincini güçlendir-

mesi, hac ibadetinin toplumsal faydaları arasında zikredilebilir. Farklı ülke, kültür ve sosyal sınıflardan milyonlarca Müslüman, beyaz elbiseleleriyle Kâbe'nin etrafında buluşmakta ve beraberce tavaf etmektedirler. Orada "Müminler ancak kardeşlerdir." (Hucurat, 49/10.) ilahi emrini pratik olarak uygulamakta ve Peygamber Efendimizin Veda Hutbesi'ndeki "Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, atanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza takva dışında bir üstünlüğü yoktur." (İbn Hanbel, Müsned, 5/411.) buyruğunu hayata geçirmektedirler. Kutsal beldede, hem Allah'ın rızasını kazanma gayreti içinde olurken hem de birbirleriyle tanışıp görüş alışverişi içinde bulunmaktadırlar.

Hac yolculuğu ve menasiki, Müslüman'a dünyevi olana bağlanmamayı, Allah'ın rızasını aramayı, ölüme ve ahirete hazırlanmayı da hatırlatır. Bu çerçevede mümin, ihrama girerken dünyaya ait olanı terk etmesi gerektiğini tecrübe eder. Dünyada sahip olduğu malı; içinde tuttuğu kini, nefreti, öfkeyi, dünyevi hırs ve arzularını bırakıp Rabbine yönelmenin tek kurtuluş olduğunu idrak eder. Özellikle Arafat vakfesinde, hesabını verebileceği ameller yapmasının, cennete girebileceği bir ömür sürmesinin zorunluluğunu kesin olarak anlar.

Hac yolculuğu ve ibadeti esnasında mümin, Allah yolunda sabrı ve fedakârlığı öğre-

nir. Çünkü hac ibadetini yerine getirmek isteyen kişi, Hz. İsmail'in ve annesi Hz. Hacer'in sabrını anlamak ve sonrasında bu sabrı kuşanmak için yola çıkmıştır. Öncelikle müminin hac menasikini en güzel şekilde yerine getirmek için sabır ve sebat göstermesi bu eğitimin ilk adımıdır. Yanlış davranışlardan, günahlardan ve tartışmalardan uzak durması da sabır eğitiminin ikinci evresini oluşturur. (Bakara, 2/197.)

Hac ibadetinin mümine olan önemli ferdî faydalarından biri, kulu kalben de Allah'a yöneltilip manevi bir yolculuğa çıkarmasıdır. Çünkü hac çağrısına ıca-bette zahirî olarak bir yürüyüş ve fiziki anlamda bir mekân değişikliği vardır. Bunun yanında bir de hac kelimesinin sözlük manasının ortaya koyduğu üzere, insanın iç dünyasında yaşanan ve Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik olan bir kasıt/yolculuk vardır. Bu yolculuk esnasında kul, Allah'a olan bağlılığını, O'na olan minnettarlığını ve sevgisini artırmaya çalışır. Bu manevi yolculuğu en güzel şekilde yapabilmek için kalbini Allah'ın rızası dışındaki bütün meşguliyetlerden uzaklaştırmaya gayret eder.

Sonuç olarak hac, İslam'ın beş şartından birisi olup Müslüman'ın Allah'ın rızasını kazanmasına, günahlarından arınmasına ve neticede cennete girmesine vesile olan bir ibadettir. Çünkü Allah'ın Elçisi (s.a.s.), "Allah tarafından kabul edilmiş haccın karşılığı ancak cennettir." (Buhari, Umre, 1.) buyurmuştur. ■

NİYETLE BAŞLAYAN TAKVAYLA YÜKSELEN İBADET KURBAN

Dr. Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلًا أَحَبَّ
إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ هِرَاقَةٍ دَمٍ، وَإِنَّهُ
لَتَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأُظْلَافِهَا
وَأَشْعَارِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ
وَجَلَّ بِمَكَانٍ، قَبْلَ أَنْ يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ،
فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا.

“Âdemoğlu, Kurban Bayramı gününde Allah Teâlâ'nın katında kurban kesmekten daha sevimli bir amel işleyemez. Şüphesiz ki kurbanlık hayvan, kıyamet günü boynuzlarıyla, tırnaklarıyla ve kıllarıyla (tam hâliyle) gelir. Onun kanı yere düşmeden önce Allah katında yüce bir makama ulaşır. O hâlde kurbanınızı gönül hoşnutluğu ile kesin.”

(Tirmizi, Edahi, 1.)

Kurban ibadeti, İslam'ın sembollerinden (şîâr) biridir ve insanlıkla yaşıt bir ibadettir. Sadece et ihtiyacını karşılamaya yönelik olmayan bu ibadet, Kitap ve sünnetle sabit, müminleri Allah'a yakınlaştıran, dayanışmayı ve paylaşmayı güçlendiren; çok boyutlu bir ibadettir. Hiç şüphesiz her yıl binlerce ailenin evine bereket ve huzur taşıyan bu ibadet, farklı boyutlarıyla hayatımızın tam ortasında yer almakta ve pek çok açıdan bizlere eşsiz mesajlar vermektedir.

İşte bu mesajlardan bazıları:

Kurban, kulun Allah'a yakınlaşmasını sağlar

Kurban, kelime anlamı olarak “yaklaşmak, yakın olmak” demektir. Kurban ibadetinin en temel hedeflerinden biri de kulun Rabbine yakınlaşmasını sağlayarak takva mertebesine erişmesidir. Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın kullarına şah damarından daha yakın olduğunu açıkça ifade etmektedir. (Kaf, 50/16.) Rabbinin kendisine bu kadar yakın olduğunu bilen kul, “Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (En'am, 6/162.) diyerek kurbanını keser ve bu ibadetle Rabbine yakın olma arzusunu ilan eder. İşte bu yüzden Yüce Allah, “Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız ulaşır.” (Hac, 22/37.) buyurmuştur. Bu yönüyle kurban, Allah'a olan gönül bağının en somut ve samimi göstergesidir. Sadece kalben değil, fiilen de O'na teslim olunduğunun beyanıdır.

Kurban, fedakârlıktır ve önemli bir infak vesilesidir

Kurban, esasında sahibinin gözünde kıymetli olan şeylerden birinin, Allah rızası için feda edilebilmesidir. Bu sebeple kurban edilecek hayvan, belli kusurlardan arınmış olmalı; gözden çıkarılmış bir hayvan Allah için kurban edilmemelidir. Nitekim tâbînin önemli simalarından biri olan Urve bu hususta evlatlarına şöyle nasihatte bulunmuştur:

“Evlatlarım! Hiçbiriniz şerefli dostlarınıza layık görmediğiniz hayvanları Allah için kurban olarak takdim etmesin! Çünkü Allah, şerefliğin en şerefli ve en iyisine layık olandır.”
(Muvatta, Hacc, 147.)

İşte bu fedakârlık, yani sahip olunan kıymetli bir malı Allah yolunda ayırmak, cimrilik duvarlarını yıkar. Öte yandan kurban, bir anlamda “elde tutulmanın değil, gönül hoşnutluğuyla dağıtılmanın kalıcı olduğunu” zihinlere nakşeder. Böylece Müslüman, dünyaya sıkı sıkıya bağlanmak yerine Allah’a teslimiyeti hayatının merkezine alır.

Kurban, her canın emanet olduğunu hatırlatır

İslam’a göre hayat, Allah tarafından bahşedilen kıymetli bir emanettir. Bundan dolayı insan ne kendi canına ne de bir başkasının canına kıyabilir. Aynı şekilde meşru bir amaç olmaksızın bir hayvanın canına da kastedemez. İşte kurban, Allah’ın verdiği bir canın ancak O’nun tarafından veya O’nun

izniyle alınabileceği hakikatini açıkça göstermektedir. Bu yüzden bir Müslüman kurbanını “Bismillahi Allahuekber” diyerek keser. Bu cümleyle aslında şunu söyler:

“Allah’ım! Bu hayvana can veren sensin. Esasında senin verdiği bir canı benim alma had ve yetkim yoktur. Sadece ve sadece Sen’den aldığım izinle ve Senin adıyla ben bu hayvanı kesebilirim.”

Kurban, mahlukatın insanlığın hizmetine sunulduğunun göstergesidir

Kur’an, yaratılmışlar arasında “en mükerrem varlık” olarak tanımlar insanı. (İsra, 17/70.) Bu mükerremlik, insanın diğer varlıklarla kurduğu ilişkiyi düzenleme sorumluluğunu da beraberinde getirir. Kurban ibadeti hayvanların da insanın hizmetine sunulduğunun bir göstergesidir. Şüphesiz ki hayvanlar da Allah’ın insanlara verdiği nimetler arasındadır. Bu hakikat, Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir: “Şükrediniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik. (istifadenize sunduk)” (Hac, 22/36.)

Ne var ki insanın emrine amade kılınan hayvanlar tarih boyunca yeri gelmiş insandan daha kutsal ve dokunulmaz kabul edilmiştir. Oysa hayvanı insanın üstünde konumlandıran ya da insan canını ikinci plana iten anlayışlar, yaratılış düzenindeki ilahi hikmeti ters yüz etmektedir. İşte kurban, bu yönüyle varlık hiyerarşisine riayet edildiğinin de bir göstergesidir.

Kurban, paylaşmak ve kardeşliktir

Bir müminin malını gönül hoşnutluğuyla ihtiyaç sahipleriyle paylaşması, hem bireysel nefis terbiyesi hem de toplumsal huzur ve refahı sağlayan bir davranıştır. Bu yönüyle kurban, yardımlaşma ve kardeşlik ruhunu pekiştirmek suretiyle sosyal yönü güçlü olan bir ibadettir. Nitekim Hz. Peygamber kurban etinin üçe bölünmesini bir kısmının kurban kesen aileye, bir kısmının ikram etmek üzere misafir ve akrabalara, bir kısmının da ihtiyaç sahibi kimselere ayrılmasını tavsiye etmektedir. Bu taksimat, zengin ile yoksul arasındaki uçurumu azaltır, paylaşma kültürünü canlı tutar. Toplumsal yardımlaşmanın en güzel örneklerinden biri olan kurban paylaşımı, İslam kardeşliğinin de somut bir ifadesidir.

Sonuç olarak kurban, sadece bir hayvanı kesmek değildir; aslında nefsimizi bıçak altına yatırmak, dünya sevgisini kalbimizden ayıklamaktır. Bu ibadetle Rabbimize yaklaşır, paylaşarak kardeşliğimizi pekiştiririz. Unutmayalım ki; Allah’a ulaşan ne ettir, ne kandır. O’na ulaşan, bizim ihlasımız, bizim takvamızdır. O hâlde kurbanlarımızı gönül hoşnutluğu, ihlas ve samimiyetle, Allah’ın rızasına nail olmak için keselim. Rabbim, kestiğimiz kurbanları makbul, niyetlerimizi halis, bayramımızı bereketli eylesin. (Âmin) ■

HELAL-HARAM EĞİTİMİNDE NASIL BİR YÖNTEM İZLENMELİ?

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

DİB Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Günümüz dünyasında helal ve haram bilincinin kazandırılmasında ciddi güçlüklerle karşılaşmaktadır. Çünkü insanlar, çeşitli felsefi akım, düşünce ve hayat tarzının etkili olduğu bir atmosferde yaşamaktadır. Dinin özel alanla sınırlandırılması, tüketim kültürü, dinî bilgi ve şuurun zayıf olması, maddi kazancın en büyük gaye kabul edilmesi, medya ve popüler kültür bahsedilen durumun ana nedenleridir. Dolayısıyla helal-haram sınırlarını önemsiz hâle getiren hatta buharlaştıran bir sosyokültürel ortam söz konusudur. Bunun bir neticesi olarak da insanlar, Allah'ın koyduğu sınırlar karşısında sorumsuz ve ilgisiz davranabilmektedirler.

Şu hâlde 'Muhatap kitlemiz nasıl olsa Müslümandır, dolayısıyla bunlara Allah'ın haram kıldığı hususları maddeler hâlinde belletmemiz yeterlidir.' yaklaşımı doğru değildir. Bu, dinî duyarlılığı olan kesimler için anlamlı olsa da genç kuşaklar açısından pek bir netice vermemektedir. Dolayısıyla haram ve helal inancının İslam dünya görüşündeki yeri, maksat ve hikmetleri, bunlara riayet etmenin insan ve topluma neler kazandırdığı, yine ihlal etmenin hangi kayıplara sebep olduğu konuları da müfredatta yer almalıdır. Bunlar aslında Kur'an'ın eğitim ve irşat faaliyetlerinde kullandığı "hikmet", "basiret", "burhan" vb. kavram ve ilkelerin gerektirdiği hususlardır. (Nahl, 16/125; Yusuf, 12/108; Bakara, 2/111.)

Emir ve yasakların yaşanması konusundaki gevşeklik, dinî hükümlerin zor oluşuyla mı ilgilidir? Buna "evet" diyemeyiz. Çünkü Araf suresinin 157. ayetinde Hz. Peygamber'in, Yahudi ve Hristiyanları zorlayan birtakım hükümleri hafifleten bir din getirdiği belirtilir. Yine ayetlerde Allah'ın (c.c.) insanlar için kolaylık istediği, zorluk istemediği; dinî hükümleri kolaylaştırdığı, çünkü insanın zayıf yaratıldığı ifade edilir. Bir başka ayette de Yüce Yaradan'ın dinî hükümlerde insanlara güçlük çıkarmak istemediği, aksine onları manevi kirlerden arındırmayı murat ettiği belirtilir. (Bakara, 2/185; Nisa, 4/28; Maide, 5/6.) Demek ki Allah Teâlâ, insanın tahammül gücünü çok iyi bildiği için dinin hükümlerini ağır tutmamış ve kaldırmayacağı yükleri ona yüklememiştir. Şu hâlde dinin yaşanması zor değildir. Esas zorluk, dinin temel inanç esasları konusunda insanın yeterli bilgi ve bilinçten, yine ibadetlerin yapılmasında bir irade eğitiminden geçmemiş olmasıdır.

Bu noktada şu hususu hatırlatalım: Bazı çevrelerde dinin anlaşılması ve uygulanmasında birtakım suni/yapay zorlukların üretildiği görülmektedir. Şöyle ki dindarlık veya takva adı altında dinde olmayan veya öncelik arz etmeyen bazı konular, âdeti dinin özü ve gereğiymiş gibi gösterilmektedir. İş zorlaştırmak daha bir dindarlıkımı gibi yanlış algılar üretilmektedir. Burada dinin değerler sisteminde âdeti bir altüst oluş yaşanmaktadır. İnsanın esas kazanması gereken iman, amel ve ahlaki değerler ötelenmekte, dindarlığın özü ertelenmektedir. Sonuçta din âdeti bir kurallar/yasaklar yığını olarak ortaya konmakta, onun bir tefekkür hayatı, ruhi ve deruni inkişaf, edep, incelik ve ahlaki olgunluk olduğu unutulmaktadır. İşte bu durum, insanların dinle olan ilişkilerinde olumsuz bir rol oynamaktadır.

”

Din, hem toplumsal hayatın düzeninden hem de ahiretin mükâfat ve cezasından bahseder. Dolayısıyla muhataplarına dünyevi kâr ve zararı da dikkate alan, maddi ve manevi boyutlarıyla daha kuşatıcı bir şekilde hakikatin, iyinin ve güzelin peşinde olmayı telkin eder.

İslam inanç sisteminde insan neden birtakım emir ve yasaklarla sorumludur? Bu soruya cevap arayalım: Kur'an'ın dünyaya görüşü açısından baktığımızda şunu görüyoruz: Yer, gök ve içinde bulunan bütün varlıklar Allah'ındır. Nimetin, mülkün hepsi O'na ait olduğu için hamde/övgüye de gerçek manada O layıktır. O'nun başlangıcı ve sonu yoktur. Bu anlamda Allah, var demeye layık olan gerçek varlıktır. Bütün yaratma O'nun olduğu için emir ve hüküm koymak da O'na aittir. (Araf, 7/54; Yusuf, 12/40.) O, dilediğini yapandır. (Buruc, 85/16.) İnsan ise varlığını bütünüyle Allah'a borçlu olup emanet ve geçici olarak bu dünyada bulunmaktadır. Ne bu dünyaya gelişi ne de bu dünyadan ayrılışı onun elindedir. Yine o, muhteşem bir ahenk ve ölçü ortaya koyan beden, ruh, akıl ve estetik yönleri, evrenle olan mükemmel uyumu sayesinde ancak hayatını devam ettirebilmektedir.

İlahi buyruklar insanın özgürlüğü ile çalışmakta midir? Bu, özgürlük kavramından ne anladığımız ile ilişkilidir. İnsan, hayatın değişik alanlarında, Yaradan ve Yaşatan tarafından bazı sınırlamalara muhataptır. Ancak o, zaten görünür görünmez, iç ve dış birçok yönlendiricinin etkisi altında hayatını devam ettirir. İçsel hayatında nefis ve şeytan; toplum hayatında da çıkar düzenleri, sınıf tahakkümleri, baskın kültür, örf ve adetler belirleyici olur. Ancak İslam, insanı bunların kendi üzerinde oluşturacağı tutsaklıktan kurtarmayı hedefler ve onu sadece ilahi otoriteye bağlayarak farklı bir özgürlük alanına taşır.

”

Haram ve helal inancının İslam dünya görüşündeki yeri, maksat ve hikmetleri, bunlara riayet etmenin insan ve topluma neler kazandırdığı, yine ihlal etmenin hangi kayıplara sebep olduğu konuları da müfredatta yer almalıdır.

Emir ve yasakların insan tabiatı ve kozmik düzenle olan ilişkisi nedir? Bunlar, dinin temel unsurlarından olup insan fıtratıyla uyum içerisindedir. (Rum, 30/30.) Haramlar, aynı zamanda göklerde ve yerde Allah'ın koyduğu nizamın toplum hayatında devamı olan ve itaat edilmesi gereken dinî boyutu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kur'an inkârcılara, bütün yer gök Allah'a teslim olduğu hâlde neden İslam'ın dışında bir din arayışına girdikleri sorusunu sorar. (Âl-i İmran, 3/83.) Yine ayetlerde, bütün kâinatta bir ölçü ve denge olduğu gibi toplumsal hayatta da adalet ve hakkaniyetten sapılmaması gerektiği ifade edilir. (Rahman, 55/7-8.) Dolayısıyla yasaklara muhalefet etmek, hem insanın kendi tabiatıyla çatışmaya hem de varlıktaki külli dengeyle bozuşmaya götürmektedir.

İnsanın helal-haram bilgisine neden ihtiyacı olduğunu şöyle izah edebiliriz: Genelde insan akli, dünyayı esas almakta ve sadece burada kendisine faydalı veya zararlı olanı tespit etme peşindedir. Ancak bu, dar bir bakış açısı olup insanın ruhi, ahlaki ve sonsuzluğa uzanan tarafını ihmal etmektedir. Oysa din, hem toplumsal hayatın düzeninden hem de ahiretin mükâfat ve cezasından bahseder. Dolayısıyla muhataplarına dünyevi kâr ve zararı da dikkate alan, maddi ve manevi boyutlarıyla daha kuşatıcı bir şekilde hakikatin, iyinin ve güzelin peşinde olmayı telkin eder.

Bu izahlar; iyi ve kötünün, faydalı ve zararlının, sadece insanın kendi akli ve araştırmalarıyla elde edilen sonuçlara indir-

genemeyeceğini göstermektedir. Dolayısıyla doğru, iyi ve güzelle varmak için insanın kendisini aşan, hatta kendisini kendisinden daha iyi bilen bir bilgi kaynağına ihtiyacı vardır. Üstelik insanın bilgisi, kendi şart ve ihtiyaçlarına göre şekillenmekte, zamandan zamana değişebilmekte, taraflı olabilmekte, dolayısıyla hakkaniyetten sapabilmektedir. Vahiy ise zaman ve mekân üstü, herkese yönelik, dolayısıyla belirli grup ve cemaatin arzu ve isteklerinden uzak, adil bir değerler sistemi ortaya koymaktadır.

Demek ki emir ve yasaklar konusu, dinin bütünlüğünden, onu anlama ve yorumlama metodundan kopuk bir şekilde ele alınmamalıdır. Aksi takdirde bunlar, insanın sırtına yüklenen, onun özgürlüğüne ket vuran, dolayısıyla yaratıcı hakkında yanlış düşüncelere hatta dinden soğumaya götüren kurallar olarak algılanabilmektedir. Bu kapsamda varoluşun gayesi, insanın sonuçta mükâfat ve cezanın bulunduğu bir imtihana tabi tutulması konuları göz ardı edilmemelidir. Her imtihanda insandan istenen ve ortaya konması gereken bir irade ve başarı olduğu gibi burada da Mevla'nın buyrukları karşısında onun itaat ve teslimiyeti ölçülmektedir. Çünkü başka şekilde hakikatin, iyinin, hayrın ve güzelin peşinde koşanla batılın, kötünün ve çirkinin rüzgârına kapılan arasında bir ayıklama gerçekleşmemektedir.

Şu hâlde haramlar, insanın bir imtihanı olduğu gibi aynı zamanda bir irade ve disiplin eğitimi ve kötülüklerden arınma vasileleridir. Başka bir ifadeyle

le bunlar, ahlaki yönden olgunlaşmaya, vicdani yönden aydınlanmaya ve temizlenmeye götüren sınırlardır. Ayrıca emir ve yasaklar, ferdi, toplumu ve toplumsal ahlakı, tehlike ve zararlardan koruyan kalkanlar mesabesinde. Bu sınırlar aşıldığında, insan ve toplum; zulüm, fesat, hayâsızlık, iffetsizlik, sapma ve kargaşanın girdabına kapılmaktadır.

Allah Teâlâ, hakîm sıfatının sahibidir. Yani O, her şeyi hikmetli, yerli yerince yapar; dolayısıyla gereksiz ve yersiz işler yapmaktan münezzehtir. Kur'an, kendisinin hikmet kaynağı yani kesin ve dosdoğru bilgileri, mükemmel öğüt ve buyrukları içeren bir kitap olduğunu bizlere anlatır. İslam bilginleri de bu ilkelere hareketle emir ve yasakları değerlendirmişler, bunlarda şu beş maksat ve hikmetin olduğunu söylemişlerdir: Dinin korunması, aklın korunması, canın korunması, neslin korunması ve malın korunması. Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın, merhamet ve şefkatinin bir sonucu olarak dünya ve ahiret, maddi ve manevi, ferdi ve toplumsal birçok zarara sebep olduğu için bu haramları koyduğu sonucuna varıyoruz.

Mesela içki, sağlık açısından birçok organa zarar vermekte, insanı aklını kullanamaz hâle getirmekte; trafik kazası, suç ve şiddete yine aile içi huzursuzluk ve boşanmalara sebep olmaktadır. Kumar; kişinin malını kaybetmesine, depresyona, ailede güvenin kaybolmasına ve şiddete yol açmaktadır. Diğer taraftan zina, fuhuş ve eş cinsellik; sağlığı, aile yuvasını, toplumu, nesli bozmakta ve kirlen-

mektedir. Yine hırsızlık, rüşvet, yolsuzluk, faiz, ticarete hile, israf ve kul hakkı yemek; toplumsal huzuru, güveni, adaleti, ekonomik hayatı tahrip etmektedir. Ayrıca giybet, aldatma, iftira vb. ahlaksızlıklar; fertler arasındaki güven duygusunu dolayısıyla toplumsal kaynaşma ve dayanışmayı yaralamaktadır. Öbür taraftan kibir, haset, riya, kin ve öfke; kalbi karartmakta, vicdani köreltmekte ve Allah'a (c.c.) giden yolları insana kapatmaktadır.

Helal-haram konusunda Müslümanca bir hassasiyet geliştirmek için neler yapılmalıdır? Bu ancak, taklitten tahkike giden yolda insana hayat veren, iman ve takva temelli bir var olmayla mümkündür. Yoksa inkâr, isyan ve ifsat kasırgaları karşısında insanın ayakta durması zordur. Bunun için öncelikle Allah'ın sıfatlarıyla kâinattaki tecellileri arasında gelgitleri yoğunlaştıran bir tefekküre ihtiyaç vardır. Bu, insana varlığın sahibini, ezeli ve ebedî Dost'u tanıtacak, O'nun kendisine yaptığı eşsiz iyilik ve merhametin sayısız delilini ona gösterecektir. Dolayısıyla O'na olan sevgi, saygı ve itaat duyguları gittikçe derinleşecektir. Yine, "Yarın Allah'ın huzurunda hâlim ne olacaktır?" kaygısıyla yaşanan bir hayat, bahsettiğimiz duyarlılığın bir diğer temel şartıdır. Bu da Kur'an'la, onu anlamaya dayalı kurulan dostlukla başarılabilecek derin bir şuur hâlidir. Ayrıca insanın yaptığı her işle ilgili haramları öğrenmesi, nefis muhasebesi yapması ve aynı hassasiyetleri paylaştığı bir çevreyle beraber olması da dikkat edilmesi gereken hususlardır. ■

KADİM MESCİT

Sütunlar ve koridorlar: Mescid-i Aksa'nın gizemli yapıları...

Kible Mescidi'nin ana nefine açılan kapının önündeki taş merdivenlerden aşağı inildiğinde, ziyaretçileri Kadim Aksa Mescidi karşılar. Güneyden kuzeye doğru uzanan dikdörtgen planlı bu yer altı yapısı, büyük sütunlar üzerine oturtulmuş soğan kubbelerle örtülü iki koridordan oluşur. Söz konusu koridorlar, Mescid-i Aksa'nın güney cephesine açılan İkili Kapı (Müzdevic Kapısı) ile güney duvarına bitişik konumda bulunan tarihî Emevi saraylarına bağlanır. Muhtemelen Herod döneminde, kraliyet sarayından Mescid-i Aksa avlusuna geçişi sağlamak amacıyla inşa edilen bu yer altı geçidi, Emeviler tarafından dönemin özgün malzemeleri kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Mescid-i Aksa'nın güney surlarında, Müzdevic Kapısı dışında ayrıca Tekli Kapı (Müfred Kapı) ve Üçlü Kapı (Müselles Kapı) adıyla iki kapı daha bulunur. Bu kapıların tamamı Mescid-i Aksa'nın güvenliğini sağlamak amacıyla, Selahaddin Eyyubi döneminde yerleri korunarak örülüp kapatılmıştır.

Yüzlerce yıl kapalı kalan, içi taş ve toprakla dolarak âdeta unutulmuş yapı, Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından yürütülen kapsamlı bir restorasyon çalışmasıyla yeniden ayağa kaldırılmış ve 1999 yılında mescit olarak ibadete açılmıştır.

Mescid-i Aksa'yı aydınlatan zeytinyağı mahzeni...

Geçmişte, Kadim Mescit'in alt katı, aynı zamanda geniş bir yağ mahzeni olarak kullanılmıştır. Mescid-i Aksa'yı ziyaret eden Hz. Peygamber (s.a.s.), buna güç yetiremeyenlerin, Aksa'yı aydınlatmak için kandillerinde kullanılmak üzere zeytinyağı göndermelerini tavsiye etmiştir. (Ebu Davud, Salat, 14.) Bu nebevi emri yerine getirmek amacıyla Kudüs'e gönderilen zeytinyağları, Eski Mescit'in (Kadim Mescit) altındaki devasa kuyularda özenle muhafaza edilmiştir.

Kadim Mescit'te bir ilim yuvası...

Günümüzde Kadim Mescit'in güney duvarına bitişik bölümünde, bağışlarla oluşturulmuş zengin bir kütüphane ile derslikler yer alır. Hateniyye Kütüphanesi olarak bilinen bu ilim yuvasına, Kadim Mescit'in içinden geçilerek ulaşılır. 1191 yılında Selahaddin Eyyubi tarafından bir medrese ve zaviye olarak inşa ettirilen bu ilim yuvasının orijinal binasından günümüze sadece birkaç kemer ve pencere kalmıştır.

İsrail'in, Mescid-i Aksa'nın yerinde Süleyman Mabedi'nin bu bulunduğu iddiasını desteklemek için Mescid-i Aksa'nın altında yürüttüğü kazılar nedeniyle zaman zaman Kadim Akse Mescidi, yani Kadim Mescit, Müzdevic Kapı ve Hateniyye Kütüphanesi'nin tarihe tanıklık eden taşları yerinden oynamakta ve bu mukaddes mekânlar zarar görmektedir.

Kadim Mescit'te İsra ve Miracın izleri...

Bu mübarek mescit, bir gece yolculuğunda Kudüs'ü teşrif eden Hatemü'l-Enbiya'nın Nebi Kapısı olarak da adlandırılan İkili Kapı'dan geçerek Mescid-i Aksa avlusuna adım attığı koridordur. Ayak izlerimiz Kudüs'ün şerefli topraklarında tevhid ve adalet mücadelesi veren peygamberlerin ve hadim-i İslam ve bani-i Aksa olan nice sultan ve halifenin ayak izlerine karışır. Peygamberler çağından, tarihin tozlu sayfalarından ibretli kıssalar anlatan bir mübarek mekândır Mescid-i Aksa.

Z KUŞAĞI, YAPAY ZEKÂ VE SİMÜLASYON DÜNYASINDA GENÇLERİN MANEVİ YOLCULUĞU

|| Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

İnsan, yolculuklarla insanlık olgusuna erişmiş, “değişim” de bu yolculuğun hem ismi hem de meşruiyet zemini olmuştur. İnsanlığın bu yolculuğu, mekânla ilişkili olmakla birlikte mekândan öte bir tecrübeyi de barındırmıştır. Yazının icadıyla satırlara dercedilmiş; bir vericiden yayılan elektromanyetik dalgaların görüntü ve ses olarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıtların icadıyla da bu yolculuk, âdeta dalgalar düzleminde gerçekleşmiştir. Dijital çağda karma gerçeklik (mixed reality) uygulamaları ile de sanal düzleme taşınmıştır. Varlık ve evren düzlemi “boyut” kavramıyla ifade edilmeye başlanmıştır. Gelecek, değişimin yeni biçimlerine bir imkân sunabilmekle birlikte; yine gelecek posthüman gelecekte, insanların muhteris tercihlerinin neticesinde değişime de insana da alan bırakmayacak.

İnsanın insanlık olgusuna erişmek için bir yolculuğu olduğu gibi her bir bireyin de “ben” olma ve “beni” ifade etme mahiyetinde içsel bir yolculuğu vardır ve bu yolculuk “elest bezmi” kadar kadim, insan kadar da yenidir. Kendini bulma ve kendini “kendini” gibi ifade etme, âdeta her doğanla birlikte yenilenmekte...

Vahiy, insanoğlunun değişiminin/yolculuğun fizyolojik mahiyetini şu ifadelerle betimler: “Andolsun, biz insanı, çamurdan (süzülmüş) bir özden yarattık. Sonra onu az bir su (meni) hâlinde sağlam bir karargâha (ana rahmine) yerleştirdik. Sonra bu az suyu ‘alaka’ hâline getirdik. Alakayı da ‘mudga’ yaptık. Bu ‘mudga’yı da kemiklere dönüştürdük ve bu kemiklere de et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratılanın en güzeli olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (Müminun, 23/12-14.)

Değişimin/yolculuğun kuşak formatına benzer gelişimi de oldukça veciz bir şekilde şu ayetle ifade edilmektedir: “Allah, sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından bir güç veren, sonra gücün ardından bir güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, hakkıyla kudret sahibidir.” (Rum, 30/54.) Benlik arayışı şeklindeki enfüsi yolculuk ise Hz. Musa ve Hızır kıssasında kendini bulur. İki denizin bulunduğu yerde biten bu yolculuk, insanın gelişim basamaklarındaki fitri ilerlemesi kadar kolay ve akıcı olmaz veya olmayabilir. Nitekim yolculuk, “Adam şöyle dedi: ‘Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin.’ ‘İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?’” (Kehf, 18/67-68.) ifadesiyle başlar ve “Adam, ‘İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir.’ dedi. ‘Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım.’” (Kehf, 18/78.) ifadesiyle sona erer.

Dijital çağın sunduğu imkânlar ve beraberinde getirdiği zorluklar, özellikle de simülasyon dünyaları gençlerin manevi gelişimini, ahlaki değerlerini ve toplumsal sorumluluklarını doğrudan etkilemektedir. Dijital çağın getirdiği yenilikler karşısında, gençlerin tevhidî niteliğe uygun değerleri hayatlarına taşımaları ve bu değerleri süreç odaklı olarak sürdürmeleri oldukça zorlaşmaktadır.

Dijital teknolojilerin hızla gelişmesi, genç nesillerin yaşam tarzlarını, değer yargılarını ve dünya görüşlerini derinden etkilemektedir. İnsanlığı kuşaklar üzerinden betimleyen yaklaşıma göre Z Kuşağı (1997-2012/2020), dijital düzlemin içinde doğmuş ve büyümüş bireyler olarak teknolojiyi hayatlarının ayrılmaz bir parçası hâline getirmiş bir kuşaktır. Bu kuşağa ait olan bireyler çevrim içi platformlarda kimliklerini inşa etme süreçlerinde benzersiz deneyimler yaşamaktadır. Dolayısıyla teknoloji okuryazarlığı yüksek, dijital platformlarda sosyalleşen bir nesil geleceğimize köprü olacaktır.

Batı medeniyeti, kendi mensuplarına kişilik ve kimlik kavramını, şema niteliğinde “persona” kavramı üzerinden sunmuştur. Persona kavramıyla kendini farklı ifade edebilmenin imkânını, çok erken dönemlerden itibaren tiyatro sahneleriyle insanlığa göstermiştir. Bununla birlikte kişi kendisini bir tiyatro oyunu esnasında “maske”lese de dijital çağa kadar bu sunum reel varlık düzleminde gerçekleşmiştir. Tiyatro oyunlarında benlik sunumu farklı olsa da benliğin sahnesi tekti ve tek varoluş düzleminde/evreninde süreç gerçekleşiyordu. Fakat gelinen noktada realitenin/mekânların karmaşasıyla birlikte dijital benlik, gerçek ve sanal kimlik arasında ikili bir varoluş niteliği ile meydana gelmektedir. (Turkle, S. [2011]. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books.) Nitekim araştırmalar, bu kuşak-

ğın çevrim içi kimliklerini oluştururken farklı sosyal medya platformlarında farklı kimlik sunumları sergilediklerini ve bu kimliklerin, çevrim dışı kimliklerinden farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Hatta dijital ortamlarda kullanıcılar kendilerini, “avatarlar” ile ifade etmektedirler. Son dönemde birçok oyun ve uygulama avatarların değiştirilmesi ve kolayca düzenlenebilmesi için farklı seçenekler sunmaktadır. Mevcut teknolojilerle otomatik olarak fiziksel görünümümüze benzer avatarlar oluşturulabilir. Avatarların tasarımını ve görünümünü etkileyen yüz detayları, jest ve mimikler, bedenin tümüyle var olması, kullanılan stiller, renk, duruş, çözünürlük, hareketlerin doğallığı, gölgelendirme, tepki süresi, gerçek dünyadaki organlarla senkronik çalışma, avatarların birbiriyle etkileşimi gibi etmenler kullanıcıların “metaverse”te (sanal evrende) hissettiği gerçeklik algısını ve memnuniyet düzeylerini etkileyebilmektedir. Bu durum, bireylerin dijital ortamlarda pragmatist bir yaklaşımla sosyal çevrelerine göre kimliklerini şekillendirdiklerini göstermektedir.

Çağımızda değişimin taşıyıcı lokomotifini yapay zekâdır. Yapay zekâ bu yolculuğu hümanist bir düzlemde kotararak transhümanizm düzlemine taşımıştır. Yapay zekâ aynı zamanda hem değişimi lineer bir düzlemde süregelen bir hâle getirmekte hem de insanı posthümanizme kaptırmak üzere. Yapay zekâ teknolojileri, eğitimden sağlığa, eğlenceden iş

dünyasına kadar birçok alanda gençlerin hayatını kolaylaştırmaktadır. Metaverse ve sanal gerçeklik teknolojileri, gençlerin zamanlarının büyük bir kısmını geçirdiği yeni dijital mekânlar sunmaktadır. Bu sanal ortamlar gençlerin gerçeklik algısını, sosyal ilişkilerini ve manevi dünyalarını etkileyebilmektedir. Dijital çağın sunduğu imkânlar ve beraberinde getirdiği zorluklar, özellikle de simülasyon dünyaları gençlerin manevi gelişimini, ahlaki değerlerini ve toplumsal sorumluluklarını doğrudan etkilemektedir. Dijital çağın getirdiği yenilikler karşısında, gençlerin tevhidî niteliğe uygun değerleri hayatlarına taşımaları ve bu değerleri süreç odaklı olarak sürdürmeleri oldukça zorlaşmaktadır.

Reel ve sanal evrenin buluştuğu düzlemde yaşayan gençlerin tek/tevhidî bir benlik inşası âlem/düzlem/boyut kavramını mihenk olarak belirlemeleriyle gerçekleşebilir. Bireyin yaşamakta olduğu ömür serencamını tek ve bir bütün olarak algılaması ve ömür şemasının tüm boyutlarda bütünlük oluşturacak bir akışkanlıkla temellendirilmesi bir çıkış yolu olabilir. Böylece birey, psikolojide dissosiyatif bozukluklar olarak bahsedilen kişilik bölümlenmesinden kurtulabilir. Burada vurgulamak istediğimiz husus, bireyin tüm bağlam ve düzlemlerde kararlı ve net, ayrıca tutarlı bir tutum içerisinde olmasıdır. Boyut ya da âlem değiştiğinde doğruluktan arınmanın ya da doğruluk hilatından soyunmanın mümkün olamayacağını, elbiseden

büsbütün ari olmanın ahlaktan da ari olmaya götüreceğinin farkında olmaktır. Hz. Âdem ve Havva’nın hilatle ahlakı kuşandığını hatırlayarak yaşama tercihinde bulunmaktadır. “Farklı/çoklu âlem” ifadesindeki farklılığı veya çokluğu kişiliğe değil, sadece âleme hasretmek gerekmektedir. Aksi hâlde reel ve sanal evrende tercih edilen farklı kişilik tercihleri bizzat bireye ve topluma zarar vermektedir. Bu tutarsızlık hâli, bireyi ve toplumu âlemler arasından da geçişte kişilik bölümlenmesine düşürmektedir. Reel ve sanal evrende huzurla yaşamak, Mutlak Vahdet’in ve Teklik’in Rabbine ram olmak isteyen kullar için ancak bir ve bütün bir kişilik sahibi olmakla mümkün olacaktır. ■

”

Araştırmalar, bu kuşağın çevrim içi kimliklerini oluştururken farklı sosyal medya platformlarında farklı kimlik sunumları sergilediklerini ve bu kimliklerin, çevrim dışı kimliklerinden farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

KALPLERİN VE ŞEHİRLERİN FETHİ ÜZERİNE ÜÇ KISSA

Fudayl b. İyaz...

Gençliğinde Merv ile Ebiverd şehirleri arasında eşkıyalık yapan bir çete reisiydi. Onun adı, görenlerden çok duyanların dilindeydi; halk, “Fudayl mı? Aman, evlerden ırak!” derdi. Korkunç bir çeteye sahipti o. Girdikleri haneleri soyup soğana çevirir, çekirgeler gibi her şeyi talan ederlerdi. İran ile Hazar Denizi kıyılarını selamlayan Türkistan’ın canlı ve zengin şehri Merv, her zaman ki gibi güzel bir bahar gecesini yaşıyordu. Gökte beliren alaca karanlık, biraz kızıl, biraz kara bir mahmurlukla yeni günü müjdeliyordu. Fudayl, bu sefer hırsızlık için değil; âşık olduğu kızın evine girmek için iş başındaydı. Duvara tırmandığı bir sırada içeride Kur’an-ı Kerim okunduğunu duydu. “İnananların gönüllerinin Allah’ı anma ve inen vahyin gerçek bilgisine içten bağlanma zamanı daha gelmedi mi?” (Hadid, 57/16.) mealindeki ayet kulağında yankılandı. “Bu ne güzel bir ayet!” diyebilirdi. Ayetin tınısı manayı kucaklamış, onun kalbinin derinliklerine akıyor, şimdiye kadar yaptığı eşkıyalıklar bir bir gözünün önünden geçiyordu. “Ben Kur’an’ı nasıl fark etmemişim, gerçek hazine ne çaldığım altınlar ne el koyduğum

mücevherlermiş; meğer Kur’an imiş.” diyordu. O şimdi başka bir âlemdeydi. Ayetin “Zamanı hâlâ gelmedi mi?” çağrısına oracıkta “Evet, Rabbim! O an gelmiştir.” diyerek karşılık verdi, hırsızlığı bıraktı. Yaptıklarına tövbe edip kendini tamamen ibadete verdi. (Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, nşr. Abdülhalîm Mahmûd ve Mahmûd b. Şerîf (Kahire: yy, 1972-74), 57.)

Artık Merv, Serahs ve bütün Türkistan ona geçmişteki günahlarını hatırlatıyor, bunun altında eziliyordu. Bu duruma daha fazla dayanamadı ve memleketini terk ederek Kufe’ye gitti. Burada Ebu Hanife, Süfyan es-Sevri ve A’miş gibi âlimlerin meclislerine devam etti; otuz yıl ilim ve ibadetle meşgul oldu. Hicri 187 yılının Muharrem ayında yani miladi tarihle 803’te bir suçlunun, nasıl imanlı bir adama ve salih bir kula dönüşebileceğini insanlara göstererek Mekke’deyken bu fânî dünyadan ayrıldı. (Ahmed Ferid, *Min A’lâmi’s-Selef* (İskenderiye: Dâru’l-Îmân, 2006), 11/4.) Bir zamanların korkulan eşkıyası, büyük mutasavvıflardan biri olmuş; insanlara ilmi ve hikmeti öğretmişti. Güvenilmez bir hırsızın ilim ehlinin takdirini kazanmış güvenilir bir hadis ravisi olabileceğini ispat etmişti.

(Muhammed b. Ahmed ez-Zehebi, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût v. dğr., 1-23 (Beyrut: yy, 1981-85), 8/421.) Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said el-Kattan, Abdurrahman b. Mehdi ve İmam Şafii gibi âlimler kendisinden hadis alarak buna şehadet ettiler.

Sahabi Rafi b. Umeyre et-Tai’yi hatırlayınca, Fudayl’ın bu hikâyede hiç de yalnız olmadığını anlarız. Cahiliye’de Rafi b. Umeyre’ye “çöl şeytani” derlerdi. Kurtlar, onunla konuşur, kimsenin girmeye cesaret edemediği çöl patikalarında o yol alır, kumdan labirentleri aşarak çaldığı mallarla sırta kadem basardı. Kimse onu bu kum anaforu içinde takip etmeye cesaret edemezdi, bu uçsuz bucaksız çölün içinden bir tek o çıkabilir, bir hayalet gibi hedefine ulaşabilirdi. Onu takip etmek mi? Ne mümkün! Bu, çölde ölümü göze almak demektir.

Rafi, sahradaki her kum tepesini, her vahayı tanır, hangi mağara ve hangi palmye ona gölge olacak, çölde gece karanlığında hangi yıldız ona yol gösterecek bilirdi. Rafi henüz inkârcı da olsa çölü çok iyi bildiğinden İslam ordusu onu zaman zaman rehber olarak kullanıyordu. Örneğin Halid b. Velid, beş günde çölü geçerek Şam’da düşman tarafından ku-

şatılan İslam ordusuna Rafi'nin rehberliği sayesinde yetişebilmişti. Geçilemez denilen sahara, onun çölü avucunun içi gibi bilmesi sayesinde kısa sürede geçiliyordu.

Bir gün Zâtüsselâsil Gazvesi'nde müminlerin ahlakına o derece hayranlık duydu ki kendinden utandı. Hz. Ebubekir'in eliyle İslam'a girerken "Vaktiyle çöldeki kurtlar fısıldamıştı kulağıma, Medine'den çıkan peygamberi. Doğru imiş meğer, onların son peygamberi müjdeleyen sözleri." mısralarını okumaktan kendini alamadı. (İbn Abdilber, *el-İsti'âb fî Ma'rîfeti'l-Ashâb*, (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dârü'l-Cil, 1992), 1-4, 2/483.) O artık üç mescide yiyecek tedarik eden, bir mescide ise su sağlayan samimi bir mümindir. (Ebu Nu'aym el-İsfahânî, *Ma'rîfetü's-Sahâbe*, nşr. Adil b. Yusuf el-Azâzî (Riyad: Dârü'l-Vatan li'n-Neşr, 1419/1998), 1-7, 2/1058.) Gerektiğinde orduya rehberlik ederek çölleri aşıyor, âdetâ İslam ordusunun eli ayağı oluyor, hatta o dönemin doğal bir navigasyonu işlevini görüyordu.

Sonuncu hikâye, yavrularına yiyecek götürmeye çalışan zavallı bir köpeğin hikâyesidir. Hikâye şöyle başlıyor: Halife Hz. Ömer, valisi İyaz b. Ganm'e bir mektup yazarak Rebiatürfurs ve Diyarbakır'ın fethedilmesini ister. Şehri vermek is-

temeyen Bizans, Halid b. Velid komutasındaki İslam ordusunu beş ay uğraştırmıştır. Gerçekten korunaklı bir kale ile çevrili olan şehrin surları ve dört kapısı tamamen müstahkemdir ve girmek neredeyse imkânsızdır. İyaz b. Ganm, Tel Kapısını; Said b. Zeyd, Rum Kapısını; Muaz b. Cebel, Cebel Kapısını ve Halid b. Velid, Mâ (su pınarı) Kapısını tutar. Onların her biri şehre girebilmek için bir yol arıyordu. (Vâkıdî, *Târîhu Futûhi'l-Cezîre ve'l-Hâbûr ve Diyâri Bekr ve'l-İrâk*, thk. Abdülaziz Feyyâz Harfûş (Dimeşk: Dârü'l-Beşâir, 1417/1996), 166.)

Komutan Halid b. Velid, her günün sonunda yine başarısız geçen şehre sızma hareketinin ardından üzüntülü biçimde çadırına geliyor, yardımcısı Hümam gündüzlerini oruçlu geçiren komutanın yemesi için fırından çıkardığı ekmekleri sofraya koyuyor ve gidiyordu. Halid bir akşam çadırda ekmek bulamadı, oysaki o, Halid'in tek iftar azığı idi. Bir şey demedi, ufak tefek atıştırmalıklarla o akşamı geçirdi. Ertesi gün yine iftar azığı ekmekleri göremeyince Hümam'a niye ekmek getirmediğini sordu. Hümam, "Efendim getirmiştim, ama kaybolmuş." diye cevap verdi.

Hümam gerçekten üzülmüştü. Bu büyük komutan zaten gündüz cihat ile meşgul oluyor, bir de akşam böylesi kötü bir

durum yaşıyordu. Bu olacak iş miydi? Ertesi akşam ekmekleri getirdiğinde çadırın bir kenarında onları kim alıyor öğrenelim diye gizlenip beklemeye başladı. O da ne! Bir köpek, çadırın kenarından içeri seğırtti ve ekmekleri kaptığı gibi aynı yerden dışarı çıkıverdi. Besbelli ki bunları yavrularına götürüyordu. Köpeği takip eden Hümam surların arasından bir su kaynağının bulunduğu yerde küçük bir delikten köpeğin şehre girdiğini fark etti. Hz. Halid'i durumdan haberdar etti. Komutan Halid, köpeğin şehre girdiği yeri tetkik ederek deliği genişletmelerini istedi. Daha sonra yanına aldığı yüz mücahit ile şehre girmeyi başardı.

Şiddetli çarpışmaların ardından kapılar içeriden açıldı. Nice sahabe şehit oldu. Artık Diyarbakır şehri sahabesiyle anılacak bir İslam beldesi oluyordu. Diyarbakır, 639'da nihayet fethedilmişti; Halid b. Velid'in oğlu Süleyman ve sahabeden Sa'saa da bu sırada şehit olanlar arasındadır. (Vâkıdî, *Târîhu Futûhi'l-Cezîre*, 181, 183.) Sahabenin hatırası onlara meftun, vefakâr Diyarbakırlıların hafızasında hâlâ capcanlıdır. Hazreti Süleyman diye andıkları Halid'in oğlunun türbesinin yanından akan sular ise sanki fetih gününü anar ve bize İslam'ın insanları ve şehirleri nasıl dönüştürdüğünü anlatır. ■

BİR AKADEMİK MİRASIN İZİNDE FUAT SEZGİN VE İSLAM TETKİKLERİ ENSTİTÜSÜ

Halime YİĞİT

Bilim tarihi yalnızca keşiflerin ve teorilerin değil, aynı zamanda bir medeniyetin belleğini koruma iradesinin de hikâyesidir. 30 Haziran 2018’de aramızdan ayrılan Prof. Dr. Fuat Sezgin, İslam bilim tarihinde böylesine hikâyeleri yazan kahramanlardan biridir. O, 94 yıllık hayatı boyunca ortaya koyduğu eserlerle dünya çapında ismini duyurmuş bir âlimdir. 2019 yılı “Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam

Bilim Tarihi Yılı” ilan edilmiş ve Sezgin’in ardında bıraktığı muhteşem ilmî miras çok boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. Fuat Sezgin’in İslam bilim tarihi alanındaki çalışmalarını şekillendirdiği İslam Tetkikleri Enstitüsü’nün, onun bıraktığı mirası sahiplenerek geleceğe taşıması takdiri hak ediyor.

Sezgin, *Geschichte des Arabischen Schrifttums* (GAS) adını verdiği ve Almanca kaleme aldığı büyük eseri için 60’tan fazla ülkedeki kütüphaneleri gezdi ve Avrupa’daki tüm kütüphanelerden yararlandı. Bu devasa eserin Türkçeye tercüme edilmesi 2023 sonunda tamamlanarak Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı (İBTAV) tarafından yayımlandı.

İslam Tetkikleri Enstitüsü kuruluyor

Hayatını GAS’ın yayımlanmasına adan Fuat Sezgin bu doğrultuda her adımını planlamıştır. Ankara Üniversitesinde Muhammed Tayyib Okıç’ın asistanıyken İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulacak İslam Tetkikleri Enstitüsünün asistanı, Fu-

at Sezgin için hedefe ulaşmanın önemli bir adımı olmuştur. GAS için İstanbul kütüphanelerindeki binlerce yazma eser keşfedilmeyi bekliyordu ve bu, Fuat Sezgin’in omuzlarına yüklediği yegâne hedefiydi.

1933 Üniversite Reformu ile İstanbul Darülfünunu İlahiyat Fakültesi kapatılınca ortaya çıkacak boşluğu doldurmak amacıyla Edebiyat Fakültesi bünyesinde İslam Tetkikleri Enstitüsü kurulur. İlahiyat Fakültesi hocaları bu enstitüde görevlendirilir. Şerefettin Yaltkaya’nın müdürlüğünde açılan enstitü uzun yıllar etkisiz kalır ve 1941’de hocaların emekli olmasıyla kapanır. Edebiyat Fakültesi Umumi Türk Tarihi Kürsüsü Profesörü Zeki Velidi Togan, enstitüyü yeniden faaliyete geçirmek için üstün gayret gösterir, fakat her defasında üniversite senatosu enstitünün kurulmasını erteler. Nihayet 1953’te, Togan’ın müdürlüğü ve Fuat Sezgin’in müdür yardımcılığıyla yeniden faaliyetlerine başlar. Muhammed Hamidullah da sözleşmeli öğretim üyesi olur.

Zeki Velidi Togan, boşa geçen yılların telafisi için doğru bir yol-

daş seçmiştir. Fuat Sezgin'in basiret ve gayreti İslam Tetkikleri Enstitüsüne yeni bir soluk getirir ve enstitü dönemin önde gelen akademikerlerinden birisi olur. Togan'ın enstitü bünyesinde "İslam İlimleri ve Medeniyetleri Kürsüsü" kurulması için gösterdiği çabanın arkasında şüphesiz refikinin desteği vardır. Türkiye'de böyle bir kürsünün kurulması İslam bilim tarihi çalışmalarına öncülük edecek ve böyle bir alanın varlığını kabul ettirecektir. Şüphesiz bu kürsü o dönemde kurulabilseydi belki de Fuat Sezgin Türkiye'de kalacak ve GAS'ı çok sevdiği memleketinde yayımlayacaktı.

Fuat Sezgin'in aklına koyduğu işi yapmaktaki kararlılığı ve keskin inancı dikkatleri üzerine çeker. Hayatının yegâne gayesi olarak gördüğü GAS, yüzyılın en zor çalışmasıdır. İhtimaldir ki 147'ler listesine girmesinin ve hicretinin temel sebeplerinden birisi budur. Bu gayreti çekemeyen ve belki de hazmedemeyenler tetikte beklemektedir. Sezgin 1960 Darbesi sonrası adının Komiteye verilmesiyle memlekettten ayrılmak zorunda kalacaktır.

Enstitü, kütüphane ve dergi ile güçleniyor

İslam Tetkikleri Enstitüsü Kütüphanesi ve İslam Tetkikleri Dergisi, enstitünün akademik mirasının temel taşlarıdır. Kütüphaneyi imar eden ve kütüphanecilik iş kalemlerini hakkıyla yerine getiren Fuat Sezgin, enstitünün akademik bir dergi yayımlamasında da etkili rol oynar.

1953'te ilk sayısı yayımlanan dergi, 1979'a kadar İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi adıyla,

ardından 1995'e kadar İslam Tetkikleri Dergisi ismiyle 14 sayı yayımlanır. Dergide yayımlanan yabancı dildeki makaleler Fuat Sezgin çevirisiyle okuyucuya ulaşır. Çeyrek asırlık bir aradan sonra 2020 Mart'ında yeniden yayın hayatına başlayan dergi, açık erişim ve hakemli bir dergi olarak yılda iki kere yayımlanıyor.

İstanbul Üniversitesi İslam Tetkikleri Enstitüsü Kütüphanesi de Zeki Velidi Togan, Fuat Sezgin ve Salih Tuğ'un gayretleri ve enstitünün o dönemki 1500 liralık mütevazı bütçesiyle kurulmaya başlanır. Koleksiyon satın almaların yanı sıra hediye ve bağışlarla da zenginleşir. Sezgin, doğu ve batı dillerinde basılan yayınları takip ederek enstitünün uluslararası merkezlerle ilişkilerini geliştirir ve yayıncılarla iletişim kurarak kitapların temin edilmesini sağlar. Bu dönemde kurduğu ilişkiler Fuat Sezgin'in uluslararası yayıncılar tarafından tanınmasını sağlayacak ve GAS'ın Brill tarafından yayımlanmasında kilit rol oynayacaktır.

Dönemin İslami ilimler alanında en önemli kütüphanesi olarak koleksiyonunu geliştiren kütüphane, 1982 yılında enstitünün merkeze dönüştürülmesi nedeniyle bütçesiz kalacak ve türlü nedenlerden dolayı kitaplar depoya kaldırılacaktır. 2021'de Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nin avlusuna taşınarak yeniden açılan İstanbul Üniversitesi İslam Tetkikleri Enstitüsü Kütüphanesi, 29 Eylül 2022'den itibaren sosyal bilimler alanında lisansüstü çalışmalar yapan öğrencilere hizmet veren bir ihtisas kütüphanesi olarak hizmet veriyor.

Fuat Sezgin'in İslam Tetkikleri Enstitüsündeki çalışması daha sonra yurt dışı ve yurt içinde kuracağı enstitü ve müzeler için bir başlangıç olmuştur. 1982'de Almanya'da kurduğu enstitü ve yine Almanya'da 800'den fazla eserin sergilendiği müze, 2008'de İstanbul Gülhane Parkı'nda açılan İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, 2013 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi bünyesinde açılan Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Enstitüsü bu mirasın takipçileridir.

Enstitü ve yazma eserler

İslam Tetkikleri Enstitüsü yıllardır beklenen "İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Arapça Yazmalarının Yeniden Kataloglanması Projesi"ni tamamlayarak yazmaların akademik kataloglarını ve dijitallerini erişime açmıştır. Ayrıca Yazma Eserler Kurumunun mühür veri tabanını geliştirmek üzere yürüttüğü projesiyle mühür sayısını artırmak ve hatalı bilgileri tashih etmek üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan 500 adet mühür ve damga da bu veri tabanına aktarılarak bilim dünyasının hizmetine sunulacaktır.

Fuat Sezgin'in ilmî yaklaşımı yalnızca geçmişin güçlü birikimini gün yüzüne çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda geleceğe yol gösterecek bir yöntem ve bilinç de inşa etmiştir. 1960 sonrasında Almanya'ya hicret eden Sezgin, sağlığında Türkiye tarafından tanınmış ve takdir edilmiştir. Bu, onun için büyük teselli kaynağı olmuştur. Vefatının 7. yıldönümünde, bu büyük âlimi rahmetle anıyoruz. ■

MÜSLÜMANLAR İÇİN YENİ BİR BAŞLANGIÇ HİCRET

Hayriye AYDIN

Tekirdağ İl Müftü Yardımcısı

Hicret, Resulullah Muhammed'in (s.a.s.) Mekke'den Medine'ye yaptığı kutsal yolculuktur. Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicreti, sadece İslam tarihindeki değil, dünya tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Hicret, Müslümanların özgür bir şekilde dinlerini yaşama ve yayma imkânına sahip olduğu bir sürecin başlangıcıdır.

Mekke'de Müslümanlar, tebliğ ettikleri İslam dini nedeniyle çeşitli zulümlerle karşılaşmışlardı. Resulullah (s.a.s.), müminlerin bu baskılardan kurtulmaları ve İslam'ın daha geniş bir alanda yayılabilmesi için Medine'ye göç etmeyi planladı. Bu karar, Cenab-ı Allah'ın emirleri doğrultusunda alındı. Allah Resülü, "Rabbim! Girilecek yere doğrulukla girmemi, çıkılacak yerden de doğrulukla çıkmamı sağla, bana tarafından yardımcı bir güç ver!" (İsra, 17/80.) niyazıyla hayatındaki önemli geçişlerde Allah'ın rehberliğine ve yardımına olan ihtiyacını dile getirirken diğer

yandan hicret, ayet-i kerimelerde bir ibadet ve mücadele olarak değerlendiriliyordu. (Âl-i İmran, 3/195; Nahl, 16/110.)

Hicret sırasında Resulullah ve yakın arkadaşı Hz. Ebubekir, dikkat çekmemek için zor ve gizli bir yolculuk gerçekleştirdiler. Sevr Mağarası'nda geçirdikleri süre, onların imanına ve sabrına dair güçlü bir örnek teşkil eder. (Tevbe, 9/40.) Medine halkı, hicret eden Müslümanları büyük bir misafirperverlikle karşıladı ve "ensar" olarak bilindi. Bu kardeşlik, İslam toplumunun temel taşlarını oluşturdu. "Eğer hicret olmasaydı ben mutlaka ensardan biri olurudum. Eğer insanlar bir dere ya da dağ yoluna girse, ben ensarın gittiği dere veya dağ yoluna girerdim." sözleriyle Allah Resülü fedakârlıkları sebebiyle ensarı takdir ediyordu. (Buhari, Temenni, 9; Müslim, Zekât, 139.)

Hicret sonrası Medine'de ilk İslam devleti kuruldu. Resulullah, burada toplumsal ve siyasi düzeni tesis eden uygu-

lamalara öncülük etti. Ayrıca, Hz. Peygamber'in hicret ettiği yılın 1 Muharrem'i Hz. Ömer'in halifeliği esnasında İslam takviminin başlangıcı olarak kabul edildi ve Müslümanlar için bir birlik ve diriliş sembolü oldu.

Hicret, Müslümanlar için derin bir manevi, tarihî ve toplumsal anlam taşır. Bunun neden önemli olduğu ve ne ifade ettiği birkaç açıdan ele alınabilir. Hicret, Allah'a olan tam teslimiyetin ve inancın bir göstergesidir. "İman edip de hicret edenler, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenler ve onları bağırlarına basıp yardım edenler birbirlerinin yâr ve yakınlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, göç edinceye kadar onlarla aranızdaki bağ (yakınlık) sebebiyle hiçbir sorumluluğunuz yoktur. Sizden, dinlerini korumak için yardım isterlerse, aranızda antlaşma bulunan bir topluluğa karşı olmamak üzere yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." (Enfal, 8/72.) Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ve Müslümanlar,

inançlarını korumak uğruna evlerini, mallarını ve alışık oldukları toplumu terk ettiler. Bu fedakârlık, Müslümanlar için iman ve Allah'a olan bağlılığın ne kadar güçlü olması gerektiğini ifade eder.

Medine'ye hicret, Müslümanlar arasında güçlü bir kardeşlik ve dayanışma ruhunun sembolüdür. "Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (Haşr, 59/9.) Ensar ve muhacirler arasındaki yardımlaşma, toplumsal bağların nasıl inşa edilmesi gerektiğine dair örnek bir davranış sergiler. Bugün hicret, Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin sembolüdür.

Hicret, özgürce ibadet etme ve tevhid ilkesinin bir göstergesi olması açısından da büyük önemi haizdir. Mekke'de zulüm gören Müslümanlar, Medine'de dinlerini özgürce yaşama imkânı buldular. Hicret, İslam'ın daha geniş bir coğrafyada yayılması ve Müslümanların Allah'ın emirlerini yaşama fırsatı bulmaları için bir dönüm noktası olmuştur.

Hicret sonrasında Medine'de İslam devleti kuruldu ve ilk toplumsal düzenlemeler gerçekleştirildi. Bu, Müslümanların organize bir şekilde bir ara-

da yaşamalarının başlangıcı oldu. Adalet, eşitlik ve ahlak ilkeleri üzerine kurulu bir devlet örneği sergilendi.

Hicret, Müslümanlar için zorluklar karşısında sabır, azim ve direnişin de bir ilham kaynağıdır. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) hayatındaki bu olay, bugün hâlâ Müslümanlara rehberlik eder ve zorlukların üstesinden gelebilme noktasında örnek teşkil eder.

Sonuç olarak hicret, sadece tarihte gerçekleşmiş bir olay değil, aynı zamanda inanç ve mücadeleyle dolu bir yolculuktu. Resulullah'ın önderliğinde gerçekleşen bu hareket, Müslümanların birlik, dayanışma ve Allah'a olan teslimiyetini pekiştirdi. Hicret, zulümden adalete, güvensizlikten güvene, dağınıklıktan birliğe yapılan manevi bir yolculuğu da simgeler. Müslümanlar

için hicret, gerektiğinde inançları uğruna her türlü fedakârlığı göze almanın, zorluklar karşısında direnmenin ve Allah'a tevekkül etmenin en güzel örneklerinden biridir. Yeni başlangıçlar yapma, daha iyi bir gelecek inşa etme ve İslam'ın evrensel mesajını yayma çabasının da sembolüdür. Hicretten dersler çıkararak Allah'a olan bağlılık ve toplumsal dayanışmayı hayatımızda sürdürmek oldukça kıymetlidir. ■

RUM SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Rum Suresi, Kur'an-ı Kerim'deki tertibe göre otuzuncu, iniş sırasına göre ise seksen dördüncü suredir. Altmış ayetten oluşan bu sure, Mekke devrinin sonlarına doğru, İnşikak suresinden sonra nazil olmuştur. Adını, ikinci ayette geçen "Rum" kelimesinden almaktadır. (İbn Âşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus: Dâru't-Tûnisiyye, 1984, 21/40, 41.)

Rum suresinde birçok konuya temas edilir. Başta Bizanslıların bir dönem mağlup oldukları İranlılara karşı galip gelecekleri haber verilerek bu gelişmenin müminleri sevindireceği bildirilir. Ardından geçmiş inkârcı toplumların ibretlik akıbetleri hatırlatılarak ders çıkarılması öğütlenir. Allah'ın birliği, kudreti ve kâinattaki hâkimiyeti kevnî delillerle açıklanırken insanın yaratılışındaki hikmet ve fitrat da vurgulanır. Aynı zamanda insanların işledikleri kötülükler sebebiyle yeryüzünde meydana gelen bozulmalara dikkat çekilir. Kıyamet ve ahiret tasvirleriyle inkârcıların acı sonları ortaya konulur. Surenin bütününde, Hz. Peygamber'in şahsında müminlere tevhid inancına sarılmaları, ahiret bilinciyle hareket etmeleri ve inkârcıların geçici tutumlarından etkilenmemeleri gerektiği telkin edilir. (İbn Âşûr, *et-Tahrir*, 21/40, 41.)

Surenin ilk ayetlerinde (Rum, 30/1-6.), Mekke döneminde Bizanslılar ile İranlılar ara-

sında cereyan eden savaşlara işaret edilir. Müminler, Ehl-i kitap olan Bizanslıların galip gelmesini temenni ederken müşrikler putperest İranlıların zaferini istemekteydi. Savaşın ilk safhası, Bizanslıların yenilgisiyle sonuçlanmış ve Arap Yarımadası'na yakın bazı bölgeler İranlıların hâkimiyetine girmişti. Bu gelişmeyi kendi inançları adına bir üstünlük vesilesi olarak gören müşrikler, durumu İslam'ın aleyhine bir delil gibi kullanmak istemişlerdi. Bu sebeple nazil olan ayetlerde, birkaç yıl içinde Bizanslıların İranlılara karşı zafer kazanacakları bildirilmiş, bu galibiyetin Allah'ın yardımıyla gerçekleşeceği ve müminleri sevindireceği haber verilmiştir. Bu haber Kur'an'ın gaybî bildirimi olarak bir müddet sonra gerçekleşmiş; Bizanslılar İran'a karşı belirgin bir zafer elde etmişlerdir. (M. Kâmil Yaşaroğlu, "Rûm Sûresi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 35/230.)

Devamındaki ayetlerde, ahiret inancının önemi vurgulanır. Bu bağlamda insanların dünya hayatının dış görünüşüne aldanarak yaşadıkları, buna karşılık ahiret hayatına karşı gaflet içinde bulundukları ifade edilir. Kâinatın gelişigüzel değil, belirli bir hikmet ve süreyle yaratıldığı hatırlatılır. Ne var ki insanların çoğu, Rablerine kavuşmayı yani ahireti inkâr etmektedir. Ardından insanlara yeryüzünde gezip do-

laşmaları ve geçmiş kavimlerin akıbetlerinden ibret almaları çağrısı yapılır. Zira bir zamanlar kudret ve imkân sahibi olan bu toplumlar, peygamberlerini yalanladıkları için helak edilmişlerdir. Bu uyarıların ardından, kıyamet gününde müminlerin ve kâfirlerin birbirlerinden ayrılacağı, inkârcıların pişmanlık ve ümitsizlik içinde kalacağı; Allah'a koştukları ortakların onlara hiçbir fayda sağlamayacağı belirtilir. Buna karşılık iman edip salih amel işleyenlerin cennetle mükâfatlandırılacağı, Allah'ın ayetlerini ve ahireti yalanlayanların ise büyük bir azaba uğrayacakları bildirilir. (Rum, 30/7-16.)

Müteakip ayetlerde (Rum, 30/17-20.) günün farklı vakitlerinde Allah'ı tesbih etmenin (namaz kılmanın) gerekliliği vurgulanır; bütün övgülerin yalnızca O'na ait olduğu ifade edilir. Tabiatın yaratılışından örnekler verilerek Allah'ın ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarması ve yeryüzünü canlandırması, O'nun varlık ve kudretinin açık delilleri olarak sunulur. İnsanın topraktan yaratıldığı, ardından neslinin çoğalarak yeryüzüne yayıldığı hatırlatılır. 21. ayette, Allah'ın insanların huzur bulmaları için kendi türlerinden eşler yaratması ve aralarına sevgi ile merhamet yerleştirmesi, O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri olarak zikredilir. Devamında göklerin ve yerin yaratılışı, dillerin ve renklerin farklılığı, gece ve gündüzün dönüşümü de Allah'ın kudretinin delilleri olarak ifade edilir. Akleden, işiten ve düşünenler için bu delillerde ibretler olduğu vurgulanır.

Nihayet göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'a ait olduğu, müşrikler yeniden dirilmeyi anlamadıklarından ilk yaratmayı yapan Allah için yeniden diriltmenin daha kolay olduğu vurgulanır. Aslında Allah için kolaylık ya da zorluk söz konusu değildir. Burada insanın anlamasının için kıyas yapılmaktadır. (Rum, 30/22-27.)

Sonraki ayetlerde tevhid inancını müşahhas bir temsille açıklanır. Hz. Peygamber'e müşriklere iltifat etmemesi ve Allah'ın insan fıtratına yerleştirdiği doğru dinin gereklerini yerine getirmesi emredilir. Dinde ayrılığa düşmenin ve gruplaşmanın zararları belirtilir. İnsanların sıkıntı anında Allah'a yönelip rahata erince nankörlük etmeleri eleştirilir. Ardından sosyal yardımlaşma ahlakı ele alınarak akrabaya, yoksula ve yolda kalmışlara yardımın önemi vurgulanır; faizin Allah katında değersiz olduğu, zekâtın ise malı bereketlendirdiği belirtilir. (Rum, 30/28-39.)

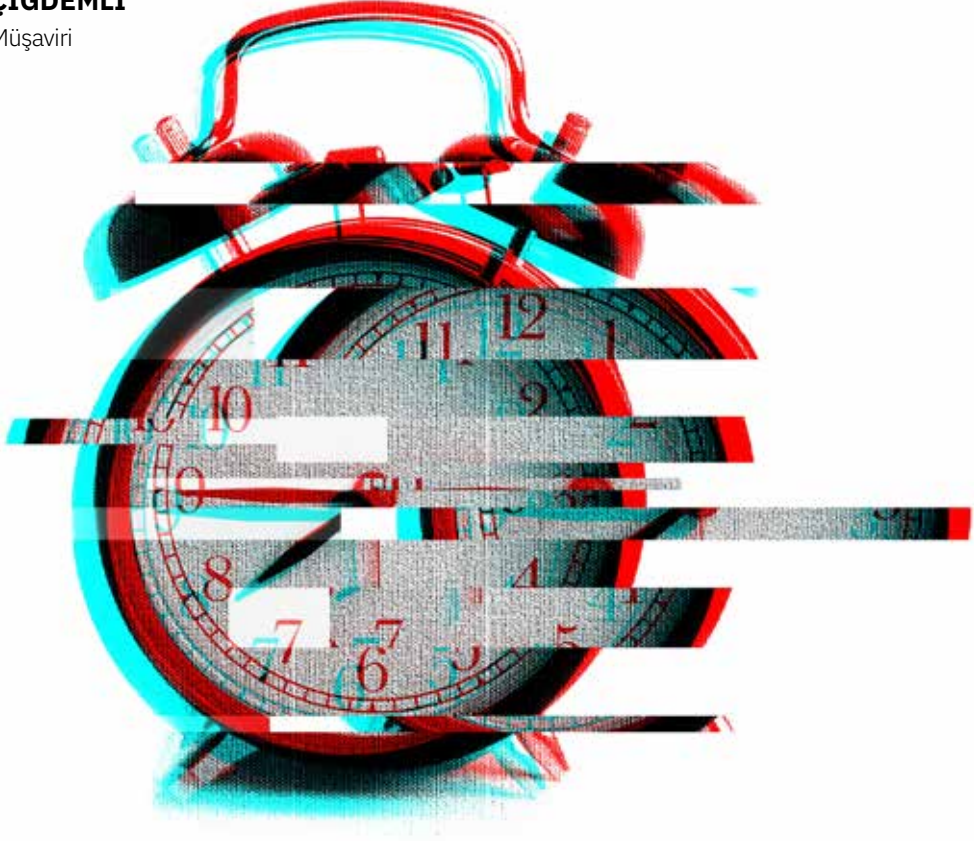
Surenin sonraki bölümünde, Allah'ın yaratma, rızık verme, öldürme ve diriltme kudretine sahip tek varlık olduğu tekrar vurgulanır. İnsanların işledikleri kötülükler sebebiyle yeryüzünde fesadın yayıldığı, Allah'ın, yaptıklarının bir kısmını dünyada tattırarak onları tövbe ve ıslaha davet ettiği bildirilir. Rüzgârların bir rahmet müjdecisi olarak gönderilmesi, gemilerin denizlerde yüzmesi ve yağmurla toprağın diriltmesi gibi kevnî olaylar, Allah'ın kudretinin delilleri olarak sunulur. Kıyamet günü insanların inanç ve amellerine göre ayrılacağı, herkesin yapıp ettikleriyle yüz-

leşeceği, iman edip salih amel işleyenlerin mükâfatlandırılacağı bildirilir. Allah'ın ölü toprağı diriltmesinin, ölüleri diriltmeye delil olduğu ifade edilir. Hz. Peygamber'e, müşriklerin inkârı karşısında teselli verilir; çünkü ölümlere işittirmenin, sağır-lara duyurmanın ve körleri sapkınlıklarından çıkarıp doğru yola iletmenin mümkün olmadığı bildirilir. Allah'ın davetine ancak iman edenlerin kulak vereceği açıklanır. (Rum, 30/40-53.)

Son bölümde, insanın hayat evreleri hatırlatılır. Buna göre insan, önce zayıf bir yapıda yaratılır; ardından güç kazanır, nihayetinde ise yeniden güçsüzlük ve yaşlılık evresine girer. Kıyamet günü geldiğinde, suçluların dünyada kısa bir süre kaldıklarına yemin edecekleri haber verilir. Buna karşılık, kendilerine ilim ve iman verilen kimselerin onlara, bu günün Allah'ın vadine uygun olarak gerçekleştiğini hatırlatacakları belirtilir. Kıyamet günü zalimlerin ileri süreceği mazetlerinin fayda etmeyeceği, Allah'ı razı edecek ameller işlemeye yönelik taleplerinin de artık kabul edilmeyeceği ifade edilir. Kur'an'da insanlara her türlü örneğin sunulduğu, fakat inkârcıların hiçbir mucizeyle ikna olmayacakları belirtilir; bu tutumlarının kalplerinin mühürlenmesine neden olduğu bildirilir. (Rum, 30/54-59.) Surenin son ayetinde, Hz. Peygamber'e Allah'ın vadinin mutlaka gerçekleşeceği bildirilir. Bu nedenle sabırlı olması istenir ve kesin bir inanca sahip olmayan kimselerin, onu tedirginliğe sevk etmemesi gerektiği hatırlatılır. (Rum, 30/60.) ■

DİJİTAL ÇAĞDA ZAMAN ALGISI

Zaman, insanın eş, dost, arkadaş ve tabiatla ilişki kurmasına imkân tanıyan en temel unsurdur. Geçmişin hatıraları, geleceğin hayalleri ve şimdinin heyecanlı akışı arasında insan, hayatını zamanın kıvrımlarında örür. Bu nedenle zaman, yalnızca ölçülebilen bir süreklilik değil, duygu, düşünce ve sosyal ilişkilerle örülen hikâyelerin aktığı bir nehirdir. Ne var ki bu nehir, dijital çağın yüzeysel ve kesintisiz akışlarıyla derinliğini kaybediyor. Ekranlara kilitlenmiş bir dünyada zaman algımız köklü bir dönüşüme uğruyor. Teknolojik gelişmeler karşısında zamanın ölçülme biçimi aynı kalmış olsa da zaman artık bambaşka bir şekilde yaşanıyor. Güneşin döngüsü ve gün-

lük rutinleri etrafında şekillenen hayat, sürekli çevrim içi olma hâliyle merkezinden kayıyor. İnsan; bildirimlerin, içeriklerin ve algoritmaların yönlendirmelerine maruz kalıyor. Bu dönüşüm yalnızca saatleri, günleri ve haftaları değil; dikkatlerimizi, duygularımızı, iletişimimizi ve sosyal bağlarımızı da derinden etkiliyor.

Dijital çağın en çarpıcı etkilerinden biri, dikkatimizin sürekli parçalanması ve bunun yüz yüze iletişime yansısıdır. Bir buluşmada masaya bırakılan telefon, sohbetin görünmez üçüncü kişisi hâline geliyor. Bu sessiz eşlikçi, iletişimin niteliğini fark ettirmeden zayıflatıyor. Bildirimlerin sesiyle bölünen dikkat, karşımızdaki insanla kurduğumuz bağı sekete uğratabiliyor. Böyle bir or-

tamda diyaloglar derinleşemiyor; iki taraf fiziksel olarak bir arada bulunsun da zihinler başka mecraların peşinden sürüklenabiliyor. Bu parçalanma en yakın ilişkilerde bile etkisini gösteriyor. Aynı evin içinde ekranlarına dalmış şekilde zamanı tüketen aile bireyleri, aslında ortak bir “an”ı paylaşmıyorlar; herkes kendi dijital zaman diliminde yaşıyor. Bu durum, bilinçsizce kullanılan teknolojinin iletişimi nasıl yüzeyselleştirdiğinin çarpıcı bir örneğidir. Her an, her yerden herkese ulaşabiliyorken bir arada olduğumuz insanlarla sağlıklı iletişim kuramıyoruz. Ve bu yalnızca ilişkileri değil, birlikte geçirilen zamanın anlamını da eritiyor. Zaman akıp giderken ne anlamlı bir hikâye oluşturuluyor ne de gerçekten yaşanıyor.

Dış dünyayla kurduğumuz yüzeysel bağların bir benzeri, iç dünyamızda da yaşanıyor. Dijital çağ, zihnimizin işleyişini de kökten etkiliyor. Artık sadece başkalarının sözleri yarıda kalmıyor; derin düşüncelerimiz de bölünüyor. Ne karşımızdakine gerektiği gibi odaklanabiliyoruz ne de kendimize. Bu dikkat dağınıklığı, üretkenlikten öz saygıya kadar uzanan geniş bir yelpazede kendini gösteriyor. Zihin, bir yandan aynı anda birçok işi yapmaya (multitasking) zorlanırken diğer yandan kesintisiz bir uyarı akışıyla baş etmeye çalışıyor. Sürekli bir dikkat sıçraması içinde yaşayan birey, günün sonunda pek az iş bitirebildiği hâlde zihnen tükenmiş hissediyor. Zaman yönetimindeki bu aksaklıklara bir de sürekli bir yetişememe hissi, ertelenmiş işler, günceli kaçırma korkusu (FOMO) ve dijital uyarılara yanıt verme zorunluluğu eklenince bireyde endişe, suçluluk ve tatminsizlik duyguları baş gösteriyor.

Zaman algımızı dönüştüren unsurlar arasında dijital çağın getirdiği hız kültürü ve dikkat ekonomisi önemli bir yer tutuyor. “Vakit nakittir” deyişi, dijital evrende “vakit veridir” anlayışına dönüşmüş durumda. Attığımız her adım, çevrim içi geçirdiğimiz her saniye kayıt altına alınıyor. Bu veriler işlenerek ekonomik değere dönüştürülüyor. Dikkat ekonomisinin çarklarında bilgi ve zaman, sömürülebilir bir kaynak hâline getiriliyor. Büyük teknoloji şirketleri ve medya platformları, bizi ekran

başında daha uzun süre tutmak için kıyasıya rekabet ediyor. Gün içinde telefona kaç kez dokunduğumuzu gösteren araştırmalar, ne denli parçalı ve bölünmüş bir zaman deneyimi yaşadığımızı ortaya koyuyor. Bu da dikkatimizi uzun süreli ve bilinçli biçimde bir şeye, hele ki ortak bir amaca odaklamayı neredeyse imkânsız kılıyor. Toplum olarak dağılmış durumdayız; bir aradayız ama ayrı dünyalara dalmış gibiyiz. Zamanı birlikte tüketsek de anlamı birlikte inşa edemiyor, hikâyeleri birlikte yazamıyoruz. Bu da toplumsal bağları gevşetiyor. Kendine odaklanmış bireylerden oluşan bir toplumun dayanışma ve ortak bilinç oluşturma gitgide zorlaşıyor. Öte yandan, hız kültürü hayatın her alanında bize “daha hızlı, daha fazla” mottosunu dayatıyor. Her anımız, veri akışıyla hızla kontrol altına alınarak tüketime uygun bir forma büründürülüyor. Bu kültürün etkisi olarak gündelik hayatın ritmini kaybediyoruz. Zamanın parçalanması, dikkat dağınıklığı ve hız takıntısı, toplumu ortak hedefler etrafında birleşebilen bir bütün olmaktan çıkarıp, kalabalıklar içinde yalnızlar topluluğuna dönüştürüyor.

Dijital çağda zaman algımız dönüşmüş olabilir ama onu bilinçli bir farkındalık ve insani değerlerle yeniden düzenlemek hâlâ elimizde. Bu dönüşüm için önce saate değil, kalbimizin ritmine, sevdiklerimizin sesine, birlikte yaşadığımız anların kıymetine ku-

lak vermeliyiz. Zamanın tüketilecek bir veri değil, paylaşılacak ve anlamlandırılacak bir nimet olduğunu yeniden hatırlamalıyız. Her birimiz, ‘Gününün ne kadarı gerçekten bana ait, ne kadarı başkalarının kurguladığı akışlarda geçiyor?’ sorusuyla kendi zaman muhasebemizi yapmalıyız. İçinde yaşadığımız dikkat savaşını fark edip zihnimizi geri kazanmak için bilinçli adımlar atmamız gerekir. Elbette teknolojiyi tamamen terk edemeyiz ancak onu daha dengeli, daha bilinçli kullanabiliriz. Bu farkındalıkla bir kitabı sonuna kadar okuyabilmek, derin bir sohbeti kesintisizce sürdürebilmek gibi küçük ama dönüştürücü pratiklerle dikkat becerimizi yeniden inşa edebiliriz. Hayatımızın bazı bölümlerini ‘ekransız anlara’ dönüştürerek derin iletişimi yeniden canlandırabiliriz. Teknolojik unsurlardan arındırılmış bir ortamda ailece geçirilen saatler, dostlarla yapılan muhabbetler ve belki de hiç kayda alınmayan ama hafızamıza kazınan sessiz suretler... Bunlar, hızın çözdüğü bağları yeniden örüp pekiştirmemize yardım edebilir. Günlük hayatın içinde küçük uğraşlar oluşturmak, doğayla baş başa kalmak, zamanın doğal akışına kulak vermek de bu dönüşüme katkı sağlayabilir. Böylece hem bireysel huzuru hem de toplumsal bağı koruyarak, teknolojinin hızına kapılmadan insanca bir zaman deneyimini mümkün kılabiliriz. ■

Sözlükte tasdik etmek, emin olmak ve güvende hissetmek gibi anlamlara gelen iman, insanın gönül dünyasına kök salan, varoluşuna nüfuz eden bir kabul, güven ve teslimiyet hâlidir. İnsanın Allah ile kurduğu ilişkinin temeli ve bireyin ahlaki varlık olarak kendini gerçekleştirme yolculuğunun ilk basamağıdır. Kur'an'ın sıklıkla tekrarladığı iman; kalbin onayı, dilin ikrarı ve davranışın şahitliğidir. İman, bireyin gönül dünyasında, kalbinde yer alsa da güzel ve anlamlı davranışlarla filizlenip dallanır, meyve verir ve hem birey hem toplum yaşamında görünür hâle gelir. Bu bazen içten bir kabulleniş, doğru bir söz ve bazen de ahlaki duruş olarak tezahür eder. İman, güzel davranışları motive eder, besler ve onlara anlam katar. Bu açıdan iman ve davranış, birbirini besleyen, doğrulayan, ruhun deruni iklimi ile dışa vuran davranışlar arasındaki kopmaz, ahenkli bir bağdır. Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette güzel davranışlardan imanla birlikte söz edilmesi, imanın hayattan kopuk soyut bir fikir değil, aksine davranışa, iyiliğe dönüşen, adalet ve merhametle varlık kazanan bir gerçeklik olduğu anlamına gelir. Böylece hakiki iman, oluşumu itibarıyla insanın iç dünyasında bir güven ortamı oluştururken dış dünyada da onu güvenilir bir varlık kılar, bireyi hem iç tutarlılığa hem de sorumluluğa davet eder. Bu davete icabet eden mümin, imanı bir hayat tarzı, bir ahlak ve bir hâl olarak yaşar. Böylece mümin, erdemli bir hayat süren, etrafına huzur veren, elinden ve dilinden kimsenin incinmediği güvenilir bir sığınağa dönüşür.

İnsan: İyiliği arayan varlık

İnsanın özünde, hilkatinin derinliklerinden gelen kadim bir çağrı yankılanır: İyiliğe ve güzelliğe doğru bitmeyen bir iştia-yak. “Fıtrat” adıyla anılan bu iç pusula, varoluşumuzla birlikte bize bahşedilmiş, iyi ile kötü-yü sezme, hakikate ve erdeme yönelme kabiliyetidir. O, ruhu-muzun en saf, en lekesiz hâli, ilahi bir iyilik tohumunun biz-deki tezahürüdür. Her birimiz bu değerli cevheri içimizde taşı-ırız ve hayat yolculuğumuz, bu tohumu besleyip filizlen-direrek köklü bir iyilik ağacı-na dönüştürme çabasıdır. Fıtra-tat, insan olmanın en temel ve de-ğiştirilemez gerçeği, bizi da-ha iyiye, daha doğruya davet eden sessiz bir bilgeliktir.

Kurtuluş için iman şart

Yüce Allah her insanı iyilik ya-pabilecek potansiyelde yarat-mıştır. İnanan ya da inanma-yan her insan iyilik yapabilir. Yapılan iyiliklerin Allah nezdin-de kabul görmesi, kurtuluşa vesile olması ve ahirette ebe-dî mutluluk için iman şarttır. Kur'an'a göre iman temel ay-rıdır, Allah'ın varlığına ve bir-liğine, Hz. Muhammed'in pey-gamberliğine inanmak, kurtu-luşa giden yolun başlangıcıdır. İyiliklere iman eşlik ettiğinde iyilikler kıymet kazanır ve ebe-dî mutluluğa açılan kapının anahtarı olur. İyiliğin tam ol-ması ve Allah'ın rızasına ulaştır-ması için her çeşit hayır ve davranışın O'nun için yapılma-sı ve güzel davranışların iman ile bütünleşmesi şarttır. Pek çok Kur'an ayeti, her çeşit iyi

**Kur'an-ı Kerim'de
pek çok
ayette güzel
davranışlardan
imanla birlikte
söz edilmesi,
imanın hayattan
kopuk soyut bir
fikir değil, aksine
davranışa, iyiliğe
dönüşen, adalet
ve merhametle
varlık kazanan bir
gerçeklik olduğu
anlamına gelir.**

davranışın öncesinde imanın varlığını gerekli görür. Kurtulu-şa erme ve ebedî cennette ka-labilme müjdesi yalnızca iman edip güzel davranışlarda bulu-nan kimselere yöneliktir. (Baka-ra, 2/25.) İman, yapılan iyilikle-rin zeminini sağlamlaştırıp yo-lunu aydınlatırken iyilikler de imanı canlı ve dinamik kılar. Çünkü Allah katında değer fiil-den ziyade o fiilin kaynağında yani imanda saklıdır.

İslam inancına göre mümin, Allah'ın rızasını ve ahireti göze-terek iyilik yapar. Müminin kal-binde Allah'a teslimiyet/iman, davranışlarında ise bu teslimi-yetin izleri vardır. İyilik hamuru ancak iman ile yoğrulduğun-da gerçek kıvamını kazanır ve ahiret yurdunda karşılık bulur. İman olmadan elbette ki iyilik yapılabilir. Ancak bu iyilik Al-lah için yapılmadığı ve O'nun rızasına yönelmediği için uh-revi bir mükâfata dönüşmez. İman etmeden yapılan amel-ler, seraplara benzer. Yapana güzel görünse de Allah katın-da uhrevi anlamda bir kıyme-ti yoktur. Çünkü iman etme-yenlerin amelleri boşa gidecek ve ahirette hüsrana uğrayan-lardan olacaklardır. (Maide, 5/5.) İman, iyiliklerin başlangıcın-da, temelinde yer alır, iyiliğin toplamına dâhildir. Dolayısı-y-la iman etmeden yapılan iyilik-ler, kalıcı ve kurtarıcı değer ta-şımaz, dünyada beğeni alsa da ebediyet terazisinde hafif kalır. Kur'an'ın rehberliğinde iman, yalnızca bir inanç beyanı değil, aynı zamanda amellerin kabu-lü ve ruhun selameti için temel bir ölçüt, Allah'a giden yolun başlangıcıdır.

İman olmadan yapılan iyilikler boşa mı?

İman etmeden yapılan iyilikler, Allah'ın rızasını kazandırıp ahirette kurtuluşa ulaştırmaz. İmanın eşsiz mührünü taşımadığı için ebedî kurtuluşun kapısını aralamaz ve Allah'ın rızasına erişitirmez. Bununla birlikte inançsız bir kalpten doğup karşılığında menfaat beklenmeksizin yapılan iyilikler, anlamsız değildir. Bu eylemlerin

dünyevi hayata kattıkları değer inkâr edilemez. Toplumsal dokuyu onarır, merhametin üşüyen ellerini ısıtırlar. Bu, kaynağına yönelemese bile içindeki iyilik cevherinin bir yansımasıdır. Bu tür iyilikler, dünyada bir karşılık bulur, sahibine huzur ve saygınlık getirir. Yapılan bu iyilikler, dertleri hafifletip yaralara merhem olabilir. Ancak Kur'an açısından toplam iyiliğe iman da dâhil olduğundan eksiktir. Dolayısıyla Allah'ın rızasına yönelmediğinden, iyiliğin ilk halkası (iman) kayıptır. İnsanlara güzel görünüp fayda sağlayabilir, ancak eksiktir. Çünkü Allah'a yönelmemiş ve O'nun adına yapılmamıştır. Hakiki anlamda güzel davranışlar, salih ameller, iman eden kalplerin meyvesidir; Rabbinin rızasını arar ve her davranışında sonsuzluğu izini sürer.

Bu, İslam'ın fıtrattan gelen dürüstlük, adalet, merhamet ve iyilik gibi evrensel değerleri önemsiz gördüğü ve takdir etmediği anlamına gelmez. Peygamberimiz (s.a.s.), Mekke'de Erdemliler Topluluğu'nun (Hıl-fu'l-Fudul) üyesi olmuş ve Medine'ye hicret ettiğinde, oradaki Müslüman olmayanlarla evrensel değerler temelinde anlaşmalar yapmıştır. İslam, iyiliklerin acıları hafifletip yüzleri güldürdüğünü bilir ve iyilik yapmaya, iyilikte yardımlaşmaya ve yeryüzünde iyiliği çoğaltmaya davet eder. Ancak yapılan bu iyilikler iman temelinde şekillenmezse aşkın boyuta bağlanmazlar, yatay ekseninde ve insanların yararına dönük kalırlar. Niyetleri dün-

yaya dönük olduğundan karşılığını yalnızca dünyada görürler. Yapılan iyilikler imana dayanmadığı ve Allah rızasına yönelmediği için dünyayla sınırlı kalır, ebedî ufka uzanmaz ve ahirette kalıcı mutluluğa erişitirmez. Ahiretteki kalıcı mutluluk, cennet, yardımseverliğin ödülü değil, imanın sonucudur. İmanın yokluğu, dünyayı ahirete bağlayan zincirdeki kayıp halkadır. Zincirin işlevini yapabilmesi ve insanı kalıcı mutluluğa taşıyabilmesi için eksiksiz olmalıdır. Oysaki zincirdeki halkaların en önemlisi olan iman eksiktir. Zira küfürün, cennete girmeye engel oluşturduğunu ifade eden çok sayıda Kur'an ayeti bulunmaktadır.

“İman etmeyen, ancak yaşamını insanlığa adanmış erdemli birinin ebedî mutluluktan mahrum olması adil mi?” sorusu haklı bir soru değildir. Yapılan bu iyilikler dünyevi karşılıklarını bulur. Ancak cennetin kapısı yalnızca iman anahtarıyla açılır. Kalıcı mutluluk, ilahi çağrıya kulak verip hakikati bilerek iman edenlerin hakkıdır. Oysaki küfür, gerçeği tanıyamama ve bilerek yüz çevirme anlamına gelir. Yüce Allah, sonsuz merhameti gereği insanı bu yeryüzü yaşamında yalnız bırakmamış, peygamberler ve kitaplar göndermiş, insana bunları anlayıp idrak edebilecek, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilecek akıl vermiştir. Ancak bazı insanlar bilerek ve isteyerek gerçeğe yüz çevirmiş ve iman etmeye yanaşmamıştır. Nasıl ki güneşin sıcaklığı kendini bu güneşe açan herkesi

İnanmayan ama iyilik yapan birinin öte dünyada yaşayacağı mahrumiyet, kendi irade ve tercihinin bir sonucudur, bunda herhangi bir haksızlık da yoktur.

“İyiliklere iman eşlik ettiğinde iyilikler kıymet kazanır ve ebedî mutluluğa açılan kapının anahtarı olur. İyiliğin tam olması ve Allah’ın rızasına ulaştırması için her çeşit hayır ve davranışın O’nun için yapılması ve güzel davranışların iman ile bütünleşmesi şarttır.”

kuşatıyorsa Allah'ın merhameti de kendini bu merhamete açan herkesi kuşatır. Eğer insan bile-rek gölgede oturur veya kapalı bir yere saklanırsa kendini gü-neşten/merhametten mahrum bırakır. Bu nedenle inanma-yan ama iyilik yapan birinin öte dünyada yaşayacağı mahrumi-yet, kendi irade ve tercihinin bir sonucudur, bunda herhan-gi bir haksızlık da yoktur. Zira Kur'an-ı Kerim'de beyan edildi-ğine göre Allah zerre kadar da-hi haksızlık yapmaz. (Nisa, 4/40.)

Kuşkusuz ki Allah, sonsuz merhamet ve hikmet sahibi-

dir. Her şeyi bildiği gibi kim-senin emeğini/iyiliğini de zayi etmez. İnanmayan ama ken-dini samimiyetle karşılıksız iyiliğe adanmış insanın yolcu-luğu, belki de farkında olma-dan imana uzanan gizli bir yol da olabilir ve bu yolculuğun her anını, her niyetini ve va-racağı son durağı bilen yalnızca Allah'tır. Çünkü inanmasa-lar da bir menfaat karşılığın-da olmaksızın yaptıkları iyi-lıklar ve davranışlarındaki samimiyet, fitratlarındaki iyili-ğin bir kanıtıdır. İmanın, ebedî kurtuluş için temel ilke oldu-

ğunu bilmekle birlikte, her bir ruhun kendine özgü imtihanı-nı, karşılaştığı engelleri, kal-bindeki samimiyet derecesi-ni ve belki son nefeste lütfedi-lebilecek bir hidayeti yalnızca Allah bilir. Kimse nihai hükmü veremeyeceğine göre bize dü-şen, imanımızı yaşamak, gü-zel davranışlarla meşgul olup başkalarına merhamet ve hik-metle yaklaşmaktır. Şüphesiz ki nihai karar, zerre kadar hak-sızlık yapmayacak, hiçbir iyi-liği karşılıksız bırakmayacak ve kalplerin sırrına vâkıf olan âlemlerin Rabbine aittir. ■

MABETLERİN

İHTİŞAMINDA AŞİKÂR

GELENEKSEL MİMARİ

ÜSLUBUMUZ

Mimari, bir medeniyetin anıtsal temel unsurlarındandır. İnancın, sevdanın ve davanın bayraktarı olur, dalgalanır asırların atiye bakan afakında. Şanlı bir tarihin destanını haykıran şahitler olarak dururlar dimdik ayakta. Derin bir fikriyatın semeresi olan yapılar, silinmez bir mühür gibi durur şehrin göbeğinde. İnci gibi parıldar yeryüzünde.

Şüphesiz, kültürel mimari birikimimiz, kütüphaneler dolusu sırlar saklar içinde. Geniş bir yelpazede incelendiğinde, kelimeler tarifinden aciz, zaman kifayetsiz kalır. Geleneksel İslami mimarimiz ise görünenin ötesinde manalar barındırır. İmanın altı şartı, altı minare ile cihana duyurulur. Kubbeler, sonsuzluktan dem vurur. İlâhi azameti zerrelere kadar hissettirir mabedin atmosferi. Feyizden kanatlarla tayeran eder, misafirleri. Tarihin kokusu sinmiştir taşlarına. Duyarlı bir akıl, ferasetli bir bakış esrarına aşınadır. Bir taşta değmiş sanatkârane dokunuşun onu ne denli kıymetli hâle getirdiğinin farkındadır. Maharetin, estetikle bütünleşerek mabedin bir şaheser hâline dönüşmesi-ni hayran bakışlarla izler.

Mimaride zirve, abidevi eserler, şüphesiz ki mimar ve dülgerlerin kalplerinde taşıdıkları cevherin meyvesidir. Zira onlar baş koydukları ulvi davanın adını cihana duyurmak, kıyamete kadar ayakta kalacak kalıcı eserler bırakmak için azim ve inançla hareket ederler. Hoyrat taşları yontup bir sanatın mihrakı hâline getirmek elbette ki takdir ve tebriğe şayandır. Yaşama estetik ve sanat, mabede mana ve hayat katan bir ruha sahiptir, o sanat erbabı... Ne kadar methetsek azdır onları. Şiir gibi camiler inşa etmiş şairlerdir onlar. Zira camide ilk göze çarpan ölçü, uyum ve mizandır.

İslam mimarisinde, estetik, ahenk, sanat ve en önemlisi maneviyat iç içedir. Bir yapıda olmazsa olmaz sağlamlık ve dirayet onun estetikten yoksun

olmasına sebep olmaz. Çünkü o tıpkı inanç gibi kavi oldukça güzelleşir ve güzelleştikçe daha sağlam hâle gelir.

İlkin, avluları ile kucaklar tarihî camilerimiz ziyaretçilerini. Orta yerindeki sade, fakat bir o kadar da göz alıcı şadırvan, insanın ruhunu serinleten bir nehir gibi akar insanın içine. Avludaki revaklar, bir tezhip gibi kıvrım kıvrım süsler caminin bahçesini. Mermerleri ise sanatla bütünleşip bir tablo gibi hayran bırakır görenleri. İhtişamlı sütunları sanki alıp arşa taşır dua ve niyazları. Verandalarında ağırlar yola revan olmuş, yorulmuş yolcuları. Evet, dünya bir misafirhanedir. Osmanlıda camiler, insana bir kervansaray hissiyatını verir. Mihmandar olur, misafir eder seyahati ebede uzanan misafirlerini. Evlerindeymiş hissiyatı ile huzura kavuşturur müminleri. Sonra taç kapılar selamlar bizi. Adım attığımız mekânın ulviyetini ihtar eder. Girişin adabını, kulluğun manasını düşündürerek en güzel hâl ile hâllendirir. Edeple girilir o kapıdan. Bir ummana dalar insan ardından.

Camilerimiz, mimarisi ile öyle mesajlar verir ki görenlere, bir insan İslam'la şereflenmemiş olsa bile, ebediyetin rüzgârını hisseder ta içinde. Kubbeleri, ilâhi azameti hatırlatır. İnsan, maveradan bir şuleye erer.

Şüphesiz ki bir sanat, sanatkârının inancını, düşünce yapısını ve hayata bakış açısını üzerinde sergiler. Geleneksel mimarimize baktığımızda köklü medeniyetimizi, toplumsal değerler ve öğretilerimizi gör-

”

Osmanlıda camiler, insana bir kervansaray hissiyatını verir. Mihmandar olur, misafir eder seyahati ebede uzanan misafirlerini. Evlerindeymiş hissiyatı ile huzura kavuşturur müminleri.

mek pekâlâ mümkündür. Bir mabedin, imarethane, kütüphane, medrese içeren bir külliye şeklinde inşa edilmesi, kuş evleri ile ziynetlenmesi, insani tüm ihtiyaçlara cevap vermesi, Osmanlı Devleti'nin tohumlarını eken Şeyh Edebali'nin, "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın." hakikatini aşikâr kılar. Evet, camilerimizde şanlı bir tarih ve kültürün izleri olduğunu her izan sahibi akıl anlar.

Geleneksel İslam mimarimizin kıymetli mimarları olan ve medeniyetimizi cihana duyuran, Süleymaniye, Selimiye camileri ve daha onlarca şaheseri inşa etmiş Mimar Sinan başta olmak üzere, Sultan Ahmed Camii'nin mimarı Sedefkâr Mehmed Ağa; Hayreddin Ağa, Mehmed Tahir Ağa ve nicelelerini rahmet ve minnetle anıyoruz. Onların ışığında ve izinde ilerleyen, inancı ile maharetini harmanlayıp mabetlerde sergileyen nice sanat erbabının, dülger ve mimarların yetişmesi duasıyla... ■

NEREDEN GELDİK GİDİŞİMİZ NEREYE?

|| Vedat Ali TOK

Mutasavvıfların, gururlanmaması için, üç beş damla kan şeklinde tarif ettiği insan, Kur'an-ı Kerim'de, düşüncesi ve yaptıklarına göre, kâh meleklerden bile üstün bir varlık, kâh hayvandan daha aşağı olarak tanımlanır. Demek ki yaratılış itibarıyla aslında zayıf olan insan, bir bakıma yaptıklarıyla kıymet kazanıyor, yüceliyor veya insanlık kavramını taşıyamayacak kadar zaaf göstermek suretiyle aşağıların aşağısına kadar inebiliyor.

Molla Câmi'nin bir beytinde:

Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin

Çeşm-i âşıktan dönüp sonra temâşâ eyledin

Ey Allah'ım, sen kendi güzelliğini, dünyada yarattığın güzellikler şeklinde ortaya koydun, sonra dönüp âşığın gözüyle seyre koyuldun, deniyor beyitte. Yani dünyada tezahür eden her güzellikte, insan-ı kâmil olan, O'ndan bir iz bulabilir. Fakat Allah Teâlâ, insanı diğer canlılar arasından mümtaz bir yere getirmiş ve eşref-i mahlûk (yaratılmışların en şerefli) makamına yükseltmiştir.

Fizik olarak daha güçlü ve cüsseli mahlûkatı da yaratan Allah Teâlâ, muhatap olarak insanı seçmiş, kulluğa lâ-yık görmüş, diğer yarattıklarını da onun emrine amade etmiştir. Buna göre, yaratılmış canlı cansız her ne varsa insanın emrine ve emanetine verilmiş; emanet ise aynı zamanda insan için imtihan vesilesi kılınmıştır. Emanette ne kadar riayet edebiliyorsa o kadar kulluğa ve sevaba nail oluyor demektir insan...

Kimi çevrelerce hayattan kopuk olmakla hor ve hakir görülen divan edebiyatında, insan, her bakımdan muhterem görülmüş onun sosyal ve ruhi problemleri dile getirilmiş, hatta bazı hikmet sahibi şair-filozoflarca da mühim tavsiyelerle insanın meselelerine çözümler sunulmuştur.

Yaratılış hikmetini iyi kavrayan Şeyh Galip, insanı âdeta yüreğinden yakalar, tutar, sarsar, silkeler ve insanlığın ne kadar yüce bir merteye olduğunu haykırır. Şeyh Galip, insanın eşref-i mahlûkat olarak yaratıldığını, bu yüzden insanların da insanca yaşaması gerektiğini savunur. Yani insan, yaratılışındaki hikmeti kavramalı ve ona göre düşünmeli, ona göre hareket etmeli. Bir terci-i bendinde şöyle diyor:

Ey dil ey dil niye bu rütbede pür gamsın sen

Gerçi vîrâne isen genc-i mutalsamsın sen

Secde-fermâ-yı melek zât-ı mükerremsin sen

Bildiğin gibi değil cümleden akvamsın sen

Rûhsun nefha-i Cibrîl ile tev'emsin sen

Sırr-ı Hak'sın mesel-i Îsî-i Meryemsin sen

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Günümüz Türkçesiyle ifade edelim: “Ey gönül, ey gönül, neden bu kadar gamla dolusun? Yıkıksın, kırık dökük bir hâlde-sin hâlbuki sen tılsımlı bir hazinesin. Meleklerin secde etmeleri emredilen kadri yüceltilmiş bir varlıksın. Bildiğin gibi değil, her varlıktan daha olgun, daha ilerisin. Ruhsun, Cebrail’in üfürmesiyle ikizsin. Sen Allah’ın sırrısın Meryem’in oğlu İsa gibisin. Kendine dikkatlice bir bak; sen âlemin özüsün. Sen varlıkların gözbebeği olan insansın.” Bu sözlerle Şeyh Galip, insanı, yaratılışı üzerinde tefekküre teşvik etmek ister.

Bütün yüceliğine rağmen Yaradan’ın yanında çok aciz bir durumda bulunan insan, daima Allah Teâlâ’nın huzurunda olduğunun şuurunda olmalı; gururlanmamalı, kibirlenmemeli; çünkü bu hâller insanın sıfatı olamaz. Büyüklük, azamet Allah’ın sıfatlarındandır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi aslı üç beş damla kandan ibaret âdemoğlunun canı da bedeni de emanettir. İnsan cismi, ruhun emaneten giydiği bir elbise gibidir ki onu diken, arzuladığı biçimde keser, biçer; ona şekil verir. Bu yüzden insanın fiziğiyle övünmesi abestir. Çünkü beden ruha giydirilmiş emanet bir elbise gibidir. O emanetin de sınırlı bir yaşama müddeti vardır ki her geçen zaman da maddi güzelliğini hırpalamakta, bozmakta... Ve sonunda o fâni vücut geldiği yere geri dönecektir. Bütün bunların düşünülmesi gerekiyor. İnsan, ancak bunları düşünmekle mükelleftir. Yani “Nereden geldik, gidişimiz nereye?” sorusunu sık sık kendisine sorması gerekiyor.

Evet, “Ben neyim ve bu hâl neyin nesi?” İnsanın her an kendisine sorması gereken bir soru... Ruhun kendisiyle muhasebesi...

Ruh, muhasebesi ölçüsünce yücedir. Tefekkür ise insan yaratılışının gereğidir. İnsan, düşündükçe yücelir. Düşünmek, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli insani özelliklerden biridir. 15. asır şairi Necâtî, kelâm-ı kibar bir beytinde:

Cihânda âdem olan bî-gam olmaz

Anınçün bî-gam olan âdem olmaz

Dünyada insan olan gamsız olmaz. Onun için gamsız olan insan olmaz, diyor. Yani insan her hâlükârda, fikir ve gam girdabı içinde olmalı ki insan-ı kâmil olabilsin. O zaman nereden geldiğini ve nereye gideceğini bilebilsin. Mademki Yunus’un deyimiyle “Ecel erer kurur baş tez tükenir uzun yaş / Düpdüz olur dağ u taş gök dürülür yer gider” O hâlde biz de Şeyhî’ye kulak verelim ve onunla noktalayalım sözü:

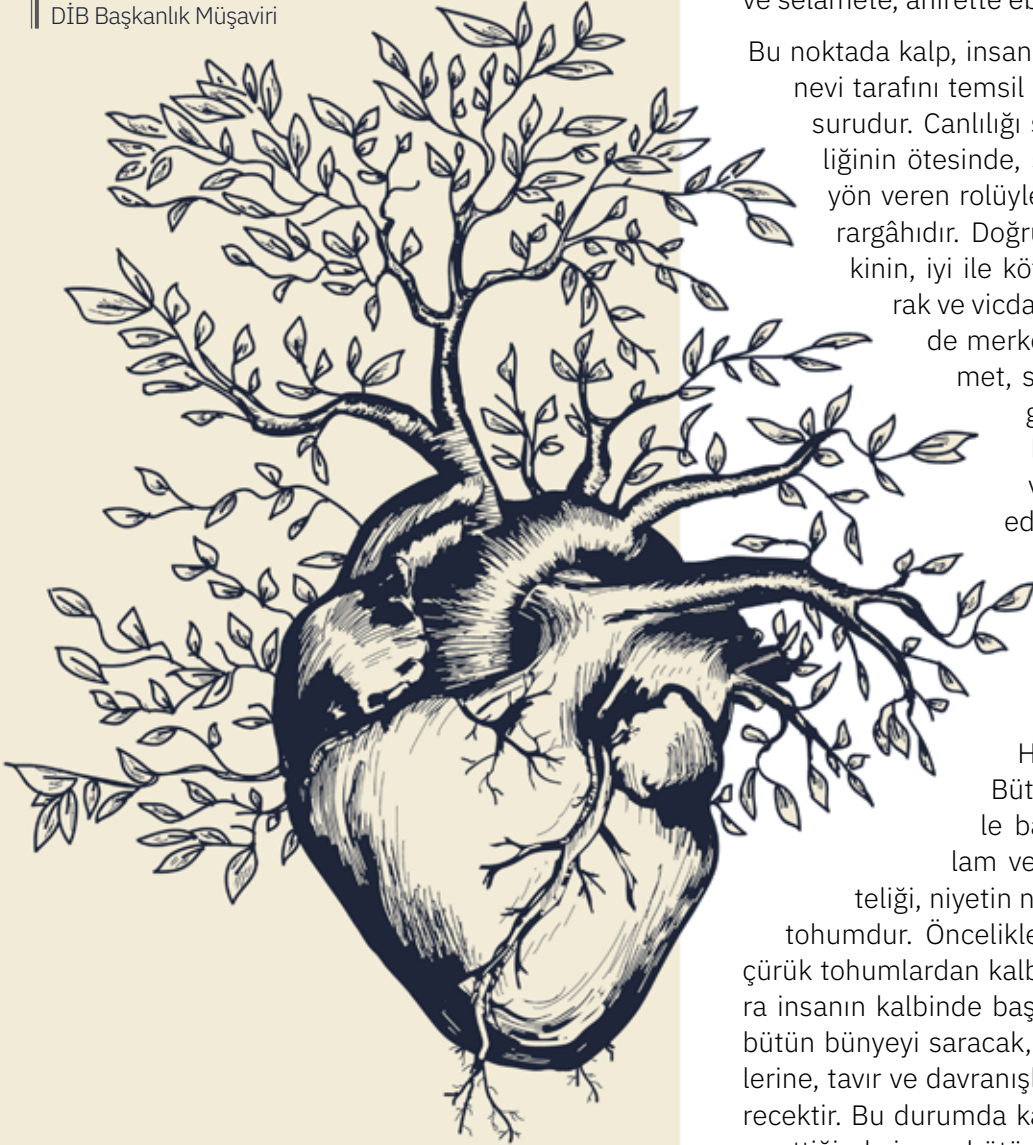
Ömr-i bekâ diler isen ihsân yolun gözet

Çün kalır âdemîlik ü âdem gelir gider

Ölümsüzlük istiyorsan iyilik yolunu tut; çünkü insan dünyadan gider ama iyilik, yani insanlık kalır...■

İNSAN KALBİNDEN BOZULUR

Abdurrahman AKBAŞ
DİB Başkanlık Müşaviri

Kendine iyi bak çünkü insan kendine iyi bakmakla mükelleftir.

İnsan, mükerrem bir canlıdır. Allah, onu en güzel surette yaratmış; akıl, irade, duygu, düşünce ve vicdan gibi değerlerle donatmış; sayısız imkân ve nimeti onun emrine amade kılmıştır. Maddi ve manevi boyutuyla insan, yeryüzünün en seçkin misafiridir. Muayyen bir vakte kadar kalacağı bu konakta incinmeden ve incitmeden, onur ve haysiyetle yaşama sorumluluğu, sahip olduğu kabiliyetler sebebiyle en fazla da insana yaraşır. İnsan böyle bir sorumluluk bilinciyle hareket ederek her şeyi yerli yerinde, belli bir dengede kullandığında tavır ve davranışları, yaratılış gayesine uygun olarak şekillenecek ve bunun neticesinde dünyada huzur ve selamete, ahirette ebedî saadete nail olacaktır.

Bu noktada kalp, insanın hem maddi hem de manevi tarafını temsil eden önemli bir denge unsurudur. Canlılığı sağlayan anatomik gerçekliğinin ötesinde, söz, tutum ve davranışlara yön veren rolüyle kalp, beden ülkesinin kargâhıdır. Doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, iyi ile kötünün ayrıştığı bir şuur, idrak ve vicdan otağı; sezgi, duygu ve irade merkezidir. İman, takva, merhamet, sevgi, şefkat, letafet, huzur, güven, cesaret gibi değerler kalpte karar kılar. İyilik ve güzellikler kalpten neşet eder. Ancak, insanın iyi yanını sömüren ve onu kötürümleştiren kin, nefret, haset, kibir, gösteriş, bençillik gibi olumsuz hasletler de kalbin ürünüdür.

Her iş önce kalpte filizlenir. Bütün ameller, kalpteki niyetle başlar, niyete göre yön, anlam ve değer kazanır. Amelin niteliği, niyetin nev'ine bağlıdır. Niyet özdür, tohumdur. Öncelikle onun arı duru tutulması, çürük tohumlardan kalbin arındırılması gerekir. Zira insanın kalbinde baş gösteren bir hâl, zamanla bütün bünyeyi saracak, kişinin duygu ve düşüncelerine, tavır ve davranışlarına o doğrultuda yön verecektir. Bu durumda kalp iyi olma hâlini muhafaza ettiğinde insan bütün boyutlarıyla iyileşme, kalp

bozulma eğilimi gösterdiğinde de insan her alanda yozlaşma süreci içine girecektir. “Dikkat edin! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi olursa bütün vücut iyi olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki! O, kalptir.” (Buhari, İman, 39.) nebevi ikazı, bu hakikate dikkat çekmektedir.

Kalp, değişken bir yapıya sahiptir, çok hızlı ve sürekli bir değişim hâlinindedir. Ona “kalp” denmesi de bu yüzdendir. Hz. Peygamber’in ifadesiyle “Kalbin misali çöldeki bir ağacın üzerinde asılı kalan kuş tüyünün misali gibidir. Rüzgâr onu bir oraya bir buraya savurur.” (İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 40.) Savrulup değişebilen kalbi, ihlas ve samimiyet, hidayet ve istikamet üzere sabit tutacak tedbirlere ihtiyaç vardır. Kalp bir kez ihmal edilmeye dursun, hemen bozulmaya yüz tutar, manevi hastalıklara düçar olur. O vakit insan, hakikati görme yetisini kaybedip doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü ayırt edemez duruma düşer. Böylece nefesine, heva ve hevesine tabi olup zulme meyleder. İnsanın ruhsal, duygusal ve ahlaki yönünü kapsayan merkezî konumuyla kalp bozulduğunda insan yozlaşıp ziyan olur. Bu durumun müsebbibi de insanın kendisinden başkası değildir. Kur’an’ın beyanıyla “Hayır hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.” (Mutaaffin, 83/14.)

Öte yandan kalbin bozulması, bireyde yozlaşma olarak tebarüz etse de sadece onunla sınırlı kalmaz, toplumsal bozul-

mayı, çürümeyi, güvensizliği ve huzursuzluğu da beraberinde getirir. Çünkü toplumsal değişim ve dönüşüm bireyden başlar. Kin, nefret, bencillik gibi duygularla kalbi perdelenmiş, ihtiraslarına yenik düşüp adalet ve merhamet duygusunu yitirmiş, çıkar peşinde koşmayı hayat tarzı olarak benimsemiş bireylerden oluşan bir toplumda huzurdan, güven- den söz edilebilir mi?... Nitekim insanı bir kasırga gibi oradan oraya savuran çokluk yarışının kalpleri alabildiğine perdelediği modern çağda insanlık, uzun zamandır huzur ve güven iklimine hasretle yaşamaktadır.

İletişim imkânlarının gelişmesiyle birlikte etkileşimin küresel boyutta ve yoğun bir şekilde yaşandığı günümüzde kalpler, ihmal edilmenin ötesinde âdeta kuşatılmış durumdadır. Bilhassa yeni medya üzerinden gün boyu gereksiz enformasyona maruz kalan, tüketim çılgınlığına tutulmuş dünyanın ayartıcı teklifleriyle sağduyusunu kaybeden, rol model olarak sunulan yapay hayatlar karşısında yetersizlik hissiyle ezilen kalpler, maalesef bugün yorgun düşmüştür. Bu yorgunluk, insanı günbegün kendinden uzaklaştırmakta ve onun hakikatle arasındaki bağı gitgide inceltip zayıflatmaktadır.

Bugün bilgi, bilim ve teknoloji alanında ulaşılan imkânlar insanlık adına bir başarı gibi görülse de geline nokta da aynı faktörler sebebiyle insan, kendi iç dünyasıyla iletişim kurma kabiliyetini kaybetmek üzere-

dir. Nevzuhur sorunların hayatı kuşattığı, dünyevileşme temayülünün ruhları çoraklaştırdığı bu sürecin insanlığa vadettiği şey, bireysel hayatta anlamsızlık, aile içinde huzursuzluk ve kalabalıklar içinde yalnızlıktır. Oysa yeryüzünün en seçkin misafiri olan insan, böyle buhranlı bir hayata mahkûm olmamalıdır.

Modern çağın derin buhranlarından kurtulup manevi ve ahlaki açıdan gelişebilmenin, insanîyette kemâl noktasına erişebilmenin yolu da yine kalpten geçmektedir. İnsanın selameti, kalbin selametiyle kaimdir. Bu sebeple en fazla da kalbin üzerine titremelidir insan, onu iyiliklerle sarıp sarmalamalı, kötülüklerden koruyup kollamalıdır. Kalbin safiyetini muhafaza edebilmek için onu her daim tövbe, istiğfar, zikir, şükür ve tefekkürle yoğurmalıdır. Kimi zaman günah, hırs, kin, nefret kimi zaman gösteriş, kibir, cimrilik, haset şeklinde tebarüz eden kötü duygu ve düşüncelerden düzenli bir şekilde arındırarak kalbini ilahi tecelliye mazhar olacak bir kıvama getirmelidir. Zira hakikat ışığı paslı aynalarda yansımaz. İlâhi güzelliklerin kalbe tecelli etmesi ve hem inançta hem de duygu, düşünce ve davranışlarda yozlaşmanın önlenmesi, ancak kalbin arındırılması ve safiyetinin korunması ile mümkündür. Kalbini koruduğunda insan, varoluşun anlamını idrak edecek ve böylece kendisiyle, Rabbiyle, çevresiyle ilişkilerine o doğrultuda bir nizam ve insicam kazandırma imkânı bulacaktır. ■

AYASOFYA'DA İLK CUMA NAMAZI

Alparslan AKÇA

Nebevi müjdeye nail olabilmenin sevdasıyla yanıp tutuşan
Sultan Mehmet'in bir ülküsü vardı:

Ceddinin rüyasını, Konstantiniyye'nin fethini gerçekleştirmek...

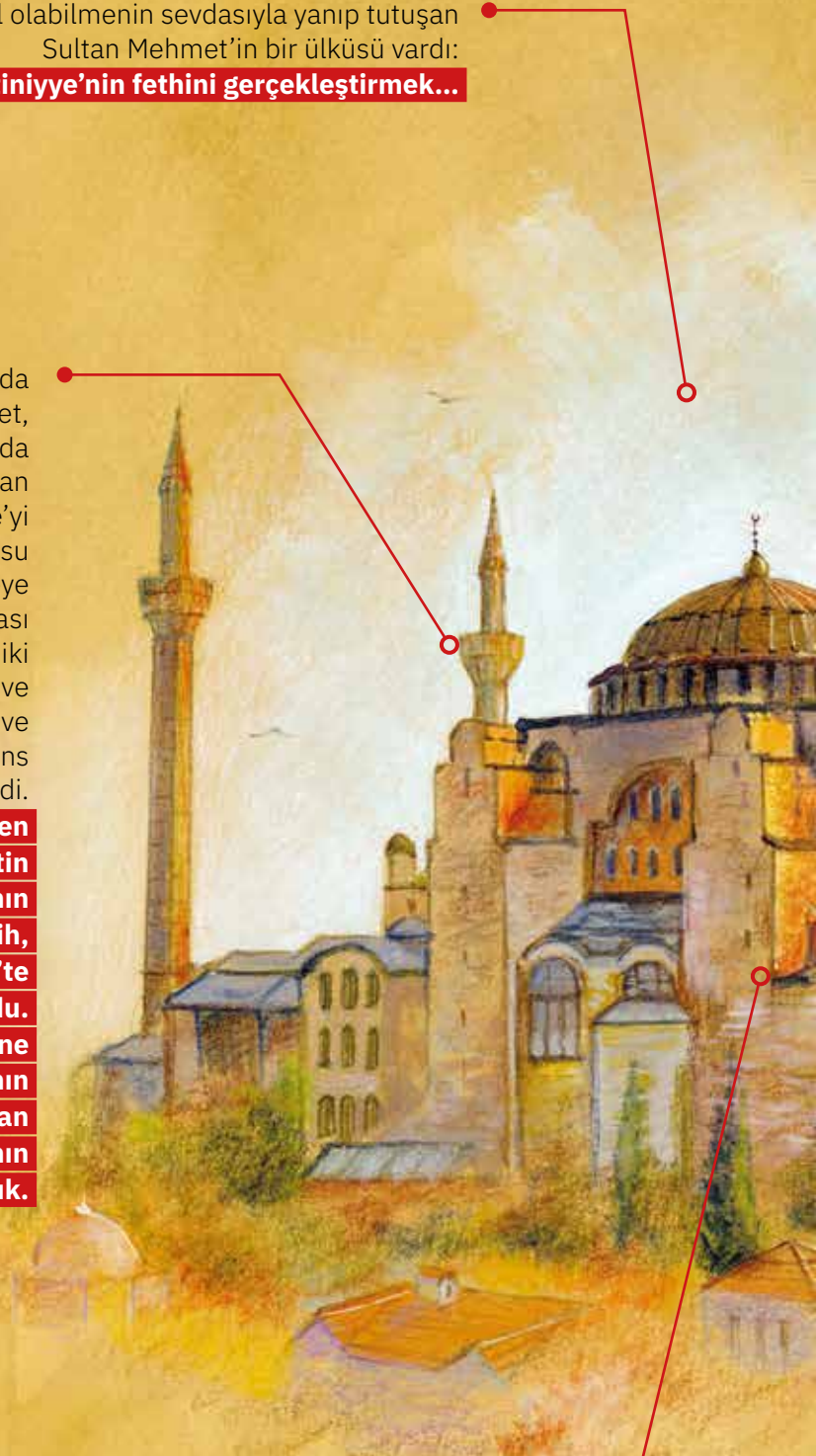
Ordusunu ve divanını bu uğurda seferber eden Sultan II. Mehmet, 1453 yılı mart ayının sonlarında Edirne'den hareket etti. Nisan ayının başında Konstantiniyye'yi muhasara eden Osmanlı ordusu şehrin surlarını toprakla dövmeye başladı. Bizans'ın savunması çetin çıkınca kuşatma yaklaşık iki ay sürdü. Sultan Mehmet'in ve ordularının kararlı, sabırlı, azimli ve stratejik hücumu karşısında Bizans ancak bu kadar dayanabildi.

Resulullah'ın müjdesinden itibaren birçok devletin ve Osmanlı padişahlarının müşterek rüyası olan fetih, nihayet 29 Mayıs 1453'te Sultan II. Mehmet'e nasip oldu. Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan ve bütün dünyanın göz bebeği konumunda olan Konstantiniyye, Osmanlı'nın İstanbul'uydu artık.

Ayasofya, fethedilene kadar Hristiyanlığın ve Bizans'ın en büyük mabedi idi. Konstantiniyye'nin kalbi, aynı zamanda Bizans mimarisinin en azametli yapısıydı.

Bu kilise, fethinden sonra camiye çevrilince Fatih'in İstanbul'u fethinin de en önemli nişanelerinden oldu:

Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi.

Fethin üçüncü günü cumaydı ve Fatih Sultan Mehmet, mekânın cuma namazına yetişmesini istiyordu. Mimarlar, ustalar gecelerini gündüzlerine katarak çalıştılar.

Mekânın içerisindeki resimler, ikonalar, tasvirler kapatıldı.

Yarım kubbelerin üzerine ahşap minare yapıldı.

Hatta Fatih'in namaz kılacağı yere geçici bir hünkâr mahfili de ilave edildi.

Mihrabıyla, minberiyle de Ayasofya, görkemli bir camiye dönmüştü.

Tarih 1 Haziran 1453 Cuma...

Gaziler, fatihler, cengâverler, dervişler, camiye binlerle akın akın geldiler. Sanki fetih yarım kalmış da bu camide kılınacak namazla ve hutbenin iradıyla fetih tamamlanacakmış gibi bir coşku ve heyecanla...

Hafızların okuduğu aşırılar ve

getirilen tekbirler eşliğinde

Fatih Sultan Mehmet, beraberinde paşaları,

komutanları ve devrin önemli âlimleriyle

camie geldi.

İstanbul semalarında yankılanan cuma salası ve ezan-ı Muhammedî, hem kendi zamanına hem bütün zamanlara Haçlıların karşısında hilalin muzafferiyetini ilan ediyordu.

Sultanın hocası ve fethin mimarlarından olan Akşemseddin Hazretleri, Fatih Sultan Mehmet adına hutbe irad ettikten sonra Ayasofya'da ilk cuma namazını kıldırdı. Kalabalık ve coşkulu bir cemaatin katılımıyla eda edilen bu namaz, İstanbul'un fethini manevi olarak tamamlayan önemli bir hadise olmakla beraber Türk İslam ve dünya tarihinin önemli kırılma noktalarındandır.

Fethin nişanesi, Fatih'in emaneti Ayasofya! Osmanlı padişahlarının asırlarca cuma selamlığı için tercih ettikleri ulu mabet...

Fatih Sultan Mehmet ve hocası Akşemseddin'in tekbirler

eşliğinde girdiği bu caminin müzeye dönüştürülmesi,

yıllarca maşeri vicdanda büyük bir yaraydı.

Nihayet müze statüsünün iptaliyle yeniden cami hüviyetine kavuşan

Ayasofya'da 86 yıl sonra kılınan cuma namazında,

1 Haziran 1453'teki fetih ve şükür coşkusu âdeta yeniden yaşandı.

HALİD B. VELİD HUMUS'UN HAMİSİ

|| Enbiya YILDIRIM

Bazı sahabiler İslam'a girmeden önce Müslümanları fazla uğraştırdılar. İslam'la kucaklaşmalarından sonra ise tam tersine büyük hizmetleri oldu. Halid b. Velid onlardan biridir ve sahabe dendiğinde ilk akla gelen isimlerdendir.

İyi yetişmiş cengâver

Uzun boylu, heybetli, gür sakallı ve Hz. Ömer'e çok benzeyen biriydi. Soyu, yukarı dedelerinde Hz. Peygamber'le buluşuyordu. Mensup olduğu kabile, Mekke'de süvari birliğini elinde bulunduruyordu. Dolayısıyla askerî tecrübesi olan bir ailede yetişti ve ata binmeyi, her türlü silahı kullanmayı, süvari birliklerini idare etmeyi öğrendi. Keza spor yaparak fiziğini güçlendirdi.

Karşı cenahta bir savaşçı

Cahiliyeden gelen âdet ve gelenekleri, adaletsiz yönetim sistemini yıktığı için Kureys'in ileri gelenleri gibi o da İslam'a cephe almıştı. Kaldı ki kabilesi bu düşmanlığın öncülüğünü yapıyor, o da süvari birliği komutanlığı nedeniyle aktif pozisyonda yer alıyordu.

Mekkelilerle Medineliler arasındaki ilk savaş Bedir'dir. Halid, ani gelişen savaşa katılamadı ancak savaşa iştirak eden kardeşi Velid, Müslümanların eline esir düştü. Bunu öğrenince diğer kardeşi Hişam'ı alarak hemen Medine'ye geldi. Hişam istenen fidyeyi çok bulsa da o, "Vallahi bu meblağdan aşağı bırakılmayacak deniyorsa o miktarı vereceğim." diyerek talebi karşıla-

maya razı oldu. Ardından fidyeyi vererek kardeşlerini yanlarına alıp Mekke yoluna düştüler. Lakin yolda ilginç ve akla hayale gelmeyecek bir hadise yaşandı: Müslüman olmaya çoktan karar vermiş olan Velid, onları Zülhuleyfe'de bırakıp gerisin geri Medine'ye kaçtı. Daha sonraları fidye ödenmeden neden Müslüman olmadığı sorulunca "Ben kabile mensuplarının kurtuldukları meblağ kadar bir fidye ödenmeden Müslüman olmak istemedim." diye cevap verdi.

Kardeşinin geri kaçtığını anlayan ve buna son derece öfkelenen Halid, Medine'ye döndü ve kardeşini zorla Mekke'ye götürdü. Anlaşma gerçekleştiğinden Müslümanların müdahale imkânı yoktu. Halid, tek-

rar kaçmasın diye kardeşini Mekke’de hapsetti. Lakin Velid buradan da kaçarak yine Medine’ye geldi. Hz. Peygamber onun bu maharetini görünce Mekke’de mahpus tutulan iki sahabinin kaçırılma görevini ona verdi. O da görünmeden gelip onları kaçırdı. Bu sefer daha fazla öfkelenen Halid, adamlarıyla kardeşinin peşine düşse de yakalayamadı. Çünkü zeki kardeşi onu ve yöntemlerini çok iyi biliyordu.

Uhud’da yaptıkları

Bedir’de müşriklerin önde gelenleri de dâhil olmak üzere yetmiş kişinin öldürülmesi Kureyşlileri çılgına çevirdi. Matem tutmanın yanında Bedir’in intikamını almak için hazırlıklara başladılar. Sonunda kendilerini destekleyen kabilelerle birlikte üç bin kişilik bir ordu oluşturup Medine’ye yöneldiler. Halid, Kureyşlilerin süvari birliğinin başkanlığını yürütüyordu. Birlikleri iki gruba ayırdı. Birinin başına kendisi, diğerrinin başına da Ebu Cehil’in oğlu İkrime geçti. Allah Resulü savaş öncesinde, arkadan gelebilecek saldırılardan korumaları amacıyla Abdullah b. Cübeyr komutasındaki okçu birliğini Ayneyn Tepesi’nin üstüne yerleştirdi. Onlara, savaşta durum ne olursa olsun, kendisi söylemedikçe görev mahallini asla terk etmemelerini emretti. Lakin savaş Müslümanların lehine doğru seyredince okçuların çoğu komutanlarının “Durun!” demesine rağmen görev mahallini terk edip ganimet peşine koştu. Fırsatı yakalayan Halid, sağ koldaki birliğiyle hemen saldırdı. Bunu gören İkrime de sol koldan sal-

”

Halid b. Velid’in mensup olduğu kabile, Mekke’de süvari birliğini elinde bulunduruyordu. Dolayısıyla askerî tecrübesi olan bir ailede yetişti ve ata binmeyi, her türlü silahı kullanmayı, süvari birliklerini idare etmeyi öğrendi.

dırdı. Savaşın seyri birden tersine döndü. Müslümanlarda büyük panik oluştu. Kargaşada Efendimizin yüzü yaralandı, dişi kırıldı. Müminler bu savaşta yetmiş şehit verdi.

Hendek’te yine önde

Mekkelilerin koalisyon ortaklarıyla birlikte gerçekleşen Hendek Savaşı’nda Halid yine önderdeydi. Süvari birliğiyle zaman zaman hendeği aşmaya çalıştı ve hatta Hz. Peygamber’in çadırının hizasında şiddetli bir saldırıya girişip çadırını ok yağmuruna bile tuttu ama bir netice alamadı.

Müşrik saflarında son kez

Hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber ve ashabı umre yapmak üzere yola çıktılar. Yanlarında sadece kurbanlıkları ile yol silahı olarak kınlarında bulunan kılıçları vardı. Müşrikler onları şehre sokmamakta kararlıydı. Onları Hudeybiye’de karşılayıp şehre girişlerini engellemek üzere görevlendirilen iki yüz kişilik süvari birliğinin başında Halid vardı.

İslam’a uzanan yol

Bir yıl sonra müminler, yapılan antlaşma gereğince tekrar geldiler. Şehirde üç gün kalıp umrelerini yaptılar. Halid ise Peygamberimizle karşılaşmak istemediğinden onlar gelmeden önce şehirden ayrıldı. Umre sırasında kardeşi Velid onu görmek istedi. Göremeyince ona verilmek üzere bir mektup bıraktı. Mektupta Resulullah’ın kendisini sorduğunu ve “Halid gibi bir insanın İslam’a iman etmemesi ne tuhaf! Keşke o, gayret ve kahramanlıklarını Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi; bu kendisi için çok daha hayırlı olurdu. Biz de onu başkalarına tercih ederdik.” (Beyhaki, *Delail*, IV, 350.) buyurduğunu yazdı. Mektubu okuyan ve uzun süredir kafası karışık olan Halid, bir müddet sonra Müslüman olmaya karar verince kendi durumundaki birkaç kişiyle birlikte Medine’ye geldi. Resulullah’ın huzurunda şehadet getirdi. Hz. Peygamber de ona, “Seni doğru yola ulaştıran Allah’a hamdolsun! Seni yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğunu biliyorum.” buyurdu. Ardından Halid, gü-

nahlarını bağışlaması için Allah'a dua etmesini rica edince Efendimiz, "İslamiyet daha önceki günahları siler." cevabını verdi. Halid, öyle de olsa dua etmesini isteyince Son Elçi aynı cevabı tekrarladı. Bu cevaba rağmen, "Öyle de olsa ya Resulullah, dua buyursanız?" deyince Hz. Peygamber, "Allah'ım! Daha önce yaptıklarından dolayı Halid'i bağışla!" diye dua etti. (Beyhaki, *Delail*, IV, 350.)

Medine dönemi

Hz. Halid, Müslüman olduktan sonra Medine'ye yerleşti. Okuryazarlığından dolayı Peygamberimizin vahiy kâtiplerinden biri oldu. Bu süreçte katıldığı ilk savaş Mute'dir. Bizans'a mektup götüren elçinin Gassaniler tarafından Mute yakınlarında şehit edilmesi üzerine gerçekleşen savaşta, şehit olan komutanların ardından idareyi üstlenip Müslümanları imha edilmekten kurtardı. Çok çetin geçen savaşta Yemen malı olan enli kılıç haric, elinde tam dokuz kılıç kırıldı. (Buhari, 4265.)

Medine'ye dönünce Resulullah onları şehir dışında karşılayarak Halid'e, "Kınından çıkarılmış Allah'ın Kılıcı" ünvanını verdi (Ebu Nuaym, *Ma'rifu'tu's-Sahâbe*, II, 926.) ve onu "Zırhlarını ve harp aletlerini Allah yoluna vakfetmiştir." (Ebu Davud, 1623.) diyerek övdü. Savaşta bahsederken de onu kastedererek şöyle buyurdu: "Nihayet sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (olan Halid b. Velid) aldı; neticede Allah mücahitlerin yolunu açtı." (Buhari, 4262.)

Hz. Halid, Mekke'nin fethinde şehre giren birliklerden biri-

”

**Hz. Halid,
Mekke'nin
fethinde şehre
giren birliklerden
birinin
komutanlığını
yaptı ve şehri
savunmak
isteyen tek
düşman birliğini
bozguna uğrattı.
Ardından
Resulullah onu
Uzza putunu
kırmakla
görevlendirdi.
Huneyn
Gazvesi'nde de
hafif yaralandı ve
Peygamberimizin
emriyle kaçan
düşmanın
peşine düştü.
Resul'ün emriyle
katıldığı son
gazve Tebük'tür.
Veda Haccı'nda
da Efendimizin
yanındaydı.**

nin komutanlığını yaptı ve şehri savunmak isteyen tek düşman birliğini bozguna uğrattı. Ardından Resulullah onu Uzza putunu kırmakla görevlendirdi. Huneyn Gazvesi'nde de hafif yaralandı ve Peygamberimizin emriyle kaçan düşmanın peşine düştü. Resul'ün emriyle katıldığı son gazve Tebük'tür. Veda Haccı'nda da Efendimizin yanındaydı.

Allah Resulü'nün ardından...

Resulullah'ın vefatının ardından bazı bölgelerde isyanlar çıktı, dinden dönenler oldu. Halid, Hz. Ebubekir'in emriyle bunların bastırılmasında komutan olarak görev aldı. Sahte peygamberlerin üzerine yürüdü. Ortalığı tam anlamıyla sükûnete kavuşturdu. Hz. Ömer'in tavsiyesiyle de halife tarafından başkomutan olarak atandı. O da Irak tarafında fütuhata başladı ve Sasanilerle yaptığı savaşlarda onları hep hezimete uğrattı. Bugünkü Basra bölgesi başta olmak üzere pek çok yeri fethetti. Böylece Fırat nehri boyundaki yerleri aldı. Ardından Busra'yı ele geçirdi. Bizanslıları Ecnadeyn Savaşı'nda perişan etti. Öyle ki Bizans ve İran İmparatorları ona karşı birlikte hareket etme kararı aldılar. Buna rağmen o, oluşturulan müşterek orduyu Firaz Muharebesi'nde yenilgiye uğrattı. Böylece Mezopotamya coğrafyasını tamamen kontrol altına aldı.

Suriye ve Filistin kapılarının açılmasından sonra Şam'ı fethetti. Bir yıl sonra da Bizans ordusunu son olarak Yermük'te hezimete uğrattı. Onun

cenk meydanlarındaki en büyük başarısı bu harptir. Bu esnada elden çıkan Şam'ı tekrar fethetmeyi başardı. Lakin şöyle ilginç bir şey yaşandı:

Yermük Savaşı esnasında, Hz. Ömer'in Halid'i görevden azlettiğine dair mektup geldi. Büyük halife, insanların bütün başarıları Halid'e yükleyerek "Onun girdiği savaştan mutlaka galip çıkarız." diye düşünmeye başlamasından, çeşitli gerekçelerle bazı kimselelere ganimetlerden fazla harcamaya yapmasından, keza bir kısım uygulamalarından rahatsız olmuştur. Mektuba göre Halid'i azletmiş ve yerine Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı başkomutan atamıştı. Savaş sırasında bu haber askerlerin moralini bozabilir endişesiyle Ebu Ubeyde mektubu sakladı. Savaş bittikten sonra Halid'e gösterdi. Halid, hiç kırgınlık göstermeden emre itaat ederek Ebu Ubeyde'nin emrine girdi. Fetihlere Ebu Ubeyde'nin yanında devam ederek onun öncü birliğinin komutanı oldu. Humus, Hama gibi şehirleri birlikte aldılar. Fetihleri Kahramanmaraş'a kadar uzandı. Hatta oğlu Süleyman da Diyarbakır'ın fetih sırasında şehit düştü. Kabri Diyarbakır'da, adına inşa edilen camidedir.

Ebu Ubeyde'nin vefatından sonra Hz. Ömer artık dinlenmesi gerektiğini düşünerek onu yeni görevden aldı. O da artık bir başkasının emri altına girmek istemediğinden Humus'a çekilerek ömrünün geri kalan yaklaşık dört yılını bu şehirde geçirdi. 21/642 yılında vefat etti ve buraya defnedildi. Çocuklarının neredeyse tama-

mini Suriye'deki salgında daha önce kaybetmiştir.

Son günleri

Hayatının büyük kısmı at sırtında geçen bir cengâver olan ve katıldığı yüzü aşkın savaşta hiçbir yenilgiye uğramamış nadir komutanlardan olan Halid (r.a.), ömrünün sonlarında hasta oldu. Günlerini yatakta geçirmesine çok üzülererek şöyle dedi: "Şu kadar savaşta bulundum. Kahramanca savaşırken ölmek isterdim. Vücudumda kılıç, mızrak, ok yarısı bulunmayan bir tek karış yer yoktur. Fakat görüyorsunuz ki develer gibi yatağımda ölüyorum. Korkaklar dünyada rahat yüzü görmesin! Lâ ilâhe illallah'tan sonra Rabbimden sevabını en çok ümit ettiğim şey, kâfirlere hücum etmek için bir gece sabaha kadar yağmur altında tam teçhizatlı bekleyişimdir."

Hastalığı sırasında sahabi Ebu'd-Derda onun ziyaretine geldi, dünyalık neredeyse hiçbir şeyi olmayan Halid ona vasiyetini açıkladı: "Atım ve silahım ile Medine'deki evimi Allah yoluna tasadduk ediyorum." Vasiyeti öğrenen Hz. Ömer, onun vefatına çok üzüldü ve ona Allah'tan rahmet diledi. Vasiyetini de yerine getirdi.

Ondan arda kalan emanetler

Hz. Halid'e (r.a.) nispet edilen üç kılıç Topkapı Sarayı'ndadır. Peygamberimizden de on sekiz hadis rivayet etmiştir. Bunlardan biri şudur:

Halid, Resulullah'a gelerek rüyasında ürkütücü şeyler gördüğünden şikâyet eder. Resulullah ona, yatağa girdiğinde şu

duayı üç kez okumasını tavsiye eder: "Allah'ın gazabından, cezasından, kullarının kötülüklerinden, şeytanların ayartmalarından ve yanıma yaklaşmalarından Allah'ın noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine sığınırım." Duayı okuyan Halid sıkıntısından kurtulur. Birkaç gün sonra Peygamberimize gelerek şöyle der: "Anam babam sana feda olsun ya Resulallah! Öğrettiğin duayı hiç aksatmadan üçer kez okudum ve hiçbir şeyim kalmadı. Hatta gece vakti kafesindeki aslanın yanına girsem yine de korkmam. (Muvatta', 747/3499; el-Mu'cemu'l-Evsat, 931.) ■

”

Hz. Halid, Müslüman olduktan sonra Medine'ye yerleşti. Okuryazarlığından dolayı Peygamberimizin vahiy kâtiplerinden biri oldu. Resulullah'ın vefatının ardından bazı bölgelerde isyanlar çıktı, dinden dönenler oldu. Halid (r.a.), Hz. Ebubekir'in emriyle bunların bastırılmasında komutan olarak görev aldı.

YENİ NESLİN YENİ SENDROMLARI...

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte kolaylaşan hayatımızda tüm imkânların yeterince çaba sarf etmeden önümüze sunulması belki büyük şans gibi görünse de beraberinde beklenmedik sorunları da gündemimize taşıyor. Karşılaşılan zorlukların, yoksunlukların, elde edilmesi için uğraşılan başarıların bizlerin olgunlaşmasında ne denli önemli olduğu, bu günlerde daha da iyi anlaşılıyor galiba. Anne babaların her türlü imkânı çocuklarına sunduğu, aşırı verici ve koruyucu olduğu ortamlarda onların olgunlaşması, hayata adapte olması, sorumluluk alması gitgide zorlaşıyor. Dolayısıyla sadece literatürden bildiğimiz kavramlar ete kemiğe bürünüp hayatımıza giriyor. Tıpkı roman kahramanlarından ilhamla psikoloji literatürüne giren Oblomovluk ve Peter Pan sendromu gibi.

Pek çok disiplinle ilişki içinde olan edebiyatın en fazla etkilendiği ve de etkilediği bilim dallarından biri psikolojidir malum. Psikoloji de edebiyat da kaynağını insandan ve onun yaşadığı olay, duygu, düşünce ve hayallerden alır. Dolayısıyla edebiyat ve psikolojinin ortak noktası insandır. Bu bağlamda İvan Aleksandroviç Gonçarov, Rus edebiyatının en önemli eserlerinden olan *Oblomov*'la dünyaya yeni bir terim olan "Oblomovizm"i kazandırır. Romanda Oblomov karakteri, hayatın getirdiği sorumluluklardan kaçınan, sürekli planlarını erteleyen ve pasif bir yaşam süren bir kahramandır ve bundan hareketle Oblomovluk bilinçli bir atalet ve hareketsizlik içinde olma hâli olarak tanımlanıp kişinin pasifliği tercih etmesini ifade eder. Oblomovlar, yaşadıklarının ve yaşayacaklarının farkında,

ileriye görece kadar uyanık, oldukça zeki hatta genellikle birkaç üniversite bitirmiş ancak bir adım öteye gidecek cesareti kendilerinde bulamayan kişilerdir. Günümüzde Oblomovizm, sadece tembellik olarak değil, modern dünyanın getirdiği kararsızlık, erteleme davranışı ve depresif hareketsizlik gibi psikolojik ve sosyolojik boyutlarla da ele alınır. Oblomov, idealize ettiği tembellik ve rahatlık arayışıyla kendini tatmin eder. Onun hareketsizliği, birçok fırsatı kaçırmasına, ilişkilerinde sorunlar yaşamasına ve kişisel hedeflerine ulaşamamasına neden olur çoğu zaman. Tembel kişiler işten kaçmakla mutluluk duyarken, Oblomovlar yaşadıkları ataletten rahatsızlık duyarlar fakat durumu düzeltmek için de hiçbir şey yapmazlar. Bu yüzden depresyona da daha yatkınlardır.

Yine İskoç yazar James Matthew Barrie tarafından yazılan *Peter Pan* kitabındaki kahramanımız da büyümeyi reddeder, çocuksu bir yapıyla hayal dünyasına sığır, sorumluluklardan kaçır. Hatta bu yüzden büyümek zorunda olmadığı Neverland adlı büyülü yerde yaşayan bir çocuktur. Bu çocuktan ilhamla "Peter Pan sendromu" terimi psikoloji alanına giriş yapar. Bu sendroma bireylerin, yetişkinliğin sorumluluklarından kaçarak çocuk gibi davranmaya devam eden bir karakterin temsili olarak bakabiliriz. Peter Pan Sendromu "başlamama sendromu" olarak da adlandırılır ve yetişkinliğin kişisel ve profesyonel sorumluluklarından kaçan, çocuklukta kalan ve hiçbir zaman büyümek istemeyenler için kullanılır. Yetişkin görünümlü bu çocuklar büyümeyi istemezler çünkü çocukluğun bitmesi onlara sunulan birçok konforun da

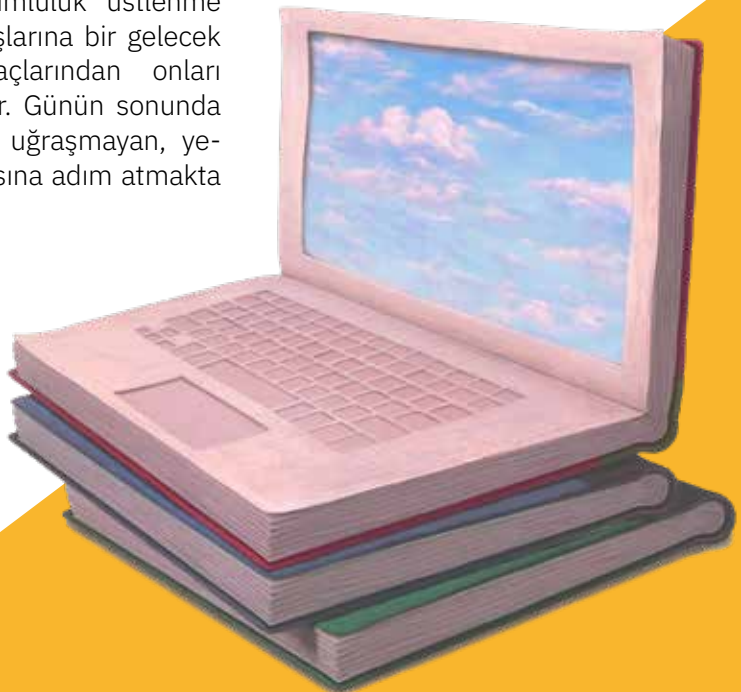
biteceği anlamına gelir. Ortalama bir insan, her gün tahminen 35.000'den fazla karar verir. Bunun yetişkin olmanın önemli bir parçası olduğunu düşünürsek Peter Pan sendromlu birisi kendisiyle ilgili tüm bu beklentilerden, verilmesi gerekli kararlardan kurtulmanın yollarını her zaman bulur. Aslında bizim edebiyatımızda da benzer karakterleri görmek mümkündür. Mesela Bihruz Bey (*Araba Sevdası*) gerçeklikten kopuk bir dünyada yaşar ancak bu büyümeyi reddetmekten çok taklitçi bir yaşamı tembellikle birleştirir. Selim Işık'ta (*Tutunamayanlar*) ise hayattan kopuk bir yaşamı, içe kapanıklığı ve toplumla bağ kurmakta zorlanmayı, dolayısıyla toplum dışına itilmişliği de görürüz. Şimdilerde artık bu şekilde hayatını devam edenlere romanlardan çok gerçek hayatta sık sık rastlıyoruz. Tüm bu davranış örüntülerinin ortak noktaları;

- Olgunlaşmamış davranışlar (çocukça tepkiler, aşırı eğlence düşkünlüğü, aşırı hayal kurma, gerçeklerden kaçma eğilimi, sürekli iş ve hobi değiştirme),
- Bağlanma korkusu (uzun vadeli ilişkilerde veya kariyer planlarında istikrarsızlık ve iş sahibi olmada çaba göstermeme),
- Özgüven eksikliği (kendini yeterince güçlü hissetmeme, yetişkin dünyasına adapte olamama ve karşı tarafa güven verememe, yeni insanlarla tanışma isteksizliği),
- Bağımlılık eğilimleri (finansal konularda istikrarsızlık veya duygusal olarak başkalarına bağımlı olma isteği),

- Neden olduğu durumlarda sorumluluğu kabul etmeme, sürekli başkalarını suçlama, arzularına öncelik verme ve eleştiri korkusu şeklinde sayılabilir.

Bu sendromların gelişmesinde çocuklukta ebeveyn tutumları önemli bir rol oynar. Aşırı koruyucu ebeveynler, çocuklarının bağımsızlık kazanmasını zorlaştırabildiği gibi baskıcı ya da kuralsız anne babalar da genellikle çocuğun duygularını yönetememesine, sorumluluk almayı reddetmesine yol açar. Son dönemlerde özellikle bilgisayar oyunları ile büyüyen bu nesil, başarı duygusunu da sosyalleşme ihtiyacını da klavye ve ekran başında karşılayabiliyor. Zira çocukların ellerinin altında "çevrim içi" bir dünya var ve bu dünyada konuşulabiliyor, yarışabiliyor, dereceler yapılıyor ve başarı duyguları tatmin oluyor. Bunun yanı sıra gençlerin uzun sınavlara hazırlanma dönemleri ve üniversite süreçlerinde ailenin sınırsız desteği de hayata atılma, sorumluluk üstlenme ve kendi başlarına bir gelecek kurma amaçlarından onları uzaklaştırıyor. Günün sonunda iş bulmakla uğraşmayan, yetişkin dünyasına adım atmakta

zorlanan ve onun getireceği sorumlulukları gizli ya da açıktan reddeden, ailesinin yanına geri dönen, "yetişkin ev çocukları" kavramı giriyor dünyamıza, tıpkı "ev annesi, ev babası" kavramlarının girdiği gibi... Şimdilerde gündemdeki konulardan olan, aile kurmuş yetişkinlerin özellikle COVID-19 dönemi kapanmalarından sonra evden çalışmaya devam ederek sosyal hayata karışmak istemesini de bu tabloya ilave edebiliriz. Eşlerden birisinin veya her ikisinin işlerinden sık sık istifa ettiği, gelen iş tekliflerini beğenmeyerek evde bilgisayar veya akıllı telefondan kopmadığı, antisosyal yaşamaktan rahatsız olmadığı, çocuklarının ve evinin sorumluluklarını üstlenmekte zorlandığı durumları da görmeye başlıyoruz. Önümüzdeki yıllarda yapay zekânın hayatımızda etki alanı genişledikçe bu ve benzeri durumları daha fazla göreceğimiz de muhtemeldir... ■

BİR TAKVİM YAPRAĞININ HATIRLATTIKLARI

Hayreddin DÖNMEZ

Ankara Etimesgut Bayraklı Camii İmam Hatibi

1980’li yılların Ankara’sı... Bugün sessizliğe bürünen köylerin o zamanlar canlı bir nabızı vardı. Henüz şehirleşmenin kırsalı boğmadığı, asfaltın toprağı bastırmadığı zamanlardı. Köyler sadece yaşanan değil, yaşatılan yerlerdi. Okullar açık, camiler cemaatle doluydu. Köylerde gidiş gelişler sık, komşuluk bağı güçlü, misafirlik bereketliydi. Üç kuşak aynı evde yaşar; dedeler otoriteyi, babalar emeği, torunlar neşeyi taşırdı haneye. Sokaklarda selamlar, evlerde dualar, her sohbette bir hikmet yankılanırdı. Cami sadece ibadet edilen bir mekân değil, aynı zamanda köyün kalbiydi. Caminin avlusu, sadece namaz vakitlerinin beklendiği yer değil; bir şiirin, bir hatıranın, bir selamın da seslendirildiği yerlerdi. Sohbet orada başlar, dostluk orada tazelenir, fikir orada olgunlaşırdı. Sohbetler derin, sözler anlamlı, zaman kıymetliydi. Komşu köylerde bir mevlit daveti varsa icabet etmek âdeta bir vazife gibi görülürdü. Cemaatin en genciyle en yaşlısı aynı safata buluşur, gönüller aynı anda Kâbe’ye yönelirdi.

O müstesna günlerden bir gün, cemaatim ile birlikte görev

yaptığım köyden kalkıp komşu köyde düzenlenen bir hacı mevlidine iştirak etmek üzere yola çıktık. Her ne kadar araçlar eski, yollar zorlu olsa da niyetimizin bereketiyle yol kısalı, tez zamanda camiye ulaştık. Yakın köylerden gelen dostlar, daha önce birlikte görev yaptığımız din görevlisi arkadaşlarım, herkes oradaydı. Caminin bahçesi kısa sürede küçük bir meclise dönüştü. O gün orada yaşanacaklar, bir takvim yaprağının ardında saklı bir gerçeği ortaya çıkaracaktı.

Selamlar verildi, hâl ve hatırlar soruldu; söz edebiyata, şiire ve hatıralara geldi. Komşu köyden eğitmen Mustafa Efendi cebinden bir *Diyanet Takvimi* yaprağı çıkardı. Arkasındaki şiiri okumaya başladı. Her mısraı bir iç döküş, bir yakarış gibiydi. Şiirin sonunda, Osman Yüksel Serdengeçti’nin adını okuduğunda tebessüm ederek “Tanırım o rahmetliyi. Dava adamıydı. Zor zamanda dimdik durabilen nadir kalemlerdendi.” dedi. Mustafa Efendi bu kez cebinden ikinci bir takvim yaprağı çıkardı. 5 Ağustos 1986 tarihliydi. “Bu da birkaç gün önce takvimden kopardığım bir şiir, bana çok dokundu.” dedi.

Ve okumaya başladı:

*Senin rızan için düştük bu yollara,
Ya Rab, bu niyetimizi imanımıza delil eyle!
Rahmetini esirgeme biz aciz kullara,
Ya Rab, dergâhına varan yolu bize sebil eyle!*

*Servetten, maldan rızan için firar ettik,
Elhamdülillah, yolunda ölmeye karar ettik.
Lütfetmezsen ihsanını, o zaman zarar ettik,
Bizi yolundan alıkoyan şeytanı rezil eyle!*

Bana ait olan bu şiir, bir dergide yayımlanan, *Diyanet Takvimi*’ne de iktibas edilen, hac yoluna düşen bir yüreğin duasıydı. Okumasını tamamladığında Mehmet Efendi’ye dönerek sordum: “Bu şiirin yazarını tanıyor musun?”

Mustafa Efendi gözlüğünü düzeltti, takvim yaprağının altına baktı: “Hayreddin Dönmez... Yok, tanımıyorum.” dedi. Bu defa gözler bana dönmüştü. Mustafa Efendi, “Sen tanıyor musun?” diye sordu. “Evet, kendisiyim.” dedim. Gözlerde şaşkınlık, yüzlerde hayret... Yan yana saf tuttuğumuz in-

sanlar, yıllardır hutbemi dinleyen dost yüzler, şimdi bu şiirin sahibine inanmakta tereddüt yaşıyorlardı.

Bu hadise bana büyük bir hakikati gösterdi. Ve iki de ders çıkardım bu hadiseden: Birincisi, biz din görevlileri olarak görevimizi ifa ediyor, resmî kimliğimizin gereklerini yerine getiriyoruz. Ancak gönlümüzü, kişisel birikimimizi, iç dünyamızı yeterince tanıtamıyoruz. İkincisi ve daha üzücü olanı ise toplum tarafından biz din görevlileri sanattan, şiirden, fikirden uzak, yalnızca rutin ibadetleri yerine getiren memurlar gibi algılanıyoruz. Toplumda hâlâ din görevlisi denince akıllara, sadece ezan okuyan, cenaze namazı kıldırان, camiyi açıp kapayan bir “görev adamı” geliyor. Hâlbuki imam hatip sadece mihrabın adamı değil, aynı zamanda kürsünün, kalemin, kelamın, şiirin ve hikmetin adamı olmalı. Bu meslek, gönülleri aydınlatma mesleğidir. Sadece cami kürsüsünden değil, gönül kürsüsünden de ses verilebilmelidir. Tarihimizde imam, sadece mihrap adamı değil, medeniyetin taşıyıcısı, fikir ve irfanın aktarıcısı olmuştur. Ve bizler, sadece bir meslek sahibi değil, bir medeniyetin taşıyıcıları ve gönüllerin mimarı olduğumuzu da unutmamalıyız.

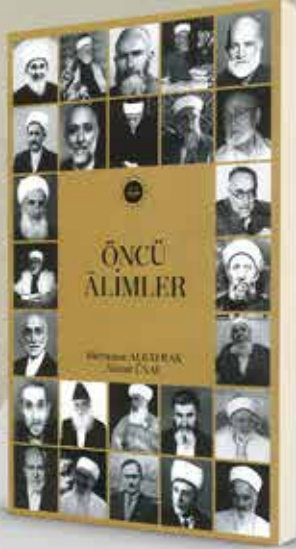
Ahmet Yesevi’den İmam Birgivi’ye, Baki’den Mehmet Akif’e... Onlar ve daha niceleri hem halkın önünde namaz kıldırılmış hem de fikirleriyle topluma yön vermiştir. İmam dediğin, yalnızca sesiyle değil sözleriyle, irfaniyle, örnekliğiyle de konuşur. Mahalledeki çocuğun

gözünde bir baba, ihtiyarın yanında bir evlat, düşünenin nazarında bir aydın olur. Biz sadece vazifemizi yapıp evimize çekiliyorsak; yazmıyor, düşünmüyor, üretmiyorsak; toplumun gönül dünyasına dokunamıyorsak o zaman mesleğimizin yükünü sadece omuzlanıyor ama ruhumuzla taşımıyoruz demektir. Eğer biz bugün şiir yazıyor, fikir üretiyor, bir medeniyet tasavvuruna katkı sunuyorsak bunları gizlememeli, cemaatimizle paylaşmalıyız.

Ey mihrap ve minber eri! Ey kürsüde sözü, secdede özü olan güzel insan... Bu satırları sana yazdım. Belki aynı mahallede, belki uzak bir kasabada, belki bir dağ köyünde yalnız başına ezan okuyorsun. Belki sabah namazında üç kişiyle, bayramda üç bin kişiyle saf tutuyorsun. Sen bu çağın imamısın! Unutma ki sen

sadece bir görevli değilsin. Sadece cami anahtarı taşıyan, sadece hutbe okuyan bir kişi değilsin. Sen, bu milletin sesi kısıldığında gür sesi, karanlık çöktüğünde ise kandilisin. Yolunu şaşırdığında pusulası, düşerken tutunduğu dalınsın. İmam hatiplik sadece namazlarda Fatiha okumak değil, fetih ruhu taşımak demektir. İmam demek, sadece kırat etmek değil, kalpleri diriltmektir. İmam demek, günde beş vakit camide olmak değil, her vakit halkın derdiyle hemhâl olmaktır. Mehmet Akif gibi yüreğini millete aç, Ahmet Yesevi gibi sözünle gönül inşa et. Birgivi gibi ilimde derinleş, doğruları söylemekten kaçınma. Kalem elindeyse yaz, gönlünde şiir varsa dök, aklında fikir varsa paylaş. Çünkü sen susarsan boşluğu başka sesler doldurur. Vesselam... ■

ÖNCÜ ÂLİMLER

Mustafa Mirza DEMİR |

da ilimleriyle ümmete rehberlik ve öncülük ettiler hem de ahirete intikallerinden sonra eserleriyle... Öyle ki hayatlarında onların rahle-i tedrisatından geçen nesiller, onlardan sonra da İslam ilimlerine sınırsız sarıldılar.

Her zaman vefayı esas alan Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, tarihte yaşamış ve iz bırakmış kıymetli hocaların, önemli şahsiyetlerin ve öncü âlimlerin hayatlarını okura aktarmaya devam ediyor. Buna bir nevi vefa borcu da diyebiliriz. Zira onların vermiş oldukları mücadeleler gerçekten çok kıymetlidir ve unutulmamalıdır. Bu hassasiyetle Bünyamin Albayrak ve Ahmet Ünal'ın kaleme aldığı *Öncü Âlimler* kitabı, yakın dönemde yaşamış ve bütün ömrünü İslami ilimlere vakfetmiş, bu uğurda yüzlerce talebeler yetiştiren birbirinden kıymetli hocalarımızın hayatlarını anlatan biyografik bir eser. 2020 - 2021 yıllarında Diyanet TV'de yayınlanan aynı adlı program ve 2020 - 2022 yılları arasında *Diyanet Aylık Dergi*'de "Adanmış Ömürler" başlığı altında yayımlanan yazılardan oluşuyor. Eser, kelimenin tam anlamıyla İslam dinine bir ömür adanmış, öncü âlimleri konu alıyor...

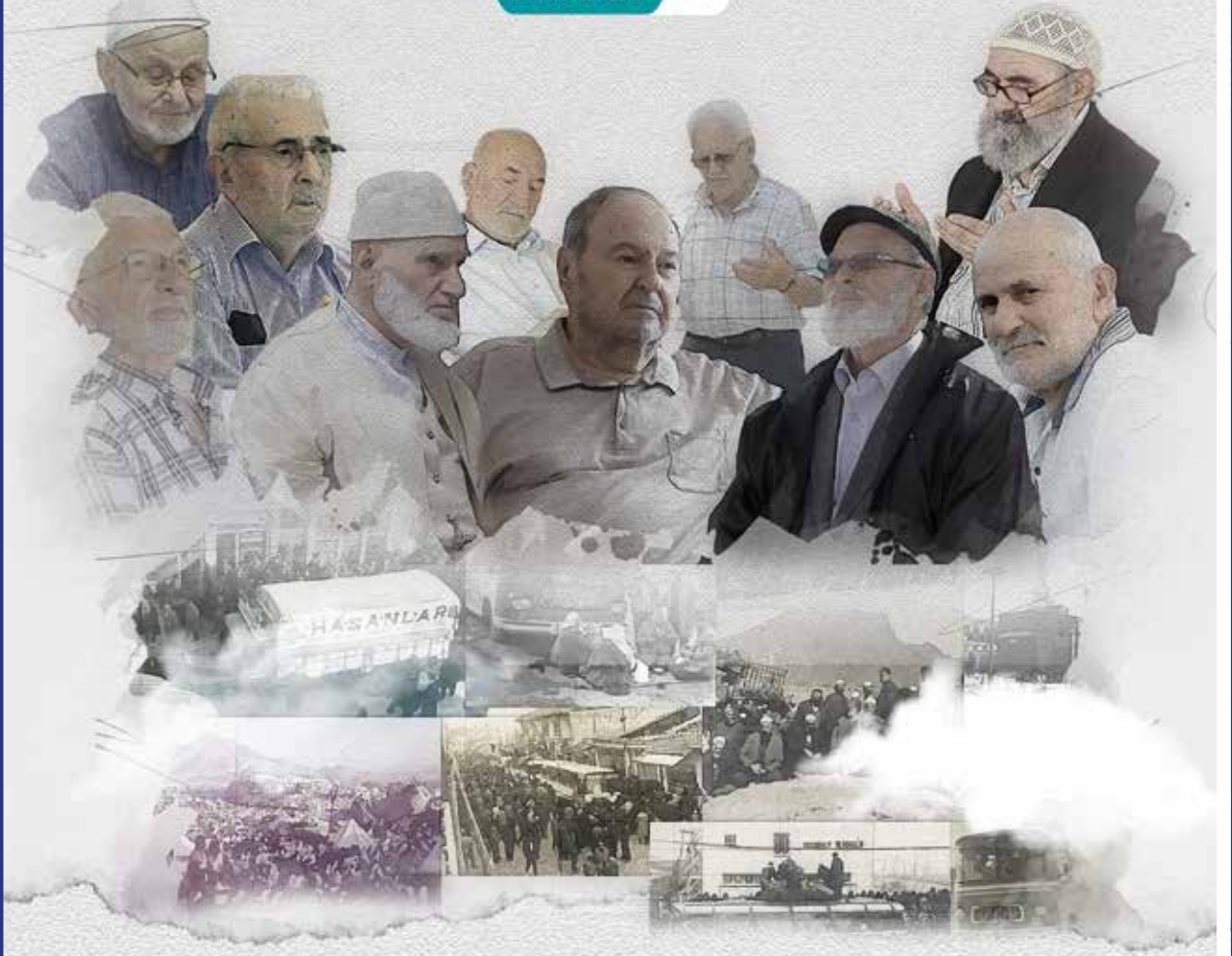
Dergimizde "Adanmış Ömürler" başlığıyla da yayımladığımız ve *Öncü Âlimler* kitabı için yeniden derlenen muhterem âlimlerimizin pek çoğu aslında bildiğimiz, bir yerlerden kulaklarımızı-

zın aşına olduğu ya da bir şekilde hayatlarımıza dokunan isimler... Bu mümtaz şahsiyetler arasında kimler yok ki! Eserde takdim edildikleri vasıflarıyla birlikte bazı isimler şöyle: "Hademe-i Hayrat: Hasan Akkuş", "Bir Kur'an Sevdalısı: Gönenli Mehmet Efendi", "İmam Hatip Neslinin Öncüsü: Mahmut Celalettin Ökten", "Nesillerin Mimarı: Mehmet Zahit Kotku", "Rol Model Bir Âlim: Ekrem Doğanay", "Sultanü'l-Vaizin: Tahir Büyükkörükçü", "Bir Kıraat Âlimi: İsmail Hakkı Bayrı", "Diyanetin Yüz Akı: Ahmet Hamdi Akseki", "İnandığı Gibi Yaşayan Davaya Adamı: Zavendikli Mustafa Yıldız Hoca", "Ehl-i Sünnet Kalesi: Yunus Kaya", "Kore'de Bir Din Gönüllüsü: Zübeyir Koç", "İlim ve İrfan Kandili: Tillolu Hafız Ta-ha", "Kürsülerde Bir Ömür: Timurtaş Uçar Hoca" ve "İlim İrfan Kalesi: Darendeli Osman Hulusi Efendi" ile daha niceleri...

Öncü Âlimler eserini takdim ederken büyük küçük, zengin fakir, köylü şehirli demeden, kimseyi hor ve hakir görmeden, cemaat veya talebeler arasında ayırım yapmaksızın Kur'an, sünnet ve din eğitimine ömürlerini vakfetmiş hocalarımızın her birini rahmet ve minnetle yâd ediyoruz. Allah onlardan razı olsun, izini sürdükleri ilim yolu daim olsun. Herkese bereketli okumalar diliyoruz. ■

İlahi vahyin çağrısını ve Sevgili Peygamberimizin sünnet-i seniyyesini gönülleri-ne naksettiler. Aydınlığın ve nurun sembolü kandiller misali çevrelerini aydınlattılar. İslam dinini en güzel şekilde yaşadılar ve yaşatmaya gayret gösterdiler. Anadolu coğrafyasında ve dünyanın pek çok bölgesinde yüce dinimiz İslam'ın doğru anlaşılması ve anlatılması için emek harcadılar. Hem ömürlerini adadıkları ilimleriyle amil oldular hem de bu ümmete öncü oldular. Bu topraklarda öyle âlimler yetişti ki onların her biri, küçük yaştan itibaren ilmi ve ihlasi her şeyin üzerinde tutmuşlardı. Gayret ve aşkı birer meleke hâline getiren bu muhterem şahsiyetler, belki de en büyük sınavları olan yokluk, yoksulluk ve yoksunluk zamanlarında dahi uğruna baş koydukları yoldan geri durmadılar. Hem yaşamların-

DIYANET TV

Cuma

14.00

HAC Hatıraları

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 208. kanal

tv8 - 49. kanal

X f @ | diyanettv

“Bir zamanlar biz İsrailoğulları’ndan,
‘Yalnız Allah’a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın
akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara
güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin.’ diyerek
söz almıştık. Sonra, içinizden küçük bir kesim dışında,
sözünüzden döndünüz; hâlâ da sırt çevirmektesiniz.”

(Bakara, 2/83.)

